

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YEREL YÖNETİMLERİN KIRSALA YÖNELİK DESTEKLEME
UYGULAMALARI VE TARIM İŞLETMELERİNİN ÜRETİM VE FİNANSMAN
FAALİYETLERİ ÜZERİNE ETKİSİ:
ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Dicle Naz İNAL

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ANKARA
2024

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

YEREL YÖNETİMLERİN KIRSALA YÖNELİK DESTEKLEME UYGULAMALARI VE TARIM İŞLETMELERİNİN ÜRETİM VE FİNANSMAN FAALİYETLERİ ÜZERİNE ETKİSİ: ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Dicle Naz İNAL

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erdoğan GÜNEŞ

6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyeleri sınırları içerisindeki köylerin tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalle statüsüne dönüştürülmüş ve büyükşehir belediyelerinin kırsal alanlara tarımsal hizmet götürme zorunluluğu doğmuştur. Bu araştırmada, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin il sınırları içerisindeki tarımsal destekleme uygulamalarının, tarım işletmelerinin üretim, pazarlama ve finansman faaliyetleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışma kapsamında, Polatlı, Ayaş ve Çubuk ilçelerinde oransal örnekleme yöntemi ile seçilen 64 üretici ile anket yapılmıştır. Anket sonuçlarına göre, üreticilerin %65'i tarımsal desteklemelerin üretimi artırdığını, %61'i verimliliği artırdığını ve %82'si ise bu artışların gelirlerine olumlu yönde katkıda bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, üretim ve verim artışında yaş, eğitim, gelir, tarım dışı gelir, tarımsal kredi kullanımı, arazi genişliği ve hayvan sayısının istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı ve diğer unsurların önemli olduğu belirlenmiştir. Sonuçta, özellikle gelir seviyesi düşük, küçük alanlarda tarımsal faaliyetlerini gerçekleştiren ve tarım dışı geliri olmayan üreticilere yönelik özel destekleme ve eğitim programlarının faydalı olacağı önerilmektedir.

Eylül 2024, 149 sayfa

Anahtar Kelimeler: Yerel yönetimler, desteklemeler, tarım işletmeleri, üretim, pazarlama, finansman, kırsal kalkınma

ABSTRACT

Master's Thesis

AGRICULTURAL SUPPORT PRACTICES OF LOCAL MUNICIPALITIES FOR RURAL AREAS AND THEIR EFFECTS ON PRODUCTION AND FINANCING ACTIVITIES OF AGRICULTURAL BUSINESSES: THE CASE STUDY OF ANKARA METROPOLITAN MUNICIPALITY

Dicle Naz İNAL

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof.Dr. Erdoğan GÜNEŞ

With the enactment of Law No. 6360, villages within metropolitan municipalities were reclassified as neighborhoods, requiring these municipalities to provide agricultural services to rural areas. This study explores how agricultural subsidies provided by the Ankara Metropolitan Municipality affect the production, marketing, and financing activities of local agricultural enterprises. Surveys were conducted with 64 producers, selected through proportional sampling from the districts of Polatlı, Ayaş, and Çubuk. Survey results showed that 65% of producers reported an increase in production, 61% noted improved efficiency, and 82% indicated that these increases positively impacted their income. Additionally, factors such as age, education, income, non-farm income, use of agricultural credit, land size, and livestock numbers were not found to have a statistically significant effect on production or productivity increases, while other factors appeared to be more influential. The study concludes that targeted subsidy and training programs would especially benefit low-income producers who work on small plots and lack non-farm income.

September 2024, 149 pages

Keywords: Local municipalities, subsidies, agricultural enterprises, production, marketing, financing, rural development

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında rehberlik eden çok değerli danışman hocam Prof.Dr. Erdoğan Güneş'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Bilgi birikimi, profesyonel yaklaşımı, yapıcı eleştirileri, şefkati ve sonsuz sabrı, bu sürecin en verimli şekilde tamamlanmasında büyük rol oynamıştır. Araştırmamın verilerini işlememe yardımcı olan Arş.Gör.Dr. Hüseyin Tayyar Güldal ile tez jüri üyeleri Prof.Dr. Osman Orkan Özer ve Doç.Dr. Özdal Köksal'a katkıları ve yapıcı eleştirileri için teşekkürlerimi sunarım.

Tez konumu seçerken ilham aldığım ve çok sevdiğim Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Sn. Mansur Yavaş'a, destek, bilgi ve deneyimlerini paylaşmaktan kaçınmayan Kırsal Hizmetler Daire Başkanı Sn. Ahmet Mekin Tüzün'e, süreci kolaylaştırmak için elinden gelen her şeyi yapan Bitkisel Üretim Şube Müdürü Sn. Gülhan Emiroğlu'na, Tarımsal Yapılar ve Sulama Şube Müdürü Sn. Hüseyin Şemsi Uysal'a, Hayvancılık Hizmetleri Şube Müdürü Sn. Nurgül Söğüt'e ve ayrıca anket çalışmalarım sırasında bana eşlik eden ve deneyimlerini paylaşan Ankara Büyükşehir Belediyesi çalışanları Esra Güneş Okay, Hasan Kömez, Ahmet Çağine, Hasan Karagülle, Numan Akyürek ve Başak Yılmaz Özdemir ile hiçbir sorumu ve bilgi talebimi yanıtsız bırakmayan Şereflikoçhisar Belediye Başkanı Sn. Mustafa Koçak, İlker Koçak, Özge Aksu ve Samet Uruk'a teşekkürü bir borç bilirim. Alan çalışmalarım sırasında konukseverliği ve sorularımı katılımcı ruh ve büyük bir özveri ile yanıtlayan değerli üreticilerimize içten teşekkürlerimi sunarım.

En büyük teşekkürüm, bana her zaman inanan, güvenen, cesaretlendiren ve motive eden canım annem Nuran İnceoğlu ve canım babam Prof.Dr. Ali İnal'a, bulabildikleri her boş vakitte uzmanlık alanları olmasa bile yardımcı olmaya çalıştıkları için ve tüm hayatımda, özellikle de tez sürecimde sağladıkları maddi ve manevi destek için sonsuz minnettarım. Koşulsuz sevgisi, sabrı ve sürekli destekleri ile bu zorlu sürecin her anında bana güç veren canım ailemle ve o ailenin bir üyesi olmaktan gurur duyuyorum.

Dicle Naz İNAL

Ankara, Eylül 2024

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI

ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Önemi.....	1
1.2 Çalışmanın Amacı	2
2. LİTERATÜR TARAMASI	3
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	7
4. ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN KIRSAL KALKINMAYA YÖNELİK FAALİYET VE UYGULAMALARI.....	12
4.1 Bitkisel Üretime Yönelik Faaliyet ve Uygulamalar.....	17
4.2 Hayvancılığa Yönelik Faaliyet ve Uygulamalar	42
4.3 Tarımsal Sulamaya Yönelik Faaliyet ve Uygulamalar	55
4.4 ABB'nin Diğer Faaliyet ve Uygulamaları	68
5. ARAŞTIRMA BÖLGELERİNİN SEÇİLMESİ VE TARIMSAL YAPISI.....	71
5.1 Polatlı.....	71
5.2 Ayaş.....	72
5.3 Çubuk.....	73
5.4 Şereflikoçhisar	73
6. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	75
6.1 Polatlı İlçesi.....	75
6.1.1 İşletmelerdeki üreticilere ilişkin temel bilgiler	75
6.1.2 İşletmelerin işgücü durumu	77
6.1.3 İşletmelerin tarımsal ve tarım dışı gelir durumu	80
6.1.4 İşletmelerin tarımsal faaliyetleri.....	81

6.1.5 İşletmelerin tarımsal kredi kullanım ve tarım sigortası yaptırma durumları	87
6.1.6 İşletmelerin faydalandığı ABB desteklemeleri ve miktarları.....	89
6.1.7 İşletmelerin ABB desteklemelerine ilişkin görüşleri.....	90
6.1.8 İşletmelerin tarımsal üretimdeki sorunları ve çözüm önerileri.....	97
6.2 Ayaş İlçesi	97
6.2.1 İşletmelerdeki üreticilere ilişkin temel bilgiler	97
6.2.2 İşletmelerin işgücü durumu	99
6.2.3 İşletmelerin tarımsal ve tarım dışı gelir durumu	101
6.2.4 İşletmelerin tarımsal faaliyetleri.....	102
6.2.5 İşletmelerin kredi kullanım ve sigorta yaptırma durumları.....	107
6.2.6 İşletmelerin faydalandığı ABB desteklemeleri ve miktarları.....	109
6.2.7 İşletmelerin ABB desteklemelerine ilişkin görüşleri.....	111
6.2.8 İşletmelerin tarımsal üretimdeki sorunları ve çözüm önerileri.....	117
6.3 Çubuk İlçesi	118
6.3.1 İşletmelerdeki üreticilere ilişkin temel bilgiler	118
6.3.2 İşletmelerin işgücü durumu	120
6.3.3 İşletmelerin tarımsal ve tarım dışı gelir durumu	122
6.3.4 İşletmelerin tarımsal faaliyetleri.....	124
6.3.5 İşletmelerin tarımsal kredi kullanım ve tarım sigortası yaptırma durumları	128
6.3.6 İşletmelerin faydalandığı ABB desteklemeleri ve miktarları.....	129
6.3.7 İşletmelerin ABB desteklemelerine ilişkin görüşleri.....	130
6.3.8 İşletmelerin tarımsal üretimdeki sorunları ve çözüm önerileri.....	134
6.4 Şereflikoçhisar İlçesi	135
6.5 ABB Desteklemelerine İlişkin Genel Bir Değerlendirme	137
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	141
KAYNAKLAR	146
ÖZGEÇMİŞ.....	149

KISALTMALAR DİZİNİ

ABB	Ankara Büyükşehir Belediyesi
ASKİ	Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi
BAKAP	Başkent Ankara Kalkınma Projesi
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
KKB	Kredi Kayıt Bürosu
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1 Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı yönetim şeması.....	12
Şekil 4.2 Hububat tohumu desteklemelerinden yararlanan üreticiler	23
Şekil 4.3 Hububat tohumu desteklemelerinin dağılımı.....	24
Şekil 4.4 Baklagil tohumu desteklemelerinden yararlanan üreticiler	26
Şekil 4.5 Yem bitkileri tohumu desteklemelerinden yararlanan üreticiler	31
Şekil 4.6 Yem bitkileri tohumu desteklemelerinin dağılımı	32
Şekil 4.7 Sebze fidesi desteklemeleri ve desteklemelerden yararlanan üreticiler.....	36
Şekil 4.8 Sebze fidesi desteklemelerinin ürün çeşidine göre dağılımı.....	37
Şekil 4.9 Sıvı gübre desteklemelerinden yararlanan üreticilerin ilçelere göre dağılımı .	39
Şekil 4.10 Mazot destelemesi tutarlarının ilçelere göre dağılımı.....	41
Şekil 4.11 Hayvancılık eğitimleri yıllara göre katılımcı sayısı.....	54
Şekil 4.12 Sulama desteklemelerinden yararlanan ilçe ve mahalle sayıları.....	61
Şekil 4.13 Sulama borusu desteklemeleri ve sulamaya açılan yaklaşık alan.....	61

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1 Polatlı İlçesi çalışmanın popülasyonunu oluşturan işletme ve anket sayıları.....	9
Çizelge 3.2 Ayaş İlçesi çalışmanın popülasyonunu oluşturan işletme ve anket sayıları ...	9
Çizelge 3.3 Çubuk İlçesi çalışmanın popülasyonunu oluşturan işletme ve anket sayıları.....	9
Çizelge 3.4 Şereflikoçhisar İlçesi çalışma kapsamında görüşme yapılan kişi sayısı.....	11
Çizelge 4.1 Yıllara göre destekleme çeşitleri.....	19
Çizelge 4.2 Buğday tohumu desteklemeleri	20
Çizelge 4.3 Arpa tohumu desteklemesi.....	21
Çizelge 4.4 Mısır tohumu desteklemeleri	22
Çizelge 4.5 Nohut tohumu desteklemeleri	25
Çizelge 4.6 Kırmızı mercimek tohumu desteklemesi	26
Çizelge 4.7 Adi fiğ tohumu desteklemeleri	27
Çizelge 4.8 Macar fiğ tohumu desteklemeleri	28
Çizelge 4.9 Korunga tohumu desteklemeleri	29
Çizelge 4.10 Yonca tohumu desteklemesi	30
Çizelge 4.11 Domates fidesi desteklemeleri	33
Çizelge 4.12 Biber fidesi desteklemeleri	34
Çizelge 4.13 Patlıcan fidesi desteklemesi	35
Çizelge 4.14 Sıvı Gübre Desteklemeleri.....	38
Çizelge 4.15 Mazot desteklemeleri	40
Çizelge 4.16 Mısır silajı desteklemeleri.....	44
Çizelge 4.17 Suni tohumlama desteklemesi	45
Çizelge 4.18 Sosyal yardım alan üreticiler için kaba yem ve arpa kırması desteklemesi	46
Çizelge 4.19 damızlık teke desteklemesi	47
Çizelge 4.20 Gebe manda ve gebe düve desteklemesi.....	48
Çizelge 4.21 Afetzedeler için yapılan desteklemeler	49
Çizelge 4.22 Arıcılık eğitimi.....	50
Çizelge 4.23 Hayvan bakımı ve besleme eğitimi.....	51
Çizelge 4.24 Meme kiti dağıtımı.....	52

Çizelge 4.25 Mineral blok dağıtımı	52
Çizelge 4.26 Gıdanı tanı seçimini yap eğitimi	53
Çizelge 4.27 Balık stok ve tür tespiti	55
Çizelge 4.28 İlçelere göre sulama borusu desteklemeleri.....	59
Çizelge 4.29 Yıllara göre sulama borusu desteklemeleri.....	60
Çizelge 4.30 Şereflikoçhisar İlçesi sulama borusu desteklemeleri	62
Çizelge 4.31 İlçelere göre hayvan sulama oluğu desteklemeleri	63
Çizelge 4.32 Sayısallaştırılan açık kanallar	64
Çizelge 4.33 Sulama desteklemeleri kapsamında gerçekleştirilen diğer uygulamalar	65
Çizelge 4.34 Ultrasonik su sayacı desteklemeleri.....	67
Çizelge 5.1 Polatlı İlçesi bitkisel üretim verileri.....	72
Çizelge 5.2 Ayaş İlçesi bitkisel üretim verileri.....	72
Çizelge 5.3 Çubuk İlçesi bitkisel üretim verileri	73
Çizelge 5.4 Şereflikoçhisar İlçesi bitkisel üretim verileri.....	74
Çizelge 6.1 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin cinsiyet durumu	75
Çizelge 6.2 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin yaş durumu	76
Çizelge 6.3 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin eğitim durumu	76
Çizelge 6.4 İncelenen işletmelerin ikamet ettiği konutlara ilişkin bilgiler	77
Çizelge 6.5 İncelenen işletmelerin sahip olduğu depolara ilişkin bilgiler	77
Çizelge 6.6 İncelenen işletmelerde aile işgücü durumu.....	78
Çizelge 6.7 Erkek işgücü birimi hesabı	78
Çizelge 6.8 İncelenen işletmelerde işçi çalıştırma durumu.....	78
Çizelge 6.9 İncelenen işletmelerde işçilerin çalışma türü.....	79
Çizelge 6.10 İncelenen işletmelerde daimî işçiler ve yaptıkları iş.....	79
Çizelge 6.11 İncelenen işletmelerde geçici işçiler ve yaptıkları iş	79
Çizelge 6.12 İncelenen işletmelerin yıllık hane halkı geliri.....	80
Çizelge 6.13 İncelenen işletmelerde tarımın yıllık hane halkı gelirindeki payı.....	80
Çizelge 6.14 İncelenen işletmelerin tarım dışı gelir durumu	81
Çizelge 6.15 İncelenen işletmelerin tarımsal faaliyetleri.....	81
Çizelge 6.16 İncelenen işletmelerin sahip olduğu ahır/ağıllara ilişkin bilgiler.....	82
Çizelge 6.17 İncelenen işletmelerin arazi varlığı.....	82
Çizelge 6.18 İncelenen işletmelerde ekilen ürün sayıları	83

Çizelge 6.19 İncelenen işletmelerde ürün deseni	84
Çizelge 6.20 İncelenen işletmelerde buğday ve arpa üretimi	85
Çizelge 6.21 İncelenen işletmelerin buğday ve arpaya ilişkin verim görüşü.....	85
Çizelge 6.22 İncelenen işletmelerin ürün satış yeri tercihleri	85
Çizelge 6.23 İncelenen işletmelerde tarımsal alet–ekipman varlığı	86
Çizelge 6.24 İncelenen işletmelerde alet–ekipman ekisinin giderilme şekli	87
Çizelge 6.25 İncelenen işletmelerde tarımsal kredi kullanma durumu ve kullanım alanı.....	88
Çizelge 6.26 İncelenen işletmelerin tarım sigortası yaptırma durumları	88
Çizelge 6.27 İncelenen işletmelerin tarım sigortası yaptırmama sebepleri	89
Çizelge 6.28 İncelenen işletmelerin sigorta yaptırma kararları	89
Çizelge 6.29 İşletmelerin ABB hububat tohumu desteklemelerinden yararlanma durumu	90
Çizelge 6.30 İşletmelerin ABB mazot ve gübre desteklemelerinden yararlanma durumu	90
Çizelge 6.31 İncelenen işletmelerin ABB desteklemelerinin yeterliliğine ilişkin görüşleri	91
Çizelge 6.32 İncelenen işletmelerce yetersiz olduğu düşünülen destekleme çeşitleri	91
Çizelge 6.33 İşletmelerce desteklemelerin devam etmemesini gerektiren sebepler	91
Çizelge 6.34 İncelenen işletmelerin desteklemelerden haberdar olma yöntemleri	92
Çizelge 6.35 İncelenen işletmelerin destekleme başvuru yöntemine ilişkin görüşleri	93
Çizelge 6.36 İşletmelerin destekleme ödenme/dağıtım zamanlarına ilişkin görüşleri	93
Çizelge 6.37 ABB Desteklemelerin üretim miktarı, verim ve gelire etkileri	94
Çizelge 6.38 ABB desteklemeleri olmasa meydana gelebilecek değişiklikler	95
Çizelge 6.39 İncelenen işletmelerin ABB personelleriyle görüşme sıklığı	95
Çizelge 6.40 İşletmelerde tarımsal üretim sürecinde karşılaşılan sorunlarda danışılan yer	96
Çizelge 6.41 İşletmelerin mazot desteklemelerinin Başkent Kart'a yatırılmasına ilişkin görüşleri	96
Çizelge 6.42 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin cinsiyet durumu	98
Çizelge 6.43 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin yaş durumu	98
Çizelge 6.44 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin eğitim durumu	98

Çizelge 6.45 İncelenen işletmelerin ikamet ettiği konutlara ilişkin bilgiler	99
Çizelge 6.46 İncelenen işletmelerin sahip olduğu depolara ilişkin bilgiler	99
Çizelge 6.47 İncelenen işletmelerde aile işgücü durumu.....	100
Çizelge 6.48 İncelenen işletmelerde işçi tutma durumu	100
Çizelge 6.49 İncelenen işletmelerde tutulan geçici işçiler ve yaptıkları iş	101
Çizelge 6.50 İncelenen işletmelerin yıllık hane halkı geliri.....	101
Çizelge 6.51 İncelenen işletmelerin tarım dışı gelir durumu	102
Çizelge 6.52 İncelenen işletmelerin arazi varlığı	103
Çizelge 6.53 İncelenen işletmelerde ekilen ürün sayıları	103
Çizelge 6.54 İncelenen işletmelerde ürün deseni	104
Çizelge 6.55 İncelenen işletmelerde domates ve biber üretimi	104
Çizelge 6.56 İncelenen işletmelerin domates ve bibere ilişkin verim görüşü.....	105
Çizelge 6.57 İncelenen işletmelerin ürün satış yeri tercihleri	105
Çizelge 6.58 İncelenen işletmelerde tarımsal alet–ekipman varlığı	106
Çizelge 6.59 İncelenen işletmelerde alet–ekipman eksiğinin giderilme şekli	107
Çizelge 6.60 İncelenen işletmelerde tarımsal kredi kullanma durumu ve kullanım alanı.....	107
Çizelge 6.61 İncelenen işletmelerin tarım sigortası yaptırma durumları	108
Çizelge 6.62 İncelenen işletmelerin tarım sigortası yaptırmama sebepleri	108
Çizelge 6.63 İncelenen işletmelerin sigorta yaptırma kararları	109
Çizelge 6.64 İşletmelerin ABB domates fidesi desteklemelerinden yararlanma durumu.....	109
Çizelge 6.65 İşletmelerin ABB biber fidesi desteklemelerinden yararlanma durumu ..	110
Çizelge 6.66 İşletmelerin ABB mazot ve gübre desteklemelerinden yararlanma durumu.....	111
Çizelge 6.67 İncelenen işletmelerin ABB desteklemelerinin yeterliliğine ilişkin görüşleri.....	112
Çizelge 6.68 İncelenen işletmelerce yetersiz olduğu düşünülen destekleme çeşitleri ...	112
Çizelge 6.69 İncelenen işletmelerin desteklemelerden haberdar olma yöntemleri.....	112
Çizelge 6.70 İncelenen işletmelerin destekleme başvuru yöntemine ilişkin görüşleri ..	113
Çizelge 6.71 İşletmelerin destekleme ödenme/dağıtım zamanlarına ilişkin görüşleri...	113
Çizelge 6.72 ABB desteklemelerinin üretim miktarı, verim ve gelire etkileri	114

Çizelge 6.73 ABB desteklemeleri olmasa meydana gelebilecek değişiklikler	115
Çizelge 6.74 İncelenen işletmelerin ABB personelleriyle görüşme sıklığı	115
Çizelge 6.75 İşletmelerde tarımsal üretim sürecinde karşılaşılan sorunlarda danışılan yer.....	116
Çizelge 6.76 İşletmelerin mazot desteklemelerinin Başkent Kart'a yatırılmasına ilişkin görüşleri	116
Çizelge 6.77 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin cinsiyet durumu.....	118
Çizelge 6.78 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin yaş durumu	119
Çizelge 6.79 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin eğitim durumu	119
Çizelge 6.80 İncelenen işletmelerin ikamet ettiği konutlara ilişkin bilgiler	120
Çizelge 6.81 İncelenen işletmelerde aile işgücü durumu.....	120
Çizelge 6.82 İncelenen işletmelerin işçi tutma durumu	121
Çizelge 6.83 İncelenen işletmelerde tutulan işçilerin çalışma türü.....	121
Çizelge 6.84 İncelenen işletmelerde tutulan daimî işçiler ve yaptıkları iş.....	121
Çizelge 6.85 İncelenen işletmelerde tutulan geçici işçiler ve yaptıkları iş	122
Çizelge 6.86 İncelenen işletmelerin yıllık hane halkı geliri.....	122
Çizelge 6.87 İncelenen işletmelerde tarımın yıllık hane halkı gelirindeki payı.....	123
Çizelge 6.88 İncelenen işletmelerin tarım dışı gelir durumu	123
Çizelge 6.89 İncelenen işletmelerin tarımsal faaliyetleri.....	124
Çizelge 6.90 İncelenen işletmelerin hayvan varlığı	124
Çizelge 6.91 İncelenen işletmelerin sahip olduğu ahır/ağıllara ilişkin bilgiler.....	125
Çizelge 6.92 İncelenen işletmelerin çayır/mera kullanım durumları	125
Çizelge 6.93 İncelenen işletmelerin yem ihtiyacını karşılama şekilleri.....	126
Çizelge 6.94 İncelenen işletmelerin hayvan gübresini değerlendirme şekli	126
Çizelge 6.95 İncelenen işletmelerin ürün satış yeri tercihleri	126
Çizelge 6.96 İncelenen işletmelerde tarımsal alet-ekipman varlığı	127
Çizelge 6.97 İncelenen işletmelerde alet-ekipman eksikliğinin giderilme şekli	128
Çizelge 6.98 İncelenen işletmelerde tarımsal kredi kullanma durumu ve kullanım alanı.....	128
Çizelge 6.99 İncelenen işletmelerin tarım sigortası yaptırma durumları	128
Çizelge 6.100 Çubuk İlçesi işletmelerin tarım sigortası yaptırmama sebepleri.....	129
Çizelge 6.101 ABB hayvancılık desteklemeleri	130

Çizelge 6.102 ABB mazot ve gübre desteklemeleri	130
Çizelge 6.103 İşletmelerin ABB desteklemelerinin yeterliliğine ilişkin görüşleri	131
Çizelge 6.104 İncelenen işletmelerin desteklemelerden haberdar olma yöntemleri.....	131
Çizelge 6.105 İncelenen işletmelerin destekleme başvuru yöntemine ilişkin görüşleri	131
Çizelge 6.106 İşletmelerin destekleme ödenme/dağıtım zamanlarına ilişkin görüşleri.	132
Çizelge 6.107 ABB desteklemelerinin üretim miktarı, verim ve gelire etkileri	132
Çizelge 6.108 ABB desteklemeleri olmasa meydana gelebilecek değişiklikler	133
Çizelge 6.109 İncelenen işletmelerin ABB personelleriyle görüşme sıklığı	133
Çizelge 6.110 İşletmelerde tarımsal üretim sürecinde karşılaşılan sorunlarda danışılan yer.....	134
Çizelge 6.111 İşletmelerin mazot desteklemelerinin Başkent Kart'a yatırılmasına ilişkin görüşleri.....	134
Çizelge 6.112 ABB desteklemelerinin yeterli olması ve başvuru kolaylığının yaş, eğitim, tarım dışı gelir ve tarımsal kredi kullanımına göre dağılımı.....	138
Çizelge 6.113 Desteklemelerin üretim miktarı, verim ve gelire etkisinin dağılımı	139

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Önemi

T.C. Resmî Gazetesinde 6 Aralık 2012’de yayımlanan ve 30 Mart 2014’te yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyeleri sınırları içerisindeki köylerin tüzel kişiliği kaldırılmış ve mahalle statüsüne dönüştürülmüştür. Bu yasayla birlikte yerel yönetimler, artık mahalle statüsüne geçen ancak halen kırsal yerleşim yeri olma özelliği taşıyan bölgelere hizmet götürmekle yükümlü olmuşlardır. Söz konusu kırsal yerleşim yerlerinde, yoğun olarak tarımsal faaliyetlerle uğraşmakta ve nüfus geçimini büyük ölçüde tarımsal faaliyetlerden sağlamaktadır. Bu nedenle artık mahalle olarak adlandırılan kırsal yerleşim yerlerine, yerel yönetimler tarafından tarımsal hizmetlerin ulaştırılmasına yönelik faaliyetler artış göstermiştir.

Bu kapsamda Türkiye’de birçok büyükşehir belediyesi, üreticilerin desteklenmesine yönelik çalışmalarda bulunmaktadır. Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, İstanbul, Kahramanmaraş, Kocaeli, Konya, Malatya, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon ve Van Büyükşehir Belediyeleri, kırsal kalkınmaya yönelik çeşitli faaliyet ve uygulamalar gerçekleştirmektedir. Bölgelerin tarımsal ve ekonomik yapısına ve gereksinimlerine uygun olarak, hububat ve yem bitkisi tohumu desteklemeleri, meyve, sebze, tıbbi ve aromatik bitkiler ile süs bitkileri fidesi desteklemeleri ile organik tohum ve fide desteklemeleri, manda, teke, tavuk gibi canlı hayvan desteklemeleri ile yem desteklemeleri, mazot, gübre ve zirai ilaç desteklemeleri, bitkisel üretimde ve hayvancılıkta kullanılan birçok tarımsal alet ve ekipman destekleme uygulamalarının gerçekleştirildiği görülmektedir. Büyükşehir belediyeleri tarafından üreticilere, organik tarım ve iyi tarım eğitimleri, tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği eğitimleri, aşılama, budama ve hasat–harman eğitimleri, bitki hastalık ve zararlıları ile bunlarla mücadele yöntemleri ile ilgili eğitimler, toprak analizi ve gübreleme eğitimleri, arıcılık ve büyükbaş/küçükbaş hayvan besleme, bakım ve hayvan sağlığı eğitimleri gerçekleştirilmektedir. Bunlara ek olarak, tarımsal sulama

sistemlerinin geliştirilmesi ve sulamada modernizasyon amacıyla yapılan güneş enerjisi sistemleri ve sulama borusu desteklemelerinin de gerçekleştirildiği bilinmektedir.

Yerel yönetimlerin kırsal kalkınmaya yönelik uygulamalarının araştırılmasına ilişkin çalışmalar sınırlıdır. Var olan çalışmalarda da çoğunlukla üreticilerin desteklemelere olan yaklaşımları incelenmiş olup, desteklemelerin üretim, pazarlama ve finansman faaliyetleri ile ilişkileri ve sürece etkileri konusunda yeterli veri ve bilgilerin bulunmadığı görülmüştür. Bu bakımdan çalışmanın özgün haliyle uygulamaya ışık tutması yönü önemlidir.

1.2 Çalışmanın Amacı

Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 2019–2023 yılları arasında, artık ismi mahalle olan ancak halen kırsal yerleşim yeri olma özelliği taşıyan bölgelerde, tarımsal üretime ve üreticilere yönelik desteklemeleri ve bunların işletmeler üzerindeki etkisinin ortaya konulması ve desteklemelerin ekonomik ve sosyal yönden işletme yönetimine ve organizasyonuna katkısının olması beklenmektedir. Bu süreçte, var olan destekleme uygulamalarının yanında, tarımsal kalkınmaya yönelik yeni destekleme uygulamalarının artırılmasının önemi de araştırılacaktır. Yerel yönetimlerin, farklı tarımsal yatırım alanlarına yönelik çalışmalarda bulunması ve bunun geliştirilmesi yönüyle de tez araştırmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada, günümüzde kırsal yerleşim yerlerinde önemli destekleme faaliyetlerinde bulunan yerel yönetimlerin, tarımsal üretime etkileri ve yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen destekleme uygulamalarının tarım işletmeleri ile ilişkileri araştırılmıştır. Bu çerçevede yerel yönetimler arasında, tarımsal destekleme uygulamaları ile öne çıkan Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin kırsal kalkınmaya yönelik faaliyet ve desteklemeleri ile bu faaliyet ve desteklemelerden yararlanan tarım işletmelerinin yapısı incelenmiştir. Çalışma kapsamında Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin kırsal kalkınmaya yönelik destekleme uygulamaları ve bunların nitelik ve niceliğinin ortaya konması ile faaliyet ve desteklemelerin, tarım işletmelerinin üretim, finansman ve pazarlama sürecindeki kararları ile işletme yönetimine etkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Anonim (2005), Hırvatistan'da yerel yönetimlerin tarımsal destekleme uygulamalarına yol gösterici olarak hazırlanan çalışmada, tarımın, kırsal kesim üzerine önemli ekonomik katkıları olduğu ve yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen destekleme uygulamalarının kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır. Yerel yönetimlerin yetersiz kalabileceği durum ve koşullarda ise yerel yönetimlerle birlikte özel sektörün ve merkezi yönetimin birlikte hareket etmelerinin gerekli olduğu belirtilmiştir.

Meyer (2011) tarafından yapılan derleme çalışmasında, reformlara ve yüksek bütçeli girdi desteklemelerine rağmen sürdürülebilir kırsal kalkınmayı destekleme zorlukları vurgulanarak, özellikle küçük ölçekli tarımsal işletmeler ve tarımsal krediler üzerinde durulmuştur. Bireysel desteklemeler yerine kurumsal desteklemelerin daha faydalı olduğu ancak rekabet halinde olabilecek kurumların desteklenmesinin iyi sonuç vermeyebileceği belirtilmiştir.

Bayramoğlu vd. (2014), Konya ili özelinde tarımsal desteklemelerin tarım işletmelerinin ekonomik sürdürülebilirliğine etkisini inceleyen araştırmasında, tarım işletmelerinin ekonomik sürdürülebilirlikleri ve buna kamu desteklerinin etkisi ortaya konulmuştur. İşletmelerin ekonomik sürdürülebilirliklerini belirleyebilmek amacıyla sürdürülebilir gelir kavramı tanımlanmıştır. İncelenen işletmeler sürdürülebilir gelir düzeyine göre üç farklı tipolojiye ayrılmış ve kamu desteklerinin sürdürülebilir gelir düzeyi üzerindeki etkisi araştırılmıştır. İşletmeler ortalamasına göre kamu destekleri olmadan sürdürülebilir gelir düzeyine ulaşıldığı görülmektedir. Ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması ve aksi durumda oluşabilecek sosyo-ekonomik problemlerin önlenmesi için hayvansal üretim faaliyetine yer verilmesi, örgütsel davranış bilincinin geliştirilerek ölçek ekonomilerinden yararlanılması, bölge ekolojilerine ve ekonomik yapısına uygun ürünlerin sözleşmeli üretim kapsamında yaygınlaştırılması, alternatif gelir getirici üretim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması için talep oluşturmak amacıyla kırsal sanayinin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Özden ve Olgun (2017), İzmir’de kırsal kalkınmada yerel yönetimler ve üretici birliklerinin iş birliğini incelemiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin tarıma ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerini, Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı altında yürüttüğü, İzmir’de yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerde kooperatiflerin önemli bir rol oynadığı dolayısıyla İzmir’in yerel yönetimler ile kooperatiflerin iş birliği açısından incelenmeye değer bir örnek olacağına düşünüldüğü belirtilmiştir. Bu nedenle çalışmada yerel yönetimler ile üretici örgütleri arasında yapılan iş birlikleri ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır. İş birliği sürecinde karşılaşılan sorunlar ortaya konularak sürecin hangi zemin üzerinde daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabileceği incelenmiştir.

Pérez-Méndez vd. (2019), kırsal kalkınmaya yönelik yerel yönetim desteklemelerinin İspanya Asturias Bölgesinde tarım ve orman ürünleri üretici işletmeler üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Desteklemelerin tarımsal işletmelerin teknik gelişimlerine katkıda bulunurken orman ürünleri üreticisi işletmelerin ise teknik etkinliklerine olumlu katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir.

Bulut (2020), Türkiye’de yaygın birer destekleme politikası aracı olarak kullanılan alan bazlı doğrudan tarımsal destekler ile fark ödemesi desteğinin tarımsal üretim üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlayan çalışmasında, 2002–2018 yılları arasında gerçekleştirilen desteklemelerin çeşitli ürünlerin üretimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bağımlı değişkenin üretim miktarı olarak belirlendiği çalışma için iki model oluşturulmuştur. Birinci modelin bağımsız değişkenleri fark ödemesi desteği, alan bazlı doğrudan destek, ürün fiyatı, yakıt fiyatı ve gübre fiyatı olarak belirlenmiştir. Ekonometrik yöntem olarak kullanılan Panel ARDL analizi sonucunda, her iki desteğin de üretimi etkilediği ancak fark ödemesi desteğinin alan bazlı desteklere göre üretimi daha fazla etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ürün fiyatının üreticiler için iyi bir gösterge olmadığı anlaşılmıştır. Üreticilerin, fiyat azalmasından kaynaklanan gelir kayıplarını, daha çok üreterek telafi etme yolunu seçmelerinin bu faktörde etkili olabileceği belirtilmiştir. Girdi fiyatlarındaki artışın ise özellikle uzun vadede üreticileri olumsuz etkilediği görülmüştür. Bununla birlikte, göç olgusunun bir sonucu olarak, asgari ücretteki artışların tarımsal üretimi

olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Tarımsal makineleşme ile tarımsal üretim arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmaması ise çalışmanın bir diğer sonucudur.

Güzel (2020), Ankara, Konya ve şanlıurfa Büyükşehir Belediyelerini ele alarak yerel yönetimlerin kırsal kalkınma üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada özellikle kırsal kalkınmanın ekonomik boyutu tarım politikaları özelinde ele alınmıştır. Bu şehirler, Türkiye’de en geniş tarım alanına sahip olması yönüyle yerel yönetimlerin ne gibi politikalar ürettikleri, tarımsal üretime ve üreticilere yönelik ne tür proje, faaliyet ve yatırımlar planladıkları araştırılmıştır. Belediyelerin seçimden sonra hazırladıkları stratejik planlar, görev süreleri boyunca yapacakları faaliyet ve hizmetleri ile kamuoyuna açıkladıkları başarılarını değerlendirebilecekleri önemli bir belgedir. Bu bağlamda Ankara, Konya ve şanlıurfa Büyükşehir Belediyelerinin 2015–2019 Stratejik Planları incelenerek kentlerin tarım politikalarına etkileri araştırılmıştır. GZFT analizinde, üç kentin de büyükşehir belediyeleri, kırsal kalkınma ile ilgili konulara fırsat ve tehdit bölümlerinde yer vererek, tarım sektörünün önemine bu yönüyle de dikkat çekmişlerdir. Benzer şekilde stratejik amaçları ve performans göstergelerinde de kırsal kalkınmayı, tarım politikalarını ilgilendiren amaçlara yer verildiği görülmektedir. Üreticilere eğitim verilmesi, diğer kurumlarla iş birliği yapılması ve üreticilerin desteklenmesi gibi hedeflere yer verilmektedir. Yerel yönetimlerin kenti bir bütün olarak ele almalarının, kırsal alanlara yönelik projeler ve hizmetler gerçekleştirmelerinin kırsal kalkınmanın sağlanmasında etkili olacağı değerlendirilmiştir.

Gökçe vd. (2022), araştırmalarında İzmir Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı kırsal mahallelerde yaşayan üreticilerin, İzmir Büyükşehir Belediyesinin tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik destekleme uygulamalarından memnuniyet düzeylerini belirlemek amacıyla Bergama ve Ödemiş ilçelerinde anket çalışması gerçekleştirmiştir. Anket bulguları, İzmir Büyükşehir Belediyesinin tarıma ve kırsal kalkınmaya yönelik hizmetlerinin olumlu karşılandığını ancak yeterli bulunmadığını gösterdiği, faktör analizinden elde edilen alt boyutların içinde en yüksek ortalamayı fiziksel özellikler grubunun, en düşük ortalamayı ise empati alt boyutunun aldığını belirtilmiştir. Sonuç olarak; yerel yönetimlerin kırsal mahallelerde tarım ve kırsal kalkınma için yapacakları faaliyetlerde ekonomik, sosyal ve ekolojik önceliklere dayalı orta ve uzun vadeli

stratejiler çerçevesinde ilgili aktörlerle iş birliği halinde hareket etmelerinin, yeni bir kır-kent ilişkisine kapı aralayacağı, kentte ve kırdaki yaşayan insanların refahına olumlu yansıtacağı belirtilmiştir.

Söylemez vd. (2023), Manisa Büyükşehir Belediyesi özelinde yerel yönetimlerin hizmet sınırları içerisinde yaşayan ve geçimini tarımsal faaliyetlerle sağlayan nüfusu desteklemeye yönelik faaliyetleri ve bu faaliyetler sonucunda görülecek faydaların değerlendirilmesi amacıyla büyükşehir belediyesinin faaliyet raporları ve stratejik planlarını ele almışlardır. Yerel yönetimlerin destekleme faaliyetlerinden özellikle sulama desteklemesi ihtiyacının öne çıktığı, benzer şekilde hayvancılıkta sulama desteklemesi, arıcılık eğitimi gibi faaliyetler ile ürünlerin coğrafi bilgi işaretleri ve AB ürün kalite kayıt belgesi sağlanması ile ilgili destekler de ilgi görmüş ve faydalı olmuştur.

Bitgin ve Aslan (2023), Gaziantep ili özelinde Yerel Yönetimlerin Tarım Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme başlığıyla yayınladıkları çalışmalarında tarımsal üretime, üreticiye ve gıda üretimine verilen desteklerin, doğaya ve insana zarar vermeyecek şekilde sürdürülebilir ve verimli olarak artırılmasında uygulanan yerel tarım politikalarının etkisinin önemli olması nedeniyle Gaziantep ilinde uygulanan tarım politikaları ele alınmıştır. Gaziantep ilindeki il ve ilçe belediyeleri ile il tarım ve orman müdürlüğünün tarımsal destekleme faaliyetleri incelenmiştir. Bu faaliyetlerin etik, hukuki, ekolojik ve yönetsel boyutları üzerinde durulmuştur. Gaziantep ilinde tarım politikalarını oluşturan yapıların il, ilçe belediyeleri, il tarım müdürlükleri olduğu ve bu politikalara etki eden alt birimlerin ise meslek odaları ve üretici birlikleri olduğunun gözlemlendiği belirtilmiştir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmada kullanılan materyalin önemli bir bölümünü, Ankara Büyükşehir Belediyesinin, kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetleri kapsamında gerçekleştirdiği destekleme uygulamalarından yararlanan işletmeler ile gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Araştırmanın birincil verileri, hububat ve yem bitkisi tohumu desteklemeleri, sebze fidesi desteklemeleri, mazot ve gübre desteklemeleri, mısır silajı, manda, düve ve teke desteklemeleri, hayvan yetiştiriciliği, hayvan bakımı ve besleme eğitimlerinden yararlanan işletmeler ve tarımsal amaçlı sulama borusu desteklemelerinden yararlanan kırsal yerleşim yerlerindeki mülki amirler ile gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırmanın ikincil verilerini ise Ankara Büyükşehir Belediyesinden temin edilmiş, kırsal kalkınmaya yönelik olarak gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin istatistiki veri ve bilgiler oluşturmaktadır.

Alanda deneyim sahibi Ankara Büyükşehir Belediyesi Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı yetkilileri ile Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü, Hayvancılık Hizmetleri Şube Müdürlüğü ve Tarımsal Yapılar ve Sulama Şube Müdürlüğü uzmanlarıyla yapılan görüşmelerde, hububat ve yem bitkileri ile mazot ve gübre desteklemelerinden yararlanan işletmelerin incelenmesi açısından Polatlı ilçesi; sebze fidesi ve mazot ve gübre desteklemelerinden yararlanan işletmelerin incelenmesi açısından Ayaş ilçesi; hayvancılık desteklemelerinden yararlanan işletmelerin incelenmesi açısından Çubuk ilçesi ve sulama desteklemelerinin incelenmesi açısından ise Şereflikoçhisar ilçesinin önemli olduğu belirtilmiştir. Seçilen ilçelerde, destekleme yoğunluğu bakımından ilk üç sırada yer alan mahalleler ve bu mahallelerdeki tarım işletmeleri belirlenerek araştırmanın popülasyonu oluşturulmuş ve bu işletmelerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Bu kapsamda, seçilen her bir ilçede 2021 yılı desteklemelerinden en çok payı alan üç mahallede işletme sahipleriyle yüz yüze görüşme yoluyla anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Görüşülecek örnek işletme sayısının belirlenmesinde, oransal örnek hacmi formülü kullanılmıştır (Aksoy 2012).

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{\hat{p}_x}^2 + p(1-p)}$$

Yukarıdaki formülde;

n = Örnek hacmi

N = Araştırma kapsamına giren bölgedeki işletme sayısı

$\sigma_{\hat{p}_x}^2$ = Varyans

Araştırmada maksimum örnek hacmine ulaşılmak istenmesinden dolayı örnek büyüklüğünün mümkün olduğu kadar büyük olmasını sağlayan, $p(1-p)$ çarpımında en büyük değeri verecek olan $p=0,50$ değeri kabul edilmiştir.

Ankara Büyükşehir Belediyesinden temin edilen veriler doğrultusunda araştırma bölgelerinde desteklemelerden yararlanan işletme sayısının 893 olduğu tespit edilmiştir. $N=893$ olarak kabul edilerek, %90 güven aralığı ve %10 hata payı için örnek hacmi 64 olarak hesaplanmıştır. Örnek hacim Polatlı, Ayaş ve Çubuk İlçelerine oransal olarak dağıtılmıştır.

Şereflikoçhisar'da anket çalışması yapılmıştır, ancak bu ilçedeki desteklemelerden yararlananlar popülasyona dahil edilmemiştir. Bunun sebebi olarak, Şereflikoçhisar'da gerçekleştirilen sulama desteklemelerinin, esasen birer tesis niteliğinde olması nedeniyle desteklemelerin bireysel faydadan ziyade kamusal fayda sağlaması gösterilebilmektedir. Bu nedenle, araştırma kapsamında Şereflikoçhisar İlçesinde seçilen mahallelerin muhtarlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Şereflikoçhisar İlçesindeki muhtarlar ile yapılan görüşme sonuçları araştırma bulgularında ayrı olarak sunulmuştur.

Hububat ve yem bitkisi tohumları ile mazot ve gübre desteklemelerinin, işletme yapısı ve işletme faaliyetlerine etkisinin araştırılacağı Polatlı ilçesinde Sarıoba, Yeniköşeler ve Özyurt mahallelerinde 24 işletme ile görüşme yapılmıştır.

Çizelge 3.1 Polatlı İlçesi çalışmanın popülasyonunu oluşturan işletme ve anket sayıları

Mahalle	Desteklemelerden Yararlanan Üretici Sayısı	Anket Sayısı
Sarıoba	228	11
Yeniköşeler	146	7
Özyurt	117	6
Toplam	491	24

Sebze fidesi desteklemeleriyle mazot ve gübre desteklemelerinin işletme yapısı ve işletme faaliyetlerine etkisinin araştırılacağı Ayaş ilçesinde Akkaya, Çanılı ve İlhan mahallelerinde 23 işletme ile görüşme yapılmıştır.

Çizelge 3.2 Ayaş İlçesi çalışmanın popülasyonunu oluşturan işletme ve anket sayıları

Mahalle	Desteklemelerden Yararlanan Üretici Sayısı	Anket Sayısı
Akkaya	93	9
Çanılı	89	9
İlhan	52	5
Toplam	234	23

Hayvancılık desteklemelerinin işletme yapısı ve işletme faaliyetlerine etkisinin araştırılacağı Çubuk ilçesinde Akkuzulu, Demirci ve Ağılı mahallelerinde 17 işletme ile görüşme yapılmıştır.

Çizelge 3.3 Çubuk İlçesi çalışmanın popülasyonunu oluşturan işletme ve anket sayıları

Mahalle	Desteklemelerden Yararlanan Üretici Sayısı	Anket Sayısı
Akkuzulu	105	11
Demirci	42	4
Ağılı	21	2
Toplam	168	17

Anket yoluyla elde edilen veriler istatistik paket programına aktarılarak frekans tabloları oluşturulmuştur. Elde edilen verilerin analizinde, Ki-kare testi kullanılmıştır. Ki-kare analizi, kategorik veriler arasında ilişki olup olmadığını test etmek için kullanılan bir istatistiksel yöntemdir. Bu analizde, gözlemlenen frekanslar ile beklenen frekanslar karşılaştırılarak iki değişkenin birbirinden bağımsız olup olmadığı incelenir. Analiz için öncelikle veri tablosunda kategorik değişkenler sınıflandırılır ve her kategori için gözlemlenen frekanslar hesaplanır. Ardından, her bir hücrede beklenen frekanslar, değişkenlerin bağımsız olduğu varsayımı altında hesaplanır. Ki-kare testi, gözlenen ve beklenen frekanslar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirler. Elde edilen test istatistiği, belirli bir serbestlik derecesi ve anlamlılık düzeyine göre tablo değerleri ile karşılaştırılarak, değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına karar verilir. Ki-kare testi analizi sonucunda çıkan değerlerin anlamlılığı için p değeri <0,10 olarak kabul edilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde kullanılan Ki-kare testinin formülü aşağıda verilmiştir.

$$X^2 = \frac{(f - f^{-1})}{f^1}$$

x^2 = Ki-kare hesap değeri

f = Gözlenen frekans

f^{-1} = Beklenen frekans

Üretici ve tarımsal işletme özelliklerine ait değişkenler açısından, gerçekleştirilen desteklemelere ilişkin görüşler arasındaki farkları istatistiki anlamda değerlendirebilmek amacıyla Ki-kare testi kullanılmıştır. Ki-kare testinde, desteklemelere ilişkin görüşler arasında ele alınan değişkenler açısından gözlemlenen farkın tesadüfen ortaya çıktığını kabul eden H_0 hipotezi test edilmektedir. %90 güvenilirlik düzeyinde H_0 hipotezinin kabul edilmesi için hesaplama sonucu bulunan olasılık (probability) değerinin %10'dan yüksek çıkması gerekmektedir. Yapılan hesaplama sonucu olasılık değeri %10'un altında

bulunmuş ise desteklemelere ilişkin görüşler arasında ele alınan değişkenler açısından gözlemlenen farkın tesadüfen ortaya çıkmadığını, bu farkın istatistiksel olarak önemli olduğunu ifade eden H_1 hipotezi kabul edilmelidir.

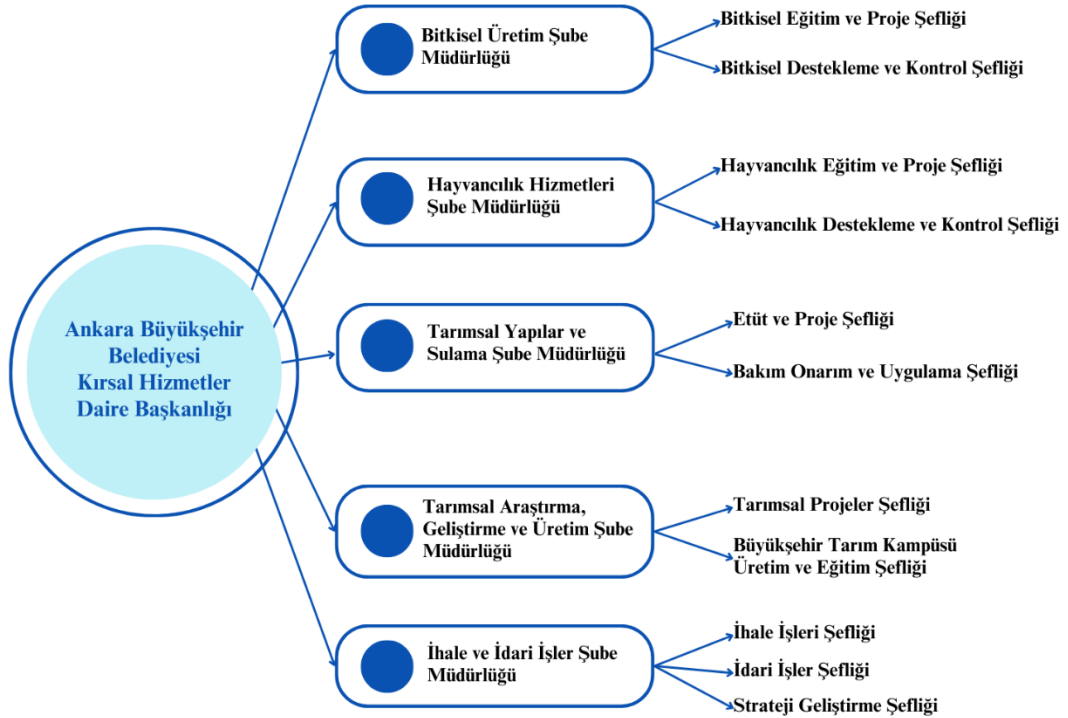
Sulama desteklemelerinin aslında birer sulama tesisi niteliğinde olmasından dolayı desteklemeler bireysel faydadan ziyade toplumsal fayda sağlamaktadır. Bu nedenle, sulama desteklemelerinin etkisinin araştırılacağı Şereflikoçhisar ilçesinde, Karabük, Şanlıkişla ve Kacarlı mahallelerinin muhtarları ile yüz yüze görüşme yapılmıştır.

Çizelge 3.4 Şereflikoçhisar İlçesi çalışma kapsamında görüşme yapılan kişi sayısı

Mahalle	Araştırma Kapsamında Görüşme Yapılan Kişi Sayısı
Karabük	1
Şanlıkişla	1
Kacarlı	1
Toplam	3

4. ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN KIRSAL KALKINMAYA YÖNELİK FAALİYET VE UYGULAMALARI

Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin kırsal kalkınmaya yönelik faaliyet ve uygulamaları 10.07.2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 21'inci maddesi uyarınca başkanca teklif edilip Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından kabul edilen ve belediye teşkilat şemasında gösterilen "Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı" tarafından yürütülmektedir. Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, "Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü", "Hayvancılık Hizmetleri Şube Müdürlüğü", "Tarımsal Yapılar ve Sulama Şube Müdürlüğü", "Tarımsal Araştırma, Geliştirme ve Üretim Şube Müdürlüğü" ve "İhale ve İdari İşler Şube Müdürlüğü" alt müdürlüklerini barındırmaktadır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı yönetim şeması*

*Şekil, dördüncü bölüm içerisindeki bilgilere istinaden oluşturulmuştur.

Daire Başkanlığı, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ile diğer ilgili kanun ve yönetmeliklerde, büyükşehir ve ilçe belediyelerine bitkisel ve hayvansal üretim, su ürünleri, sulama, sera, jeotermal seralar ve tarımsal turizm ile ilgili olarak özel ve kamu kurumları, üniversiteler, birlikler, borsalar, odalar, kooperatifler, dernekler, vakıflar, çiftçiler ve üreticilerle işbirliği içinde kırsal kalkınmayı ve istihdamı destekleyerek kırsalda yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik yürütülen her türlü faaliyet ve hizmetler aşağıda sıralanmıştır:

- Bütçe, ulusal ve uluslararası fon ve kaynaklardan yararlanarak kırsal kalkınmaya yönelik bitkisel ve hayvansal üretim, su ürünleri, tarımsal sulama, sera, jeotermal sera, tarım turizmi, iyi tarım ve organik tarım gibi konularda mevcut durumla ilgili araştırmalar yapmak, yaptırmak, projeler hazırlamak, hazırlatmak, desteklemek, uygulamak, izlemek ve geliştirmek,
- Kırsal hizmetlere yönelik bitkisel ve hayvansal üretim, tarımsal sulama, tarımsal mekanizasyon, seracılık, jeotermal seralar ve tarım turizmi gibi konuları; belediye birimleri, bağlı kuruluşları ve iştirakleri ile doğrudan ya da özel ve kamu kurumları, oda ve borsalar, üniversiteler, araştırma kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve kooperatifler ile iş birliği içinde ortak projeler yapmak ve bağlı bulunduğu yasalar çerçevesinde uygulamak veya uygulanmasını sağlamak,
- Kırsal hizmetlere yönelik bitkisel ve hayvansal üretim, tarımsal sulama, tarımsal mekanizasyon, seracılık, jeotermal seralar ve tarımsal turizm gibi alanlarda uygulanacak kalkınma araçlarının geliştirilmesini desteklemek, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini yürütmek ve paydaşlarla iş birliğini geliştirmek,
- Tarımsal atıkların değerlendirilmesinde, örtü altı yetiştiriciliğinde ve tarımsal mekanizasyonda kullanılan alet ve ekipman ile ilgili projelerle araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak, yaptırmak,
- Ankara ilçeleri ile özdeşleşmiş ürünlere ekonomik değer katılması ve yetiştiriciliği yaygınlaşmamış, potansiyeli olan ürünlerin veya uygulamaların yaygınlaştırılması amacıyla üretim yapmak veya yaptırmak, projeler geliştirmek ve desteklemek, ileri tarımsal üretim yöntemlerinin kullanılmasını özendirmek,
- Kırsal mahallelerde yaşam kalitesinin ve refah seviyesinin artırılması, çevresel ve fiziksel koşulların iyileştirilmesi amacıyla belediyeye bağlı ilgili birim ve

kuruluşlarla, odalar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarıyla birlikte iş birliği yaparak ortak projeler üretmek ve takip etmek,

- Ankara ili sınırları içerisinde kalan tarımsal alanların ve atıl durumdaki arazilerin mera, toplulaştırma ve benzeri yöntemlerle iyileştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla mevzuat gereği ilgili olan kurum ve kuruluşlarla ortak projeler gerçekleştirmek, takip etmek,
- Kırsal hizmetler kapsamında çiftçiler, üreticiler, öğrenciler ve topluluklarla birlikte gönüllülük esaslı ortak sosyal faaliyet ve projeler gerçekleştirmek,
- Daire Başkanlığı bünyesinde bulundurmaya üzere tarım alet ekipman satın almak ve/veya kiralamak. Çiftçiler, odalar, birlikler, kooperatifler, üniversiteler, ilgili kamu kurum ve kuruluşlar gibi kırsal kalkınma faaliyetleri gösteren birimlere imkân ve ihtiyaç doğrultusunda ortak projelerle kullanıldığını sağlamak,
- Ulusal ve uluslararası fon sağlayan kuruluşlara proje başvurusunda bulunmak, takip etmek, yönetmek ve sağlanan fonları amacı doğrultusunda kullanılmasını sağlamak amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak,
- Afetlerden zarar gören çiftçiler ile ilgili kurulan zarar tespit komisyonlarının raporları sonucu, alınacak belediye meclisi kararları doğrultusunda zararlarının giderilmesi amacıyla imkânlar ölçüsünde destek olmak,
- Sulama göleti, tarımsal üretim ile ilgili su depoları ve sulama kanalı projelerini hazırlamak, hazırlatmak, etüt yapmak veya yaptırmak, uygulamak ve bakım onarım faaliyetlerini yürütmek, sulama alanlarında ileri teknolojilerinin kullanılmasını özendirmek ve desteklemek,
- Tarımsal üretimi desteklemek amacıyla her türlü tarımsal yapı; su üretim ve muhafaza tesisleri ile zorunlu olarak tesis edilmesi gerekli olan müştemilatlar, mandıralar, üreticinin bitkisel üretime bağlı olarak elde ettiği ürünü için ihtiyaç duyacağı yeterli boyut ve hacimde depolar, bitkisel üretim ve bitki sağlığı konusunda soğuk hava deposu, tarımsal ürün kurutma ve işleme tesisi, tarımsal ürün tasnif ve paketleme tesisi tarım alet ve makinelerinin muhafazasında kullanılan sundurma ve çiftlik atölyeleri, seralar, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından tarımsal amaçlı olduğu kabul edilen mahalli ve müşterek tesislerin etüt, proje ve inşaatlarını yapmak veya yaptırmak,

- Kırsal hizmetlere yönelik her türlü tesisi kurmak, atıl tesisleri tamamlamak ve kullanmak ya da kullandırılmasını sağlamak, bakım ve onarımlarını yapmak ya da yaptırmak, makine, ekipman ve donanım yönünden desteklemek, teşvik etmek ve denetlemek,
- Kırsal kalkınma kapsamında üretilen ürünlerin, belediye iştirakleri ile iş birliği içinde Ankara genelinde oluşturulacak satış noktaları ve marketlerde pazarlanmasına destek olmak, ürünün; üretim, ambalajlama, depolama, nakliye ve pazarlama aşamalarında paydaşlarla protokoller düzenlemek, piyasaya kazandırılması sürecinde tüm aşamaları yürütmek ve kurulacak tesislerin işlettilmesini sağlamak,
- Çiftçilerin kooperatifler ve birlikler halinde örgütlenmelerini özendirmek ve desteklemek,
- Başta tarım olmak üzere uygun görülen diğer kırsal kalkınmaya yönelik hizmetlerde, verilen desteklere vatandaşların sahip çıkmasını sağlamak amacıyla belediye meclisinden çıkan kararlar doğrultusunda faydalanıcılardan belirli oranlarda katkı payı alınmasını sağlamak,
- Tarımsal ürünler, yöresel ürünler, el ürünleri ve tarım turizmi tanıtımı için film, afiş, bülten, el ilanı, broşür, dergi, gazete, bildiri, katalog gibi yazılı ve görsel medya tanıtım materyallerini hazırlamak veya hazırlatmak, dağıtımını ve yayımlanmasını sağlamak, satışı için satış merkezleri ve stant yerleri belirlemek, inşa etmek veya ettirmek, işletilmesini sağlamak ve ürün tanıtımaya yönelik destek sağlamak,
- Tarımsal üretimi geliştirmek ve zenginleştirmek için arazilerin iyileştirilmesi, ekonomik çeşitliliğin arttırılması, üretim, ürün işleme, muhafaza, pazarlama teknikleri gibi konularda; eğitim, yayım, araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak, yaptırmak,
- İlgili kurumlarla iş birliği içinde kırsal alan veri bankası oluşturmak veya oluşturulmasına katkıda bulunmak, web sitesi kurmak veya kurdurmak ile coğrafi bilgi sistemi oluşturmasına katkıda bulunmak,
- Çiftçileri doğru yönlendirerek ürün kalitesi, toprak ve bitki verimini artırabilmek amacıyla yaprak ve toprak analizi yapabilmek için tesisler kurmak veya kurdurmak, konuyla ilgili Tarım ve Orman Bakanlığı, üniversiteler, ziraat odaları,

sivil toplum örgütleri, tarımsal üretim yapan kooperatifler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile iş birliği yapmak,

- Kırsal alanda yürütülen projelere ve faaliyetlere ait bütçe teklifini, kalkınma plan ve program esaslarına göre hazırlamak, projelere ilişkin yatırım programını yapmak, izlemek ve değerlendirmek,
- Görev ve sorumluluk alanına giren konularla ilgili yurt içi ve yurt dışında sempozyum, seminer, panel, yarışma, eğitim, fuar gibi etkinlikler düzenlemek veya düzenlenen etkinliklere Ankara'daki çiftçi ve üreticilerin yeni üretim tekniklerini öğrenmeleri ve güncel bilgilere sahip olmaları amacıyla katılmalarını sağlamak,
- Uygun görülen ilçelerde şeflik düzeyinde birimler kurmak, personel atamak ve araç tahsis etmek,
- Kırsal hizmetler kapsamına giren faaliyetlere belirlenen şartlara uygun olarak ilgili mevzuatlar çerçevesinde yardımlar yapılmasını sağlamak,
- Tarımsal üretimi geliştirme kırsal kalkınmayı desteklemek amaçlı yeni tesisler kurmak, yapımı devam eden fakat maddi yetersizlikten tamamlanamayan tesislerin tamamlanmasını sağlamak, tesislerin bakım ve onarımını, iyileştirilmesini yapmak veya yaptırmak, makine, ekipman yönünden desteklemek, teşvik etmek veya yardımcı olmak,
- Kırsal hizmetler mahiyetinde olmak üzere ortaya çıkacak yenilik, üretim prosesi ve ihtiyaçları karşılamak üzere, kriterleri belediye meclisi kararına bağlanarak yapılacak diğer hizmet ve mal alımlarını yapmak,
- Ankara'nın kırsal ve bölgesel kalkınma çalışmalarında markalaşma çalışmalarının planlanması ve yürütülmesini sağlamak, uygun görüldüğü takdirde tarım ve el sanatları ürünlerinde coğrafi işaretleme, Türk Standartları Enstitüsü logo ve marka tescil işlemlerini yapmak veya yaptırmak olarak sıralanabilmektedir (Anonim 2023).

Sıralanan görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi amacıyla Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığına bağlı alt müdürlüklerin, kırsal kalkınmaya yönelik gerçekleştirdiği bazı faaliyet ve uygulamalar bulunmaktadır. Bunlar, bitkisel üretime yönelik faaliyet ve uygulamalar, hayvancılığa yönelik faaliyet ve uygulamalar,

tarımsal sulamaya yönelik faaliyet ve uygulamalar ve diğer uygulamalar olmak üzere dört ana başlık altında incelenecektir. Başlıklar altındaki verilerin tamamı, ABB Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı tarafından kaydedilen istatistiki verilerden elde edilmiştir.

4.1 Bitkisel Üretime Yönelik Faaliyet ve Uygulamalar

Ankara Büyükşehir Belediyesinin bitkisel üretime yönelik faaliyet ve uygulamaları, Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesindeki “Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü” tarafından yürütülmektedir. Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğünün, “Bitkisel Proje ve Eğitim Şefliği” ile “Bitkisel Üretim ve Kontrol Şefliği” olmak üzere iki adet şefliği bulunmaktadır. Müdürlüğün görev alanında bulunan mahallelerdeki bazı görev ve sorumlulukları aşağıda verilmiştir:

- Bölge şartlarına uygun bitkisel projeleri hazırlamak veya hazırlatmak, modern tarım yöntemlerinin kullanılmasını desteklemek, sözleşmeli çiftçi uygulamaları ile üretimi teşvik etmek,
- Bitkisel üretimde; meyve ve bahçe bitkileri, fidan üretimi, seracılık, çiçek üretimi, mantar, bağcılık, yem bitkisi, tarla bitkileri, endüstri bitkileri, tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştiriciliğini sağlamak, tür ve çeşitlerini geliştirmek ve ekonomik değeri yüksek ürünlerin tarımını teşvik etmek, destekleme projeleri yapmak veya yaptırmak, örgütlü veya tüzel kişilere katma değeri yüksek tohum, fide ve fidan desteği projeleri çalışmalarını yapmak veya yaptırmak,
- Bitkisel üretim ve çiftçi eğitimi için fidanlıklar, seralar gibi gerekli tesislerin kurulmasını, geliştirilmesini ve işletmesini sağlamak,
- Bitkisel ürünlerin ekiminden işlenmesi ve hasat edilmesine kadar olan süreçlerle ilgili belediyeye bağlı şirketlerin her türlü çalışmalarını ve koordinasyonlarını sağlamak,
- Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları ile kalkınmaya yönelik projeler yapmak veya yaptırmak. Bu faaliyetler kapsamında araştırma, uygulama olanakları ve yaygınlaşmasına yönelik çalışmalarını yapmak üzere, ilgili kamu kurumları, oda ve

borsalar, üniversiteler, araştırma kuruluşları, Büyükşehir Belediyesi bünyesinde bulunan iştirakçi şirketleri ile iş birliği ve koordinasyonu sağlamak,

- Bitki hastalıklarında kullanılan tarım ilaçları hakkında ve bunların bileşimine giren etken maddeleri ile bitkisel hastalıklarının tedavisi, bakımı, yetiştiriciliği alanında teknolojik cihaz, makine ve ekipmanın geliştirilmesi konusunda araştırmalar yapmak ve konu ile ilgili uygulamaları gerçekleştirmek,
- Ankara ili iklim şartlarına uyum sağlayacak, tarımsal ürünleri tespit ve teşvik etmek ve üreticilerin rekabet koşullarının iyileştirilmesi için Tarımsal Araştırma, Geliştirme ve Üretim Şube Müdürlüğü ile birlikte her türlü çalışmayı yürütmek,
- Bitkisel ürün yetiştiriciliğinde kalite ve verim artırıcı yöntemleri teşvik etmek, destekleme projeleri yapmak ve yaptırmak, işlerin yapımını ve/veya denetlenmesini sağlamak,
- Modern tarım yöntemlerinin kullanılmasını özendirmek; bitkisel atıkların değerlendirilmesi, örtü altı yetiştiriciliğinde ve tarımsal mekanizasyonda kullanılan alet ekipman ile ilgili projeler geliştirmek, desteklemek,
- Bitkisel ürün yetiştiriciliği ile ürünlerinin işlenmesinde kullanılmak üzere; tesisat, alet, ekip ve ekipmanların alımını yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek, kiraya vermek veya kiralamak,
- Yerel tohumların korunması ve yaygınlaştırılması için gerekli çalışmaları yapmak veya yaptırmak,
- Tıbbi ve aromatik bitkiler üzerine çalışmalar yapmak, üretmek, ürettirmek ile işlenmesi ve pazarlanması için tesisler kurmak veya kurdurtmak,
- Şube Müdürlüğü bünyesinde bulundurmak üzere tarım alet ekipman satın almak, kiralamak. Çiftçiler, odalar, birlikler, kooperatifler, üniversiteler, ilgili kamu kurum ve kuruluşlar gibi kırsal kalkınma faaliyetleri gösteren birimlere imkân ve ihtiyaç doğrultusunda ortak projelerle kullandırılmasını sağlamak,
- İlçelerde bitkisel ürün çeşitliliğini geliştirmek için birlik, kooperatifler ve derneklere her türlü tarımsal makine, ekip ve ekipman desteklerinin verilmesi için çalışmalar yapmak ve verilecek destekleri projelendirmek,
- Çiftçilerin her türlü ürün kalitesini yükseltecek, verimi artıracak tedbirleri almasında fayda sağlayacak eğitim faaliyetleri yapmak veya yaptırmak,

- Görev alanına giren konularla ilgili yurt içi ve yurt dışında düzenlenen platformlara, sempozyumlara, seminerlere, panellere, fuarlara ve benzeri organizasyonlara katılmak, organize etmek,
- Belediye ve Daire Başkanlığı olarak görev alanına giren konularla ilgili Ankara'yı dünyaya tanıtmak amacıyla organizasyonlar düzenlemek olarak sıralanabilmektedir (Anonim 2023).

Sıralanan görev ve sorumlulukların yerin getirilmesi, tarımsal üretimde verimliliğin artırılması ve tarım işletmelerinin desteklenmesi amacıyla gerçekleştirilen uygulamalar arasından özellikle, hububat, baklagil ve yem bitkileri tohumu ve sebze fidesi desteklemeleri ile mazot ve gübre desteklemeleri öne çıkmaktadır. Başta buğday, arpa, mısır gibi hububat tohumu, nohut ve kırmızı mercimek gibi baklagil tohumu, adi fiğ, macar fiğ, korunga ve yonca gibi yem bitkileri tohumu desteklemeleri ile domates, biber ve patlıcan fidesi desteklemelerinden Ankara'nın 25 ilçesinde tarımsal üretim yapan tarım işletmeleri yararlanmıştır. Bunun yanı sıra, mazot desteklemesi ile %50 hibeli organomineral sıvı gübre desteklemesi uygulamaları da gerçekleştirilmiştir. Çizelge 4.1'de yıllar içerisinde gerçekleştirilen destekleme çeşitleri verilmiştir.

Çizelge 4.1 Yıllara göre destekleme çeşitleri*

Destekleme Türü	2019	2020	2021	2022	2023
Tohum Desteklemeleri	Buğday		•	•	
	Arpa			•	
	Mısır	•	•	•	
	Nohut		•	•	•
	Kırmızı Mercimek			•	
	Adi Fiğ	•	•		
	Macar Fiğ	•	•		
	Korunga	•	•		
	Yonca			•	
Fide Desteklemeleri	Domates		•	•	•
	Biber		•	•	•
	Patlıcan				•
Diğer Girdi Desteklemeleri	Mazot			•	•
	Gübre			•	•

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından 2019 yılından itibaren, kırsal kalkınmayı sağlamak ve özellikle küçük aile işletmelerinin kalkınmasını desteklemek amacıyla çeşitli destekleme uygulamalarının gerçekleştirildiği görülmektedir. Desteklemelerin önemli bir kısmını oluşturan tohum desteklemeleri içerisinde, hububat tohumu, baklagil tohumu ve yem bitkileri tohumu desteklemeleri bulunmaktadır. Hububat tohumu desteklemeleri kapsamında 2019, 2020 ve 2021 yıllarında gerçekleştirilen buğday, arpa ve mısır tohumu desteklemeleri bulunmaktadır. En az 5 en fazla 20 dekar alan için başvuru yapılması şartıyla, 2020 yılı için Esperia ve 2021 yılı için bölgeye göre tercih edilmek üzere Rumeli ve Maden çeşidi buğday tohumu desteklemesinin ilçelere göre dağıtım yapılan miktarı ve desteklemelerden faydalanan üretici sayısı Çizelge 4.2’de verilmiştir.

Çizelge 4.2 Buğday tohumu desteklemeleri*

İlçe	2020 Miktar (kg)	2021 Miktar (kg)	Değişim (%)
Akyurt + Altındağ**	162.600	125.400	-22,88
Ayaş	232.000	222.800	-3,97
Bala	569.500	1.125.400	97,61
Beypazarı	260.000	349.700	34,50
Çankaya	–	93.300	–
Çubuk + Keçiören + Pursaklar**	191.700	219.400	14,45
Elmadağ	101.800	117.200	15,13
Gölbaşı	493.900	954.300	93,22
Güdül	81.400	52.500	-35,50
Haymana	869.600	2.622.400	201,56
Kahramankazan	122.900	160.700	30,76
Kalecik	196.400	142.500	-27,44
Kızılcahamam + Çamlıdere**	33.400	32.100	-3,89
Nallıhan	163.000	136.700	-16,13
Polatlı	1.196.300	1.888.700	57,88
Sincan + Yenimahalle + Etimesgut**	307.100	430.300	40,12
Şereflikoçhisar + Evren**	168.400	726.600	331,47
Toplam	5.150.000	9.400.000	82,52
Üretici Sayısı	7.803	11.586	48,48

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur. **Dağıtım birden fazla ilçede eşzamanlı olarak gerçekleştirildiği için mevcut veri setinde ilçeler bazında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

2020–2021 yılları arasında yaklaşık 15.000.000 kg buğday tohumu desteklemesi yapıldığı ve desteklemelerden yaklaşık 20.000 üreticinin yararlandığı görülmektedir. 2021 yılında en az 5 en fazla 20 dekar alan için başvuru yapılması şartıyla Seymen çeşidi arpa tohumu desteklemesinin ilçelere göre dağıtımını yapılan miktarı ve desteklemeden faydalanan üretici sayısı verilmiştir (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3 Arpa tohumu desteklemesi*

İlçe	Miktar (kg)	Oran (%)
Akyurt	129.250	4,31
Altındağ	12.500	0,42
Ayaş	179.250	5,98
Bala	409.750	13,66
Beypazarı	154.500	5,15
Çamlıdere	11.500	0,38
Çankaya	31.250	1,04
Çubuk	131.500	4,38
Elmadağ	61.250	2,04
Etimesgut	20.500	0,68
Evren	15.250	0,51
Gölbaşı	211.250	7,04
Güdül	59.000	1,97
Haymana	300.750	10,03
Kahramankazan	96.000	3,20
Kalecik	151.250	5,04
Keçiören	2.500	0,08
Kızılcahamam	4.500	0,15
Mamak	10.000	0,33
Nallıhan	67.250	2,24
Polatlı	566.500	18,88
Pursaklar	14.500	0,48
Sincan	198.500	6,62
Şereflikoçhisar	157.500	5,25
Yenimahalle	4.000	0,13
Toplam	3.000.000	100
Üretici Sayısı	6.321	

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

2021 yılında 6.000'den fazla üreticiye 3.000.000 kg arpa tohumu desteklemesi yapılmıştır. Arpa tohumu desteklemesi miktarının düşük miktarlarda gerçekleşmiş olmasının nedeni, aynı sene içerisinde gerçekleştirilen buğday tohumu desteklemesinden yararlanan üreticilerin, arpa tohumu desteklemesinden de yararlanma hakkının bulunmamasıyla açıklanabilmektedir. Her üretici yalnızca bir hububat tohumu desteklemesinden yararlanabilmektedir.

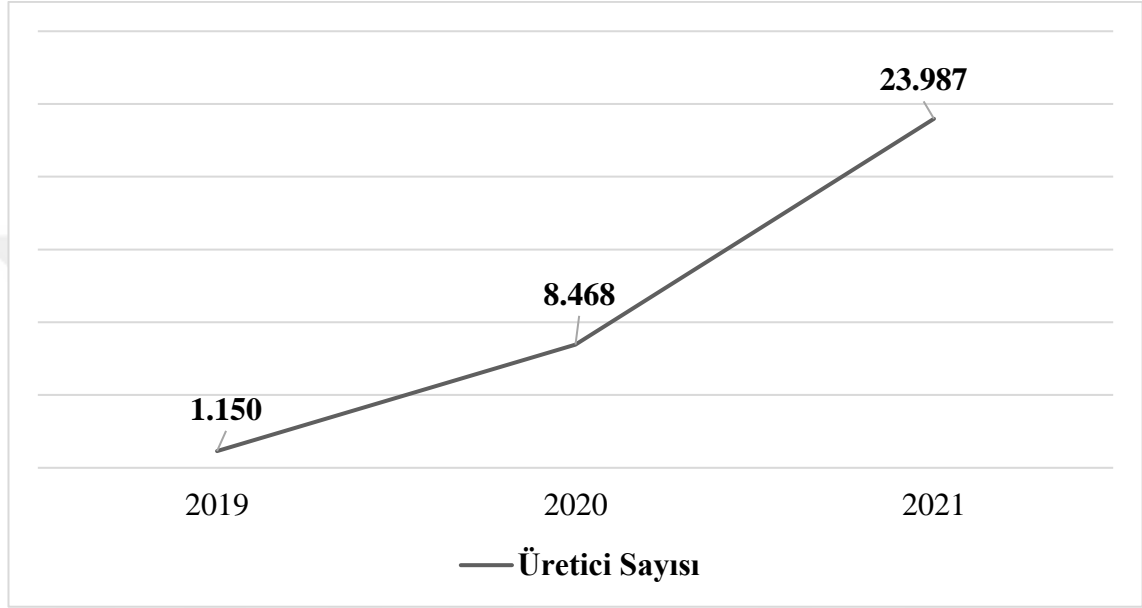
2019–2021 yılları arasında en az 5 en fazla 20 dekar alan için başvuru yapılması şartıyla Triade çeşidi mısır tohumu desteklemesinin ilçelere göre dağıtımı yapılan miktarı ve desteklemeden faydalanan üretici sayısı Çizelge 4.4'te verilmiştir.

Çizelge 4.4 Mısır tohumu desteklemeleri*

İlçe	2019		2020		2021	
	Miktar (Torba)	Oran (%)	Miktar (Torba)	Oran (%)	Miktar (Torba)	Oran (%)
Akyurt	82	1,90	36	1,30	76	1,25
Ayaş	499	11,54	1.057	38,10	486	7,99
Bala	82	1,90	18	0,65	396	6,51
Bey pazarı	300	6,94	62	2,24	214	3,52
Çamlıdere	–	0,00	16	0,58	–	0,00
Çankaya	–	0,00	–	0,00	52	0,86
Çubuk	63	1,46	76	2,74	302	4,97
Elmadağ	9	0,21	11	0,40	60	0,99
Evren	–	0,00	–	0,00	20	0,33
Gölbaşı	145	3,35	28	1,01	120	1,97
Güdül	540	12,49	513	18,49	275	4,52
Haymana	168	3,88	109	3,93	909	14,95
Kahramankazan	442	10,22	156	5,62	538	8,85
Kalecik	226	5,23	47	1,69	160	2,63
Kızılcahamam	11	0,25	5	0,18	–	0,00
Nallıhan	396	9,16	163	5,88	312	5,13
Polatlı	788	18,22	226	8,15	1.592	26,18
Sincan	334	7,72	169	6,09	322	5,30
Şereflikoçhisar	240	5,55	82	2,96	246	4,05
Toplam	4.325	100	2.774	100	6.080	100
Üretici Sayısı	1.150		665		1.396	

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

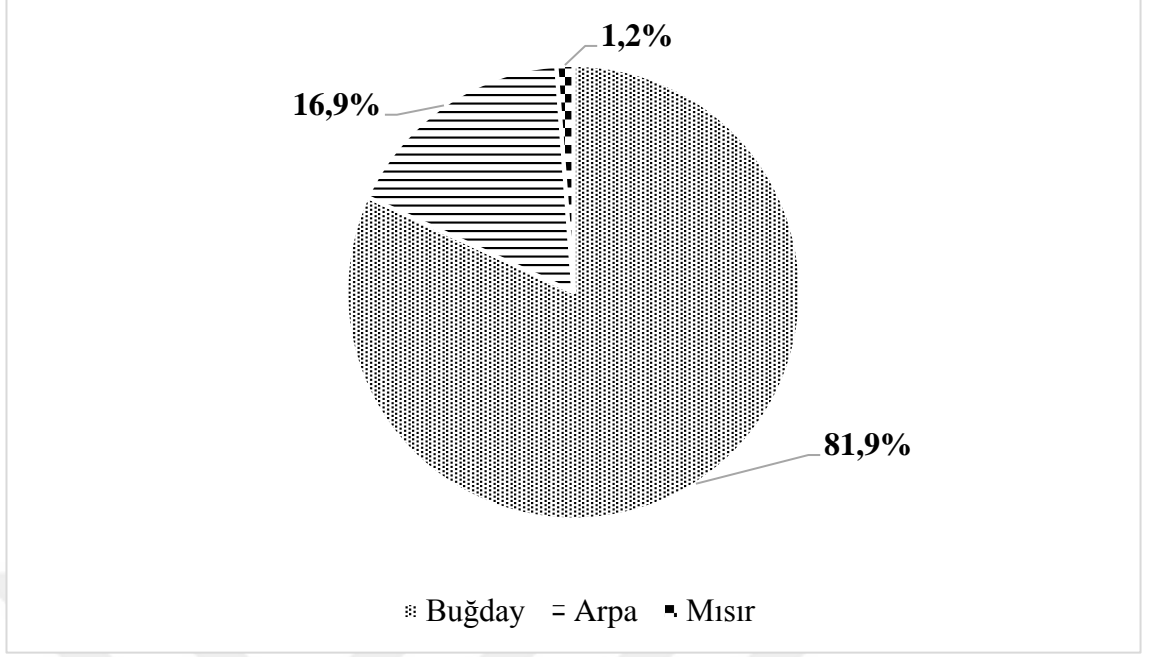
2019–2021 yılları arasında yaklaşık 13.000 torba mısır tohumu desteklemesi yapılmıştır. Bir torba mısır 50.000 dane ve yaklaşık 16–17 kg gelmektedir. Böylece yaklaşık olarak 220.000 kg mısır tohumu dağıtımının yapıldığı söylenebilmektedir. Şekil 4.2’de 2019–2021 yılları arasında gerçekleştirilen hububat tohumu desteklemelerinden yararlanan üretici sayısına ilişkin değişim gösterilmiştir.

Şekil 4.2 Hububat tohumu desteklemelerinden yararlanan üreticiler (2019–2021)*
*Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Şekil 4.2’de hububat tohumu desteklemelerinden yararlanan üretici sayısının yıllar içinde arttığı görülmektedir. Hububat tohumu desteklemeleri kapsamında, 2019 yılında yalnızca mısır tohumu desteklemesi yapıldığı ve destekleme miktarının yaklaşık 71.500 kg olarak gerçekleştiği; 2020 yılında mısır ve buğday tohumu desteklemesi yapıldığı ve destekleme miktarının yaklaşık 5.195.000 kg olarak gerçekleştiği ve 2021 yılında ise mısır, buğday ve arpa tohumu desteklemesi yapıldığı ve destekleme miktarının yaklaşık 12.500.000 kg olarak gerçekleştiği görülmüştür.

En son 2021 yılında hububat tohumu desteklemesi yapılmış olup sonraki seneler için herhangi bir destekleme çalışması yapılmamıştır. 2019–2021 yılları arasında gerçekleştirilen hububat tohumu desteklemelerinin ürün çeşidine göre yoğunlukları gösterilmiştir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 Hububat tohumu desteklemelerinin dağılımı (2019–2021)

*Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Hububat tohumu desteklemeleri içerisinde en büyük paya %81,9 ile buğday tohumu desteklemelerinin sahip olduğu bunu, %16,9 ile arpa tohumu desteklemelerinin takip ettiği ve %1,2 ile de mısır tohumu desteklemelerinin en küçük paya sahip olduğu görülmektedir.

Baklagil tohumu desteklemeleri kapsamında 2020, 2021 ve 2022 yıllarında gerçekleştirilen nohut ve kırmızı mercimek tohumlarına yönelik destekleme uygulamaları bulunmaktadır. En az 5 en fazla 20 dekar alan için başvuru yapılması şartıyla Azkan çeşidi nohut tohumu desteklemesinin ilçelere göre dağıtımını yapılan miktarı ve desteklemelerden faydalanan üretici sayısı verilmiştir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5 Nohut tohumu desteklemeleri*

İlçe	2020		2021		2022	
	Miktar (kg)	Oran (%)	Miktar (kg)	Oran (%)	Miktar (kg)	Oran (%)
Akyurt + Altındağ**	33.600	8,40	102.000	6,38	113.000	4,63
Ayaş	24.800	6,20	97.300	6,08	150.700	6,18
Bala	26.200	6,55	200.500	12,53	117.400	4,81
Beypazarı	22.700	5,68	100.000	6,25	162.400	6,66
Çubuk + Pursaklar**	24.200	6,05	60.100	3,76	179.200	7,35
Elmadağ	27.950	6,99	55.900	3,49	47.000	1,93
Etimesgut	–	–	–	–	22.000	0,90
Evren	1.500	0,38	11.400	0,71	22.400	0,92
Gölbaşı + Çankaya**	37.600	9,40	140.500	8,78	200.050	8,20
Güdül	8.800	2,20	40.000	2,50	49.650	2,04
Haymana	28.000	7,00	198.800	12,43	578.900	23,73
Kahramankazan	35.200	8,80	100.600	6,29	120.600	4,94
Kalecik	30.500	7,63	47.900	2,99	83.500	3,42
Keçiören	–	–	–	–	1.300	0,05
Kızılcahamam + Çamlıdere**	5.000	1,25	6.000	0,38	5.600	0,23
Mamak	–	–	–	–	9.300	0,38
Nallıhan	17.650	4,41	26.000	1,63	25.500	1,05
Polatlı	19.600	4,90	135.300	8,46	155.800	6,39
Sincan	31.200	7,80	134.600	8,41	134.300	5,51
Şereflikoçhisar	25.500	6,38	143.100	8,94	256.400	10,51
Yenimahalle	–	–	–	–	4.400	0,18
Toplam	400.000	100	1.600.000	100	2.439.400	100
Üretici Sayısı	1.035		5.945		9.083	

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur. **Dağıtım birden fazla ilçede eşzamanlı olarak gerçekleştirildiği için mevcut veri setinde ilçeler bazında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

2020–2022 yılları arasında yaklaşık 4.440.000 kg nohut tohumu desteklemesi yapılmış ve desteklemelerden yaklaşık 16.000 üretici yararlanmıştır. 2020 yılında yapılan nohut tohumu desteklemesinin bir kısmı sözleşmeli üretim kapsamında gerçekleştirilmiştir. 185 üreticinin dahil olduğu sözleşmeli üretim kapsamında yaklaşık 460.000 kg nohut alımı yapılmıştır. Sözleşmeli üretim kapsamında, üreticilerden alınan nohutlar Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen çeşitli sosyal yardım faaliyetlerinde kullanılmıştır.

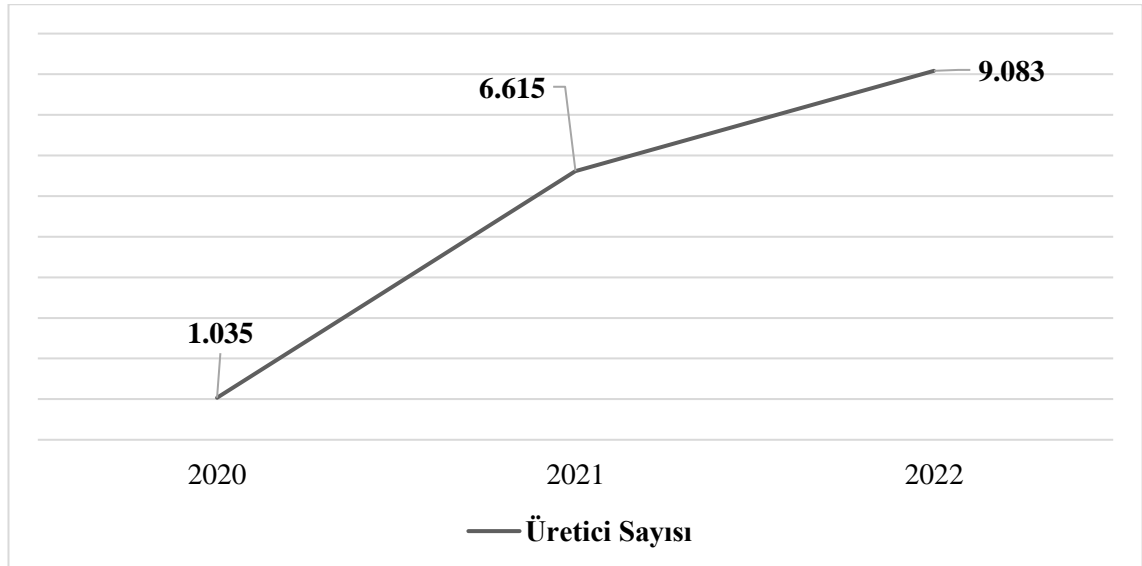
2021 yılında, %90'ı hibe ve %10'u üretici ödemeli olmak üzere en az 5 en fazla 20 dekar alan için başvuru yapılması şartıyla, kırmızı mercimek tohumu desteklemesinin ilçelere göre dağıtımı yapılan miktar ve desteklemeden faydalanan üretici sayısı verilmiştir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6 Kırmızı mercimek tohumu desteklemesi (2021)*

İlçe	Miktar (kg)	Oran (%)
Bala	71.150	35,57
Haymana	92.250	46,13
Şereflikoçhisar	36.600	18,30
Toplam	200.000	100
Üretici Sayısı		670

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

2021 yılında 200.000 kg kırmızı mercimek tohumu desteklemesi yapılmış ve desteklemelerden 670 üretici faydalanmıştır. 2020–2022 yılları arasında gerçekleştirilen baklagil tohumu desteklemelerinden yararlanan üretici sayısına ilişkin değişim gösterilmiştir (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 Baklagil tohumu desteklemelerinden yararlanan üreticiler (2020–2022)*

*Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Baklagil tohumu desteklemelerinden yararlanan üretici sayısının yıllar içinde arttığı görülmektedir. Desteklemeler kapsamında 2020 yılında yalnızca 400.000 kg nohut tohumu desteklemesi yapıldığı; 2021 yılında 1.800.000 kg nohut ve kırmızı mercimek tohumu desteklemesi ve 2022 yılında ise yine yalnızca 2.450.000 kg nohut tohumu desteklemesi yapıldığı tespit edilmiştir.

En son 2022 yılında baklagil tohumu desteklemesi gerçekleştirilmiş olup sonraki seneler için herhangi bir destekleme çalışması yapılmamıştır. 2024 yılı için yeniden nohut tohumu desteklemesi yapılacağı ilan edilmiş ve başvurular alınmıştır, ancak tohum alım anlaşmasının gerçekleştirilememesi nedeniyle desteklemeler nakdi olarak ödenmiş, üreticilerin Başkent Kartlarına, üretici başına 4.998 TL yatırılmıştır.

Yem bitkileri tohumu desteklemeleri kapsamında 2019, 2020 ve 2021 yıllarında adi fiğ, macar fiğ, korunga ve yonca tohumlarına yönelik destekleme uygulamaları bulunmaktadır. Çizelge 4.7’de, 2019 ve 2020 yıllarında, en az 5 en fazla 20 dekar alan için başvuru yapılması şartıyla, adi fiğ tohumu desteklemesinin ilçelere göre dağıtımını yapılan miktarı ve desteklemelerden faydalanan üretici sayısı Çizelge 4.7’de verilmiştir.

Çizelge 4.7 Adi fiğ tohumu desteklemeleri*

	2019 Miktar (kg)	2020 Miktar (kg)	Değişim (%)
Akyurt	1.320	14.700	1.013,64
Ayaş	4.500	39.250	772,22
Bala	520	850	63,46
Beypazarı	5.810	18.650	221,00
Çubuk	1.955	11.000	462,66
Elmadağ	510	4.200	723,53
Gölbaşı	3.675	19.900	441,50
Güdül	755	8.200	986,09
Haymana	995	4.250	327,14
Kahramankazan	2.040	17.050	735,78
Kalecik	1.010	5.950	489,11
Kızılcahamam	1.645	15.250	827,05
Nallıhan	1.765	4.750	169,12
Polatlı	2.010	4.550	126,37
Sincan	870	5.000	474,71
Şereflikoçhisar	1.415	6.750	377,03
Toplam	30.795	180.300	485,48
Üretici Sayısı	1.615	839	-48,05

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

2019–2020 yıllarında yaklaşık 211.000 kg adi fiğ tohumu desteklemesi yapılmış ve desteklemelerden yaklaşık 2.450 üretici faydalanmıştır.

Çizelge 4.8’de 2019–2020 yıllarında, en az 5 en fazla 20 dekar alan için başvuru yapılması şartıyla, macar fiğ tohumu desteklemesinin ilçelere göre dağıtımı yapılan miktarı ve desteklemelerden faydalanan üretici sayısı verilmiştir.

Çizelge 4.8 Macar fiğ tohumu desteklemeleri*

İlçe	2019 Miktar (kg)	2020 Miktar (kg)	Değişim (%)
Akyurt	24.800	97.550	293,35
Altındağ	750	7.500	900,00
Ayaş	9.725	64.900	567,35
Bala	1.750	4.450	154,29
Beypazarı	8.950	42.400	373,74
Çamlıdere	15.050	51.800	244,19
Çankaya	2.275	11.000	383,52
Çubuk	17.275	82.700	378,73
Elmadağ	1.650	11.400	590,91
Etimesgut	600	3.300	450,00
Evren	400	2.600	550,00
Gölbaşı	10.400	42.400	307,69
Güdül	26.300	67.350	156,08
Haymana	8.450	42.650	404,73
Kahramankazan	9.225	38.000	311,92
Kalecik	5.350	39.200	632,71
Keçiören	1.150	5.150	347,83
Kızılcahamam	15.850	50.400	217,98
Mamak	700	7.700	1.000
Nallıhan	10.150	54.350	435,47
Polatlı	14.500	68.350	371,38
Pursaklar	1.600	9.400	487,50
Sincan	10.450	29.750	184,69
Şereflikoçhisar	2.450	11.800	381,63
Yenimahalle	–	3.900	–
Toplam	199.800	850.000	325,43
Üretici Sayısı	2.048	4.294	109,67

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

2019–2020 yıllarında yaklaşık 1.050.000 kg macar fiğ tohumu desteklemesi yapılmış ve desteklemelerden yaklaşık 6.300 üretici faydalanmıştır.

Çizelge 4.9’da 2019 ve 2020 yıllarında, en az 5 en fazla 20 dekar alan için başvuru yapılması şartıyla korunga tohumu desteklemesinin ilçelere göre dağıtımı yapılan miktar ve desteklemelerden faydalanan üretici sayısı verilmiştir.

Çizelge 4.9 Korunga tohumu desteklemeleri*

İlçe	2019 Miktar (kg)	2020 Miktar (kg)	Değişim (%)
Akyurt	1.550	850	-45,16
Ayaş	4.200	14.550	246,43
Bala	1.750	1.000	-42,86
Beypazarı	14.900	800	-94,63
Çubuk	7.900	7.100	-10,13
Elmadağ	600	900	50,00
Gölbaşı	8.650	2.450	-71,68
Güdül	3.450	950	-72,46
Haymana	1.750	800	-54,29
Kahramankazan	1.900	900	-52,63
Kalecik	5.250	800	-84,76
Kızılcahamam	10.280	14.850	44,46
Nallıhan	12.850	4.150	-67,70
Polatlı	1.100	400	-63,64
Sincan	750	400	-46,67
Şereflikoçhisar	900	350	-61,11
Toplam	77.780	51.250	-34,11
Üretici Sayısı	466	200	-57,08

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

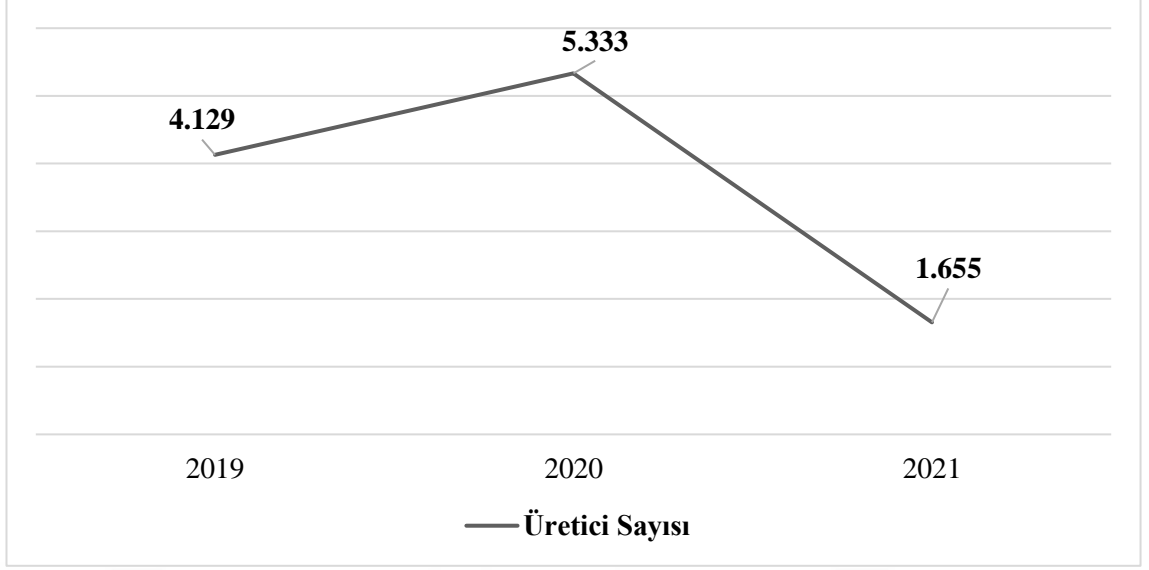
2019–2020 yıllarında yaklaşık 129.000 kg korunga tohumu desteklemesi yapılmış ve desteklemelerden yaklaşık 650 üretici faydalanmıştır. Çizelge 4.10’da 2021 yılında, en az 5 en fazla 20 dekar alan için başvuru yapılması şartıyla yonca tohumu desteklemesinin ilçelere göre dağıtımı yapılan miktarı ve desteklemelerden faydalanan üretici sayısı verilmiştir.

Çizelge 4.10 Yonca tohumu desteklemesi (2021)*

İlçe	Miktar (kg)	Oran (%)
Akyurt	650	0,43
Ayaş	10.200	6,80
Bala	8.550	5,70
Beypazarı	8.650	5,77
Çamlıdere	1.350	0,90
Çankaya	450	0,30
Çubuk	8.600	5,73
Elmadağ	4.350	2,90
Evren	600	0,40
Gölbaşı	4.250	2,83
Güdül	8.400	5,60
Haymana	17.900	11,93
Kahramankazan	5.800	3,87
Kalecik	8.900	5,93
Kızılcahamam	500	0,33
Mamak	100	0,07
Nallıhan	16.150	10,77
Polatlı	33.850	22,57
Pursaklar	150	0,10
Sincan	7.350	4,90
Şereflikoçhisar	3.250	2,17
Toplam	150.000	100,00
Üretici Sayısı	1.655	

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

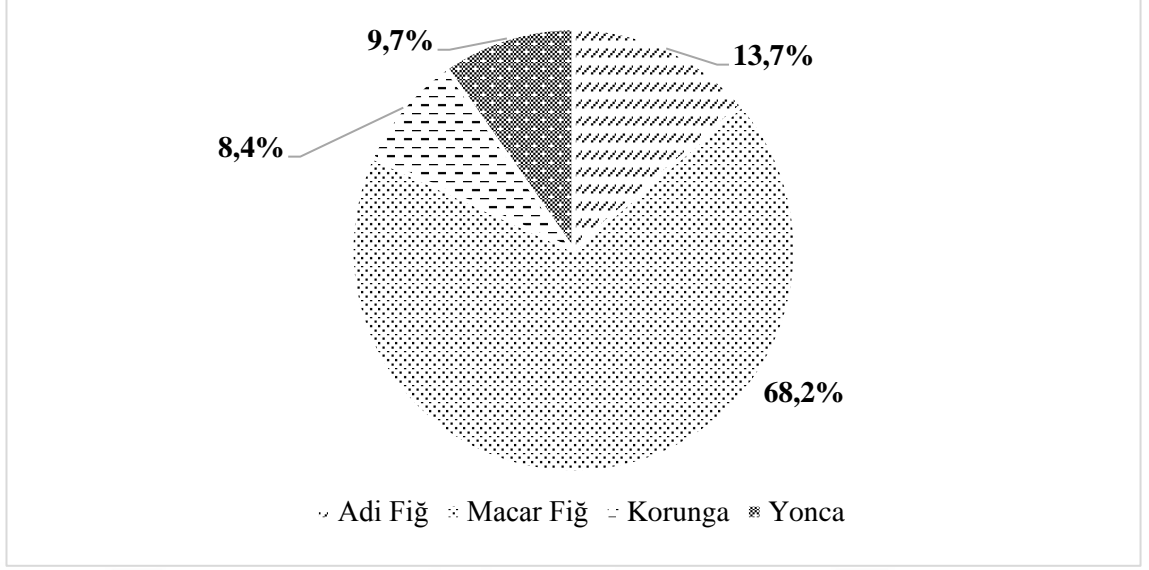
2020 yılında 150.000 kg yonca tohumu desteklemesi yapılmış ve desteklemeden 1.655 üretici faydalanmıştır. 2019–2021 yılları arasında yapılan yem bitkileri tohumu desteklemelerinden yararlanan üretici sayısına ilişkin değişim gösterilmiştir (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 Yem bitkileri tohumu desteklemelerinden yararlanan üreticiler (2020–2022)*
*Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Yem bitkileri tohumu desteklemelerinden yararlanan üretici sayısında, yıllar içinde önce artış sonra azalış yaşandığı görülmektedir. 2019 yılında adi fiğ, macar fiğ ve korunga tohumu desteklemesi yapıldığı ve destekleme miktarının yaklaşık 308.000 kg olarak gerçekleştiği; 2020 yılında yine adi fiğ, macar fiğ ve korunga tohumu desteklemesi yapıldığı ve destekleme miktarının yaklaşık 1.080.000 kg olarak gerçekleştiği ve 2021 yılında ise yalnızca 150.000 kg yonca tohumu desteklemesi yapıldığı görülmüştür.

En son 2021 yılında yem bitkileri tohumu desteklemesi yapılmış olup sonraki seneler için herhangi bir destekleme çalışması yapılmamıştır. Şekil 4.6'da 2019–2021 yılları arasında yapılan yem bitkileri tohumu desteklemelerinin ürün çeşidine göre yoğunlukları gösterilmiştir.

Şekil 4.6 Yem bitkileri tohumu desteklemelerinin dağılımı (2019–2021)*

*Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Yem bitkileri tohumu desteklemeleri içerisinde en büyük paya %68,2 ile macar fiğ tohumu desteklemelerinin sahip olduğu; bunu %13,7 ile adi fiğ ve %9,7 ile yonca tohumu desteklemelerinin takip ettiği görülmektedir. %8,4 ile korunga tohumu desteklemelerinin en küçük paya sahip olduğu görülmektedir.

Sebze fidesi desteklemeleri kapsamında 2020–2023 yılları arasında domates, biber ve patlıcan fidelerine yönelik destekleme uygulamaları bulunmaktadır. En fazla 5 dekar alan için başvuru yapılması şartıyla, BT 236 F1 ve Troy F1 çeşidi domates fidesi desteklemesinin ilçelere göre dağıtımını yapılan miktarı ve desteklemelerden faydalanan üretici sayısı verilmiştir (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11 Domates fidesi desteklemeleri (viyol=210 fide)*

İlçe	2020		2021		2022		2023	
	Miktar (Viyol)	Oran (%)	Miktar (Viyol)	Oran (%)	Miktar (Viyol)	Oran (%)	Miktar (Viyol)	Oran (%)
Akyurt	608	4,14	748	3,40	870	3,43	554	1,63
Altındağ	25	0,17	127	0,58	179	0,71	256	0,75
Ayaş	5.038	34,31	6.453	29,31	7.951	31,34	9.502	27,95
Bala	91	0,62	225	1,02	284	1,12	389	1,14
Beypazarı	898	6,12	1.036	4,71	1.486	5,86	2.092	6,15
Çamlıdere	135	0,92	270	1,23	295	1,16	421	1,24
Çankaya	15	0,10	38	0,17	80	0,32	239	0,70
Çubuk	2.289	15,59	3.413	15,50	3.429	13,52	4.671	13,74
Elmadağ	223	1,52	451	2,05	497	1,96	1.005	2,96
Etimesgut	—**	—	—**	—	42	0,17	164	0,48
Evren	51	0,35	233	1,06	265	1,04	264	0,78
Gölbaşı	478	3,26	1.001	4,55	689	2,72	1.817	5,34
Güdül	510	3,47	577	2,62	1.000	3,94	1.359	4,00
Haymana	123	0,84	364	1,65	304	1,20	277	0,81
Kahramankazan	791	5,39	1.040	4,72	1.349	5,32	1.712	5,04
Kalecik	802	5,46	1.128	5,12	1.460	5,75	1.872	5,51
Keçiören	36	0,25	—*	0,00	12	0,05	16	0,05
Kızılcahamam	438	2,98	237	1,08	241	0,95	472	1,39
Mamak	—***	—	—***	—	37	0,15	163	0,48
Nallıhan	585	3,98	1.357	6,16	1.312	5,17	1.548	4,55
Polatlı	789	5,37	1.115	5,06	923	3,64	1.183	3,48
Pursaklar	109	0,74	0	0,00	149	0,59	238	0,70
Sincan	530	3,61	873	3,96	1.005	3,96	1.477	4,34
Şereflikoçhisar	35	0,24	433	1,97	461	1,82	695	2,04
Yenimahalle	5	0,03	—**	—	33	0,13	23	0,07
Merkez	80	0,54	750	3,41	914	3,60	1.576	4,64
BAKAP Kampüsü	1.274	8,68	150	0,68	104	0,41	15	0,04
Toplam Viyol	14.684	100	22.019	100	25.371	100	34.000	100
Toplam Fide	3.083.640		4.623.990		5.327.910		7.140.000	

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur. **Dağıtım Sincan ilçesi ile eşzamanlı olarak yapılmıştır. ***Dağıtım Elmadağ ilçesi ile eşzamanlı olarak yapılmıştır. Bu nedenle mevcut veri setinde ilçeler bazında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

2020–2023 yılları arasındaki domates fidesi desteklemeleri kapsamında, yaklaşık 96.000 viyol ve bir viyolde 210 adet fide olmak üzere yaklaşık 20.160.000 adet domates fidesi dağıtımı yapıldığı görülmektedir. En fazla 5 dekar alan için başvuru yapılma şartıyla, Akıncı F1 çeşidi sivri biber, Punto RZ F1 ve BT Duygu F1 çeşidi dolma biber, Kılcan F1

çeşidi kıl biber, Arena F1 ve Semerkand F1 çeşidi kopya biber fidesi desteklemesinin ilçelere göre dağıtımını yapılan miktarı ve desteklemelerden faydalanan üretici sayısı verilmiştir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12 Biber fidesi desteklemeleri (viyol=210 fide)

İlçe	2020		2021		2022		2023	
	Miktar (Viyol)	Oran (%)	Miktar (Viyol)	Oran (%)	Miktar (Viyol)	Oran (%)	Miktar (Viyol)	Oran (%)
Akyurt	711	6,03	661	3,91	830	4,44	583	1,84
Altındağ	34	0,29	123	0,73	177	0,95	237	0,75
Ayaş	3.256	27,60	4.096	24,20	4.044	21,65	6.767	21,36
Bala	56	0,47	187	1,10	220	1,18	388	1,22
Beypazarı	467	3,96	638	3,77	1.022	5,47	2.475	7,81
Çamlıdere	133	1,13	242	1,43	296	1,58	410	1,29
Çankaya	16	0,14	36	0,21	32	0,17	224	0,71
Çubuk	2.229	18,89	3.016	17,82	3.060	16,38	5.731	18,09
Elmadağ	112	0,95	385	2,27	374	2,00	944	2,98
Etimesgut	—**	0,00	—**	—	27	0,14	180	0,57
Evren	13	0,11	117	0,69	154	0,82	220	0,69
Gölbaşı	365	3,09	897	5,30	653	3,50	1.441	4,55
Güdül	353	2,99	460	2,72	535	2,86	1.016	3,21
Haymana	147	1,25	324	1,91	256	1,37	274	0,86
Kahramankazan	574	4,87	1.125	6,65	1.571	8,41	2.039	6,44
Kalecik	511	4,33	702	4,15	853	4,57	1.497	4,73
Keçiören	18	0,15	—**	—	2	0,01	14	0,04
Kızılcahamam	373	3,16	186	1,10	222	1,19	464	1,46
Mamak	—***	0,00	—***	—	33	0,18	156	0,49
Nallıhan	378	3,20	1.291	7,63	1.507	8,07	1.829	5,77
Polatlı	663	5,62	875	5,17	839	4,49	1.126	3,55
Pursaklar	96	0,81	0	0,00	115	0,62	216	0,68
Sincan	399	3,38	408	2,41	713	3,82	1.274	4,02
Şereflikoçhisar	16	0,14	257	1,52	309	1,65	533	1,68
Yenimahalle	5	0,04	—**	—	22	0,12	23	0,07
Merkez	84	0,71	705	4,17	815	4,36	1.500	4,73
BAKAP Kampüsü	788	6,68	194	1,15	234	1,25	119	0,38
Toplam Viyol	11.797	100	16.925	100	18.681	100	31.680	100
Toplam Fide	2.477.370		3.554.250		3.923.010		6.652.800	

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur. **Dağıtım Sincan ilçesi ile eşzamanlı olarak yapılmıştır. ***Dağıtım Elmadağ ilçesi ile eşzamanlı olarak yapılmıştır. Bu nedenle mevcut veri setinde ilçeler bazında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

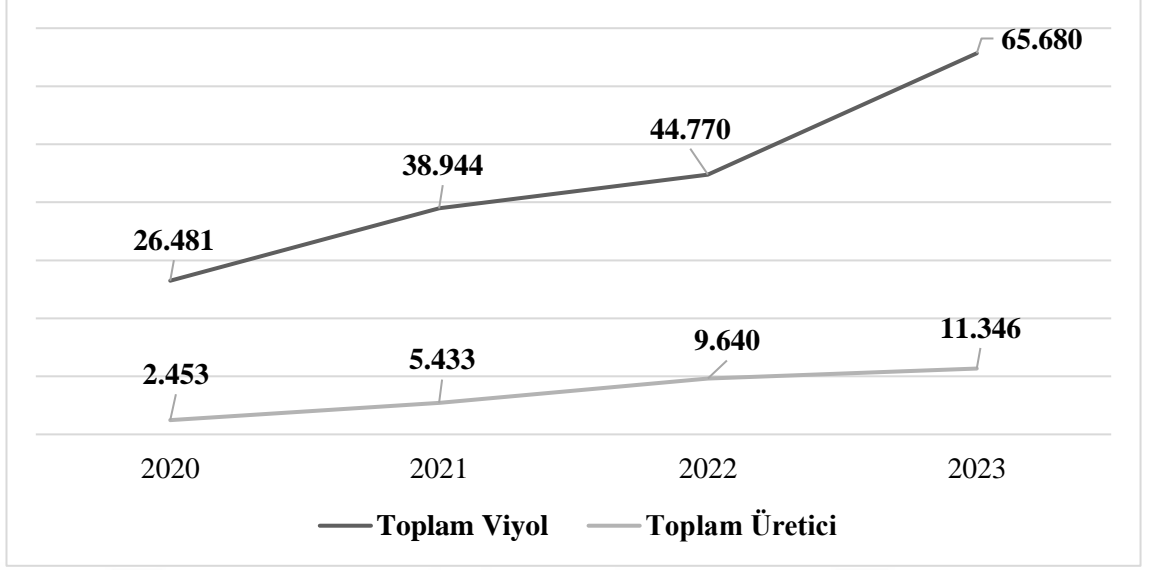
2020–2023 yılları arasında gerçekleştirilen biber fidesi desteklemeleri kapsamında, yaklaşık 79.000 viyol ve bir viyolde 210 adet fide olmak üzere yaklaşık 16.600.000 adet biber fidesi dağıtımı yapıldığı görülmektedir. Çizelge 4.13'te, 2022 yılında en fazla 5 dekar alan için başvuru yapılma şartıyla, BT Karnaz F1 çeşidi patlıcan fidesi desteklemesinin ilçelere göre dağıtımı yapılan miktarı ve desteklemelerden faydalanan üretici sayısı verilmiştir.

Çizelge 4.13 Patlıcan fidesi desteklemesi (2022)*

İlçe	Miktar (Viyol)	Oran (%)
Ayaş	142	19,78
Beypazarı	214	29,81
Kahramankazan	238	33,15
Merkez	56	7,80
BAKAP Kampüsü	68	9,47
Toplam Viyol	718	100
Toplam Fide	150.780	

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

2022 yılında gerçekleştirilen patlıcan fidesi desteklemesi kapsamında yaklaşık 700 viyol ve bir viyolde 210 adet fide olmak üzere yaklaşık 150.000 adet patlıcan fidesi dağıtımı yapıldığı görülmektedir. Yalnızca sebzeçiliğin yoğun olarak yapıldığı bu dört ilçede patlıcan fidesine yoğun talep bulunması nedeniyle destekleme uygulama alanı sınırlı kalmıştır bu nedenle dekar alt/üst limiti belirlenmeyip talebe göre dağıtım yapılmıştır. 2020–2023 yılları arasında yapılan sebze fidesi desteklemelerinden yararlanan üretici sayısına ilişkin değişim gösterilmiştir (Şekil 4.7).

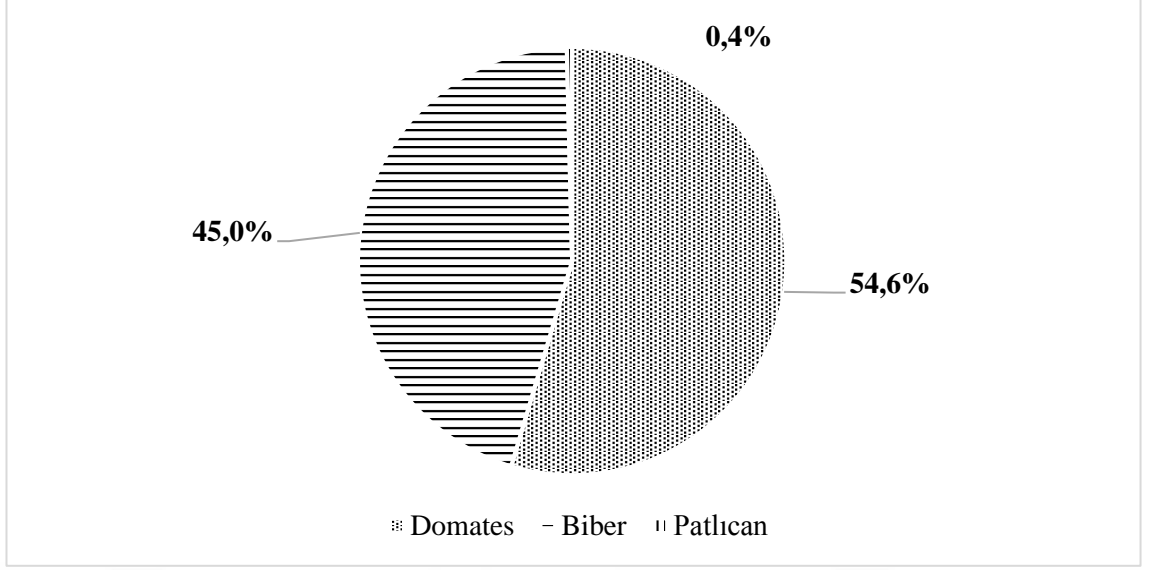

Şekil 4.7 Sebze fidesi desteklemeleri ve desteklemelerden yararlanan üreticiler (2020–2023)*

*Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Sebze fidesi desteklemelerinden yararlanan üretici sayısında artış yaşandığı görülmektedir. Destekleme miktarlarının ise 2020 yılında 5.561.000 adetten fazla fide, 2021 yılında yaklaşık 8.178.000 adetten fazla fide, 2022 yılında yaklaşık 9.401.000 adetten fazla fide ve 2023 yılında ise yaklaşık 13.792.000 adetten fazla fide olarak gerçekleştiği görülmektedir.

2020–2023 yılları arasında 36.933.750 adet sebze fidesi dağıtımı gerçekleştirilmiş ve desteklemelerden yaklaşık 28.000 üretici yararlanmıştır. Şekil 4.8'de sebze fidesi desteklemelerinin ürün çeşidine göre yoğunlukları gösterilmiştir.

Şekil 4.8 Sebze fidesi desteklemelerinin ürün çeşidine göre dağılımı (2020–2023)*
 *Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Sebze fidesi desteklemeleri içerisinde en büyük paya %54,6 ile domates fidesi desteklemelerinin sahip olduğu; domatesi, %45 ile biber fidesi desteklemelerinin takip ettiği ve %0,4 ile ise patlıcan fidesi desteklemelerinin en küçük paya sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, patlıcan fidesi desteklemelerinin yalnızca 2022 yılında ve yalnızca dört ilçede gerçekleştirilmiş olması ile açıklanabilmektedir.

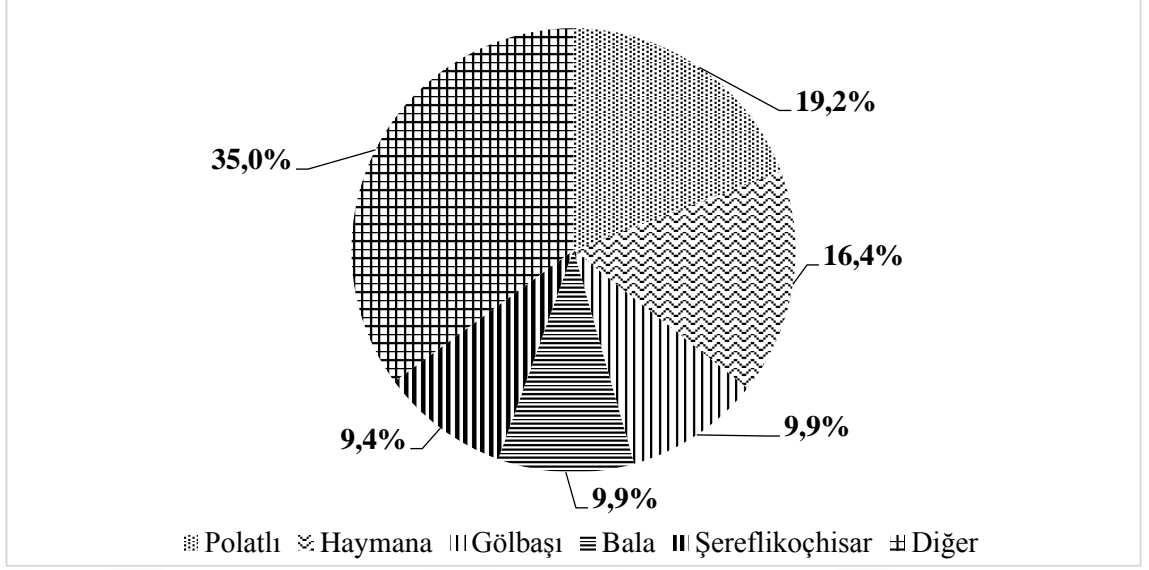
Kırsal kalkınma desteklemeleri kapsamında gerçekleştirilen bir diğer destekleme türü ise kimyasal uygulamalar nedeniyle verimsizleşen tarım arazilerinin toprak yapısını düzenlemek ve organik madde bakımından zenginleştirmek amacıyla yapılan sıvı gübre desteklemeleridir. Destekleme ürünlerini, ABB'ye bağlı BelPlas A.Ş. tarafından üretilen, 5, 10 ve 20'şer litrelik bidonlardaki Pro – 7 isimli NPK içeren sıvı organomineral gübre ile 10 ve 20'şer litrelik bidonlardaki Profamik Land isimli mikroorganizma içeren sıvı gübreler oluşturmaktadır. 2022 ve 2023 yıllarında gerçekleştirilen %50 hibeli sıvı gübre desteklemelerinin, dekar başına ortalama 3 litre olacak şekilde ilçelere göre dağıtım yapılan miktarı ve desteklemelerden faydalanan üretici sayısı Çizelge 4.14'te verilmiştir.

Çizelge 4.14 Sıvı Gübre Desteklemeleri (2022–2023)*

İlçe	Üretici Sayısı	Pro – 7 (Adet)			Toplam (L)	Profamik Land (Adet)		Toplam (L)	Genel Toplam (L)
		5 L	10 L	20 L		10 L	20 L		
Akyurt	203	33	114	273	6.765	33	655	13.430	20.195
Altındağ	44	8	27	76	1.830	8	176	3.600	5.430
Ayaş	560	76	296	910	21.540	76	2.106	42.880	64.420
Bala	892	113	545	1.642	38.855	113	3.813	77.390	116.245
Beypazarı	505	82	292	937	22.070	82	2.146	43.740	65.810
Çamlıdere	6	2	9	11	320	2	25	520	840
Çankaya	74	13	41	107	2.615	13	252	5.170	7.785
Çubuk	192	37	109	301	7.295	37	712	14.610	21.905
Elmadağ	111	27	73	215	5.165	27	497	10.210	15.375
Etimesgut	73	26	39	117	2.860	26	271	5.680	8.540
Evren	40	9	24	85	1.985	9	191	3.910	5.895
Gölbaşı	893	145	548	1.518	36.565	145	3.596	73.370	109.935
Güdül	136	29	67	204	4.895	29	471	9.710	14.605
Haymana	1.475	217	1.216	2.919	71.625	217	6.859	139.350	210.975
Kahramankazan	151	23	78	272	6.335	23	625	12.730	19.065
Kalecik	157	67	138	433	10.375	67	991	20.490	30.865
Keçiören	9	1	11	9	295	1	23	470	765
Kızılcahamam	33	6	27	99	2.280	6	160	3.260	5.540
Mamak	31	5	19	61	1.435	5	141	2.870	4.305
Nallıhan	286	75	217	403	10.605	75	974	20.230	30.835
Polatlı	1.725	198	1.210	3.441	81.910	198	8.095	163.880	245.790
Pursaklar	37	3	24	63	1.515	3	154	3.110	4.625
Sincan	506	83	312	958	22.695	83	2.240	45.630	68.325
Şereflikoçhisar	842	134	534	2.004	46.090	134	4.515	91.640	137.730
Yenimahalle	7	2	5	15	360	2	37	760	1.120
Toplam	8.988	1.414	5.975	17.073	408.280	1.414	39.725	808.640	1.216.920

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

2022–2023 yıllarında yaklaşık olarak 1.215.000 litre sıvı gübre desteklemesi yapılmış olup desteklemelerden yaklaşık 8.900 adet üretici yararlanmıştır. Ankara'nın yirmi beş ilçesinde gerçekleştirilen sıvı gübre desteklemelerinden, üretici sayısı bakımından en çok yararlanan beş ilçe sırasıyla Polatlı, Haymana, Gölbaşı, Bala ve Şereflikoçhisar olmuştur. Şekilde, sıvı gübre desteklemelerinden yararlanan üreticilerin ilçelere göre dağılımı verilmiştir.

Şekil 4.9 Sıvı gübre desteklemelerinden yararlanan üreticilerin ilçelere göre dağılımı (2022–2023)*

*Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Şekil 4.9’da görüldüğü üzere sıvı gübre desteklemelerinde, 1.725 üretici ve 245.790 litre sıvı gübre ile Polatlı ilk sırada; 1.475 üretici ve 210.975 litre ile Haymana ikinci; 893 üretici ve 109.935 litre sıvı gübre ile Gölbaşı üçüncü; 892 üretici ve 116.245 litre sıvı gübre ile Bala dördüncü ve 842 üretici ile 137.730 litre sıvı gübre ile Şereflikoçhisar ise beşinci sırada yer almaktadır. Bu ilçeler Ankara’da üretim alanı ve üretici sayısı bakımından da ilk sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla ilçelerin destekleme yoğunluğu bakımından öne çıkması üretim alanı, üretim miktarı ve üretici sayısı göz önüne alındığında makul bir durum olarak değerlendirilmektedir. 2024 yılı için yeniden sıvı gübre desteklemesi gerçekleştirileceği ilan edilmiş ve başvurular alınmaya başlamıştır. Mazot desteklemeleri kapsamında Ankara’nın 25 ilçesinde en az 5 en fazla 20 dekar arazi için başvuru yapılması ve traktör ruhsatına sahip olunması şartıyla 2022 yılı için 100 TL/da ve 2023 yılı için ise 225 TL/da mazot desteklemesi yapılmış, destekleme tutarları üreticilerin “Başkent Kart”ına yatırılmış ve üreticiler, anlaşmalı akaryakıt istasyonlarından mazotlarını temin etmiştir. Başkent Kart’a ilişkin detaylı bilgi Bölüm 4.4’te verilecektir. 2022 yılında mazot desteklemeleri Eylül ayında ödenmiş olup ilgili aya ilişkin ortalama motorin fiyatı 24,95 TL/L ve 2023 yılında ise mazot desteklemeleri Nisan ayında ödenmiş olup ilgili aya ilişkin ortalama motorin fiyatı 21,47 TL/L’dir

(Anonim 2024). Çizelge 4.15'te 2022 ve 2023 yıllarında gerçekleştirilen mazot desteklemelerinin ilçelere göre dağılımı verilmiştir.

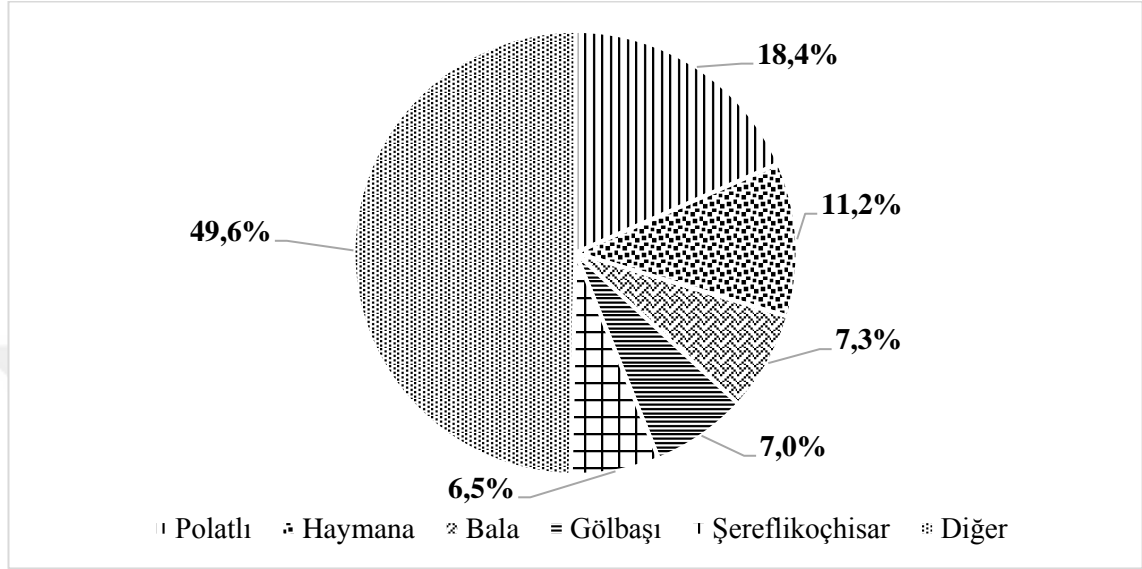
Çizelge 4.15 Mazot desteklemeleri (2022–2023)*

İlçe	2022			2023			Genel Toplam
	Üretici Sayısı	Başvuru Yapılan Toplam Dekar	Destekleme Tutarı (100 TL/da)	Üretici Sayısı	Başvuru Yapılan Toplam Dekar	Destekleme Tutarı (225 TL/da)	
Akyurt	508	9.850	985.000	560	10.859	2.443.275	3.428.275
Altındağ	78	1.557	155.700	187	3.672	826.200	981.900
Ayaş	781	15.119	1.511.900	564	11.110	2.499.750	4.011.650
Bala	1.626	32.379	3.237.900	1.045	20.754	4.669.650	7.907.550
Beypazarı	975	18.905	1.890.500	760	15.117	3.401.325	5.291.825
Çamlıdere	11	129	12.900	6	112	25.200	38.100
Çankaya	198	3.929	392.900	435	8.647	1.945.575	2.338.475
Çubuk	979	18.351	1.835.100	1.125	21.708	4.884.300	6.719.400
Elmadağ	328	6.311	631.100	286	5.677	1.277.325	1.908.425
Etimesgut	107	2.104	210.400	326	6.460	1.453.500	1.663.900
Evren	125	2.459	245.900	100	1.994	448.650	694.550
Gölbaşı	1.412	28.041	2.804.100	1.071	21.328	4.798.800	7.602.900
Güdül	248	4.652	465.200	232	4.520	1.017.000	1.482.200
Haymana	2.422	48.256	4.825.600	1.654	32.949	7.413.525	12.239.125
Kahramankazan	557	10.902	1.090.200	464	9.239	2.078.775	3.168.975
Kalecik	978	19.064	1.906.400	695	13.631	3.066.975	4.973.375
Keçiören	39	769	76.900	540	10.711	2.409.975	2.486.875
Kızılcahamam	94	1.649	164.900	52	1.017	228.825	393.725
Mamak	81	1.620	162.000	215	2.442	549.450	711.450
Nallıhan	666	12.530	1.253.000	713	13.724	3.087.900	4.340.900
Polatlı	3.126	61.935	6.193.500	3.088	61.533	13.844.925	20.038.425
Pursaklar	123	2.413	241.300	295	5.843	1.314.675	1.555.975
Sincan	948	18.671	1.867.100	1.020	20.261	4.558.725	6.425.825
Şereflikoçhisar	1.262	25.222	2.522.200	1.008	20.103	4.523.175	7.045.375
Yenimahalle	44	865	86.500	303	6.050	1.361.250	1.447.750
Toplam	17.716	347.682	34.768.200	16.744	329.461	74.128.725	108.896.925

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

2022 ve 2023 yıllarında yaklaşık olarak 677.000 dekar alan için mazot desteklemesi yapılmış olup desteklemelerden yaklaşık 17.000 adet üretici yararlanmıştır. Sıvı gübre desteklemeleri ile benzer şekilde Ankara'nın yirmi beş ilçesinde gerçekleştirilen mazot

desteklemelerinden de üretici sayısı bakımından en çok yararlanan beş ilçe sırasıyla Polatlı, Haymana, Bala, Gölbaşı ve Şereflikoçhisar olmuştur. Şekil 4.10'da 2022 ve 2023 yılında ödemesi yapılan mazot desteklemesi tutarlarının ilçelere göre dağılımı verilmiştir.

Şekil 4.10 Mazot desteklemesi tutarlarının ilçelere göre dağılımı (2022–2023)*
*Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Mazot desteklemelerinden yararlanan 25 ilçe arasında ilk sırada yaklaşık 20.000.000 TL ile Polatlı; ikinci sırada yaklaşık 12.000.000 TL ile Haymana; üçüncü sırada yaklaşık 8.000.000 TL ile Bala; dördüncü sırada yaklaşık 7.500.000 TL ile Gölbaşı ve beşinci sırada ise yaklaşık 7.000.000 TL ile Şereflikoçhisar yer almaktadır. Yine sıvı gübre desteklemeleriyle benzer olarak mazot desteklemelerinde de ilk sırada yer alan bu ilçeler aynı zamanda Ankara ilinde üretim alanı ve üretici sayısı bakımından ilk sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla bu ilçelerin destekleme yoğunluğu bakımından öne çıkması üretim alanı, üretim miktarı ve üretici sayısı göz önüne alındığında makul bir durum olarak değerlendirilmektedir. 2024 yılı için yeniden mazot desteklemesi yapılacağı ilan edilmiş ve başvurular alınmıştır. Destekleme tutarı ise yaklaşık 225 TL/da olarak planlanmıştır (Anonim 2023 & Anonim 2024).

4.2 Hayvancılığa Yönelik Faaliyet ve Uygulamalar

Ankara Büyükşehir Belediyesinin hayvancılığa yönelik faaliyet ve uygulamaları, Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesindeki “Hayvancılık Hizmetleri Şube Müdürlüğü” tarafından yürütülmektedir. Müdürlüğün, “Hayvancılık Eğitim ve Proje Şefliği” ile “Hayvancılık Destekleme ve Kontrol Şefliği” olmak üzere iki adet merkez şefliği bulunmaktadır. Bu bağlamda, Hayvancılık Hizmetleri Şube Müdürlüğünün görev alanında bulunan mahallelerdeki görev ve sorumlulukları aşağıda belirtilmiştir:

- Hayvan yetiştiriciliği, hayvan hastalıkları, hayvansal gıda güvenliği, hayvansal üretimde kalite ve verim artırıcı yöntemleri üreticiye aktarabilmek amacıyla eğitim, çalıştay ve uygulama projeleri yapmak veya yaptırmak, konuyla ilgili eğitim ve yayım materyallerini hazırlamak veya hazırlatmak, hazırlanan materyallerin basımı ve dağıtımını yapmak veya yaptırmak.
- Gerektiği durumlarda hayvansal ürünlerin, sıhhi ve sağlığa uygun şartlarda satışa sunulması ve denetlenmesi için ilgili kurumlarla iş birliği içerisinde olmak.
- Hayvancılıkla uğraşan bireylerin kişisel sağlığı ve ürettikleri ürünlerin güvenliği konusunda eğitim çalışmaları yapmak veya yaptırmak.
- Hayvancılıkta organik tarım ve iyi tarım uygulamaları ile kırsal kalkınmaya yönelik projeler yapmak veya yaptırmak ve bu faaliyetler kapsamında araştırma, uygulama olanakları ve yaygınlaşmasına yönelik çalışmaları yapmak üzere, ilgili kamu kurumları, oda ve borsalar, üniversiteler, araştırma kuruluşları, büyükşehir bünyesinde bulunan iştirakçi şirketleri ile iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.
- Mera alanlarında üretilen yem bitkilerinin mahallindeki hayvan yetiştiricileri tarafından kullanılması için çalışmalar yapmak, yetiştiricilerin yem maliyetlerini azaltmak amaçlı proje hazırlamak veya hazırlatmak ve ilgili kurumlarla iş birliği yapmak.
- Büyükbaş, küçükbaş, kanatlı hayvan, arıcılık ve ipek böcekçiliği yapan üreticileri destekleyerek hayvancılıkta verimliliği ve kaliteyi yükseltmek, damızlık üretim işletmelerini yaygınlaştırmak, yem ve katkı maddeleri destekleri yapmak, hayvan ve hayvansal üretim için kullanılan her türlü malzeme ile alet ve ekipman desteği yapmak, ilgili bakanlık görev ve yetki

sınırları haricinde kalan ve yapılması ilgili bakanlıkça zorunlu olmayan koruyucu amaçlı ilaç ve aşı desteği yapmak.

- Ankara'da hayvancılığın gelişimine katkıda bulunmak, üreticileri desteklemek, üreticilerin gelir düzeylerini ve yaşam kalitesini yükseltmek, hayvansal üretimi artırmak, kırsalda istihdama katkı sağlamak amacıyla projeler gerçekleştirmek, stratejileri ve öncelikleri belirlemek, modern hayvancılık uygulamalarını desteklemek ve sözleşmeli uygulamalarla üretimi teşvik etmek.
- Ankara ili iklim ve doğa şartlarına uyum sağlayacak hayvan ırklarını tespit ederek yetiştiriciliğini teşvik etmek ve üreticilerin rekabet koşullarının iyileştirilmesi için çalışmalar yürütmek.
- Damızlık hayvan yetiştiricilerini desteklemek amacı ile uygulanacak projelere esas teşkil etmek üzere hayvan çiftlikleri kurmak ve işletmek.
- Hayvansal ürünlerin işlenmesi için tesis kurmak, alet ve ekipmanların alımını yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettiirmek, kamu kurum ve kuruluşlarına, kooperatiflere ve birliklere meclis kararı ile tahsis etmek, kiraya vermek ve desteklemek,
- Göl, gölet ve barajlarda balıkçılık faaliyetleri ile ilgili fizibilite çalışmaları yapmak veya yaptırmak, iç sularda her türlü yetiştiricilik ve avcılık faaliyetleri ile ilgili tesis, makine, donanım kurulumu yapmak veya yaptırmak, bu faaliyetler için Tarım ve Orman Bakanlığı ve ilgili kuruluşları, orman içi göl veya gölet balıklandırmalarında Orman Genel Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, araştırma kuruluşları, kooperatif ve üretici birlikleri ile iş birliği yapmak ve mali destek sağlamak.
- Şube Müdürlüğü bünyesinde bulunmak üzere satın alınan alet ve ekipmanları ihtiyaç olması halinde çiftçiler, odalar, birlikler, kooperatifler, üniversiteler, ilgili kamu kurum ve kuruluşlar gibi kırsal kalkınma faaliyetleri gösteren kuruluşlara imkânlar doğrultusunda ortak projelerle kullanılmak üzere sıralanabilmektedir (Anonim 2023).

Belirtilen görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi için yapılan uygulamalar arasında 2022 ve 2023 yıllarında hayvansal üretim yapan üreticileri kalkındırmak amacıyla

gerçekleştirilen mısır silajı desteklemeleri öne çıkmaktadır. 2022 yılında bir paket 1.000 kg olmak üzere, pozitif ayrımcılık yaratmak amacıyla yalnızca kadın üreticilere; 2023 yılında ise bir paket 500 kg olmak üzere ve kırsaldaki genç nüfusu desteklemek amacıyla 40 yaş altı üreticilere mısır silajı desteklemesi yapılmış ve desteklemelere konu olan silajların tamamı, Ankara Büyükşehir Belediyesine bağlı BAKAP kampüsünde üretilmiştir. Çizelge 4.16'da 24 ilçede dağıtımı gerçekleştirilen mısır silajı desteklemelerinin miktarı ve desteklemeden faydalanan üretici sayıları verilmiştir.

Çizelge 4.16 Mısır silajı desteklemeleri (2022–2023)*

İlçe	2022		2023	
	Balya Miktarı (Ton)	Üretici Sayısı (Adet)	Balya Miktarı (Ton)	Üretici Sayısı (Adet)
Akyurt	44	22	10	2
Altındağ	17	7	–	–
Ayaş	28	14	10	2
Bala	78	39	20	4
Beypazarı	126	63	140	14
Çamlıdere	78	39	5	1
Çankaya	12	6	5	1
Çubuk	102	51	10	2
Elmadağ	64	32	17	4
Evren	28	14	–	–
Gölbaşı	76	35	35	7
Güdül	45	21	25	5
Haymana	148	71	25	5
Kahramankazan	24	12	10	2
Kalecik	64	32	–	–
Keçiören	4	2	–	–
Kızılcahamam	110	55	20	4
Mamak	50	25	0	0
Nallıhan	104	52	75	15
Polatlı	85	41	50	10
Pursaklar	12	6	–	–
Sincan	12	6	–	–
Şereflikoçhisar	72	36	15	3
Yenimahalle	10	5	5	1
Toplam	1.390	686	407	82

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

24 ilçede 1.000'den fazla üretici mısır silajı desteklemelerinden yararlanmıştır. Desteklemeler aslında üretici başına iki paket silaj olacak şekilde planlanmış ancak elde fazla paket kalması, ihtiyacın planlanandan çok olması gibi nedenlerle üretici başına düşen mısır silajı sayısı artırılabilmiştir. Önemli hayvancılık desteklemelerinden bir diğeri olan büyükbaş hayvanlar için suni tohumlama desteklemesine ilişkin veri ve desteklemeden yararlanan üretici sayıları Çizelge 4.17'de verilmiştir.

Çizelge 4.17 Suni tohumlama desteklemesi (2021–2022)*

2021–2022	Miktar	Üretici Sayısı
Akyurt	80	70
Altındağ	81	70
Ayaş	61	60
Bala	205	196
Beypazarı	149	145
Çankaya	94	90
Çubuk	150	141
Elmadağ	186	181
Etimesgut	13	13
Gölbaşı	178	170
Güdül	83	82
Haymana	269	255
Kahramankazan	57	49
Kalecik	75	68
Keçiören	55	50
Mamak	236	224
Nallıhan	352	333
Polatlı	256	248
Pursaklar	14	6
Sincan	135	129
Yenimahalle	32	27
Toplam	2.761	2.607

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

2021–2022 döneminde suni tohumlama desteklemesinden 21 ilçede 2.600'den fazla üretici yararlanmıştır. ABB personellerinin suni tohumlama yapma yetkisi olmadığı için Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği ile imzalanan protokol sonucunda, suni tohumlama uygulaması birlik tarafından görevlendirilen veteriner hekimlerce

gerçekleştirilmiş, görevli personellere Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından ulaşımda kullanılmak üzere araç ve yakıt desteği sağlanmıştır.

Diğer hayvancılık desteklemelerinden olan kaba yem ve arpa kırması desteklemesinden, Ankara'nın 25 ilçesi ve 367 mahallesinde sosyal yardım alan ve hayvancılıkla uğraşan üreticiler yararlanmıştır. Çizelge 4.18'de desteklemeye ilişkin verilere yer verilmiştir.

Çizelge 4.18 Sosyal yardım alan üreticiler için kaba yem ve arpa kırması desteklemesi*

2023	Kaba Yem		Arpa Kırması	
	Miktar (Balya=25kg)	Üretici Sayısı	Miktar (Torba=50kg)	Üretici Sayısı
Akyurt	28	14	28	14
Altındağ	6	3	6	3
Ayaş	30	15	30	15
Bala	222	103	222	103
Beypazarı	60	29	60	29
Çamlıdere	78	39	78	39
Çankaya	18	10	20	10
Çubuk	150	75	150	75
Elmadağ	44	22	44	22
Etimesgut	10	1	10	1
Evren	45	15	45	15
Gölbaşı	74	29	74	29
Güdül	38	19	38	19
Haymana	376	184	559	184
Kahramankazan	10	5	10	5
Kalecik	120	60	120	60
Keçiören	6	3	6	3
Kızılcahamam	54	23	54	23
Mamak	22	11	22	11
Nallıhan	57	19	57	19
Polatlı	88	40	88	40
Pursaklar	2	1	2	1
Sincan	8	4	8	4
Şereflikoçhisar	90	30	90	30
Yenimahalle	6	3	6	3
Toplam	1.642	757	1.827	757

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Tamamı BAKAP üretimi olan kaba yem ve arpa kırması desteklemelerinden 757 üretici yararlanmış, yaklaşık 41.000 kg saman balyası ve 91.000 kg'dan fazla arpa kırması dağıtımı yapılmıştır. Desteklemeler aslında üretici başına iki balya kaba yem ve iki torba arpa kırması olacak şekilde planlanmış ancak elde kalan fazla balya ve torbaların olması, ihtiyacın planlanandan çok olması ve başvuruda bulunamayan ihtiyaç sahipleriyle karşılaşılması gibi nedenlerle üretici başına düşen destekleme miktarları artırılabilmiştir.

Ankara Keçisi yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması, tiftik kalitesinin artırılması ve yerli üretimin teşvik edilmesi amacıyla 2021 yılında %75'i hibe, %25'i üretici katkısıyla 16 ilçede damızlık teke desteklemesi yapılmıştır. Çizelge 4.19'da desteklemeye ilişkin veriler verilmiştir.

Çizelge 4.19 damızlık teke desteklemesi (2021)*

2021	Miktar (Adet)	Üretici Sayısı
Altındağ	2	1
Ayaş	92	37
Bala	1	1
Beypazarı	75	26
Çamlıdere	8	2
Çubuk	27	7
Elmadağ	5	1
Güdül	96	31
Haymana	8	4
Kahramankazan	4	1
Kalecik	1	1
Keçiören	4	1
Kızılcahamam	19	6
Nallıhan	24	8
Polatlı	10	5
Sincan	3	2
Toplam	379	134

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

130'dan fazla üreticiye yaklaşık 380 adet damızlık teke desteklemesi yapılmıştır. Buna ek olarak, Ankara'da hayvancılığın gelişmesini teşvik etmek, hayvan verim ve kalitesini artırarak, et ve süt üretimini de artırmak amacıyla yine 2021 yılında %75'i hibe, %25'i çiftçi katkısıyla 5 ilçede gebe manda ve gebe düve desteklemesi yapılmıştır. Desteklemeye ilişkin veriler Çizelge 4.20'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.20 Gebe manda ve gebe düve desteklemesi (2021)*

Gebe Manda Desteklemesi (2021)	Miktar (Adet)	Desteklemeden Yararlanan Üretici Sayısı
Elmadağ	18	6
Nallıhan	39	13
Şereflikoçhisar	96	32
Toplam	153	51
Gebe Düve Desteklemesi (2021)	Miktar (Adet)	Desteklemeden Yararlanan Üretici Sayısı
Gölbaşı	9	1
Sincan	4	1
Toplam	13	2

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

51 üreticiye 153 adet gebe manda ve 2 üreticiye 13 adet gebe düve desteklemesi yapılmıştır. Yukarıda sıralanan desteklemelere ek olarak 2022 yılında Ankara'nın çeşitli ilçelerinde meydana gelen sel felaketi nedeniyle maddi kayba uğrayan üreticilere saman balyası, silaj ve kaba yem desteklemesi yapılmıştır. Desteklemeye ilişkin bilgiler Çizelge 4.21'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.21 Afetzedeler için yapılan desteklemeler (2022)*

Saman	Miktar (Balya)	Üretici Sayısı (Adet)
Altındağ	45	20
Toplam	45	20
Silaj	Miktar (Balya)	Üretici Sayısı (Adet)
Altındağ	71	22
Bala	12	3
Çankaya	5	1
Elmadağ	2	1
Gölbaşı	10	2
Güdül	5	1
Haymana	10	2
Kalecik	15	3
Polatlı	5	1
Pursaklar	2	1
Sincan	5	1
Toplam	142	38
Kaba Yem	Miktar (Balya)	Üretici Sayısı (Adet)
Bala	95	2
Beypazarı	930	31
Güdül	300	10
Haymana	100	1
Nallıhan	1.050	35
Toplam	2.475	79

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Çizelge 4.21'de görüldüğü üzere yaklaşık 135 afetzede üretici çeşitli yem desteklemelerinden yararlanmıştı. Ankara'da hayvancılığın geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, hayvancılıkla uğraşan üreticilerin desteklenmesi ve bilgi düzeylerinin artırılması için çeşitli eğitimler gerçekleştirilmiştir. Çizelge 4.22'de 2020–2023 yılları arasında 24 ilçede arıcılık eğitimine katılan üretici sayılarına ilişkin bilgi verilmiştir.

Çizelge 4.22 Arıcılık eğitimi (2020–2023)*

Üretici Sayısı	2020	2021	2022	2023
Akyurt	11	–	4	–
Altındağ	–	–	6	–
Ayaş	1	4	3	16
Bala	15	2	24	–
Beypazarı	77	37	40	–
Çamlıdere	42	8	–	–
Çankaya	10	1	2	–
Çubuk	1	17	12	–
Elmadağ	2	6	19	–
Etimesgut	1	1	2	–
Gölbaşı	36	14	17	–
Güdül	1	2	4	1
Haymana	14	–	3	–
Kahramankazan	21	2	20	–
Kalecik	48	37	24	45
Keçiören	11	–	16	2
Kızılcahamam	29	17	38	–
Mamak	14	2	7	–
Nallıhan	33	17	1	–
Polatlı	22	–	2	16
Pursaklar	4	1	6	–
Sincan	1	2	8	–
Şereflikoçhisar	17	1	2	–
Yenimahalle	12	7	12	–
Toplam	423	178	272	80

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

2020–2023 yılları arasında gerçekleştirilen arıcılık eğitimlerine 950'den fazla üretici katılmıştır. Arıcılık eğitimi 2020 yılında dışarıdan hizmet alımı şeklinde, farklı anlaşmalı üniversitelerin uygun gördüğü öğretim üyeleri tarafından gerçekleştirilmiş ancak 2021 yılında Ankara Üniversitesi ve Türkiye Arı Yetiştiricileri Birliği ile imzalanan protokol sonucunda ücretsiz olarak gerçekleştirilmeye başlamıştır. Yine, hayvancılığın gelişimini ve üreticilerin bilgi düzeylerini artırmak amacıyla gerçekleştirilen hayvan bakımı ve besleme eğitimleri gerçekleştirilmiş, 2022 ve 2023 yıllarında arasında 20 ilçede hayvan bakım ve besleme eğitimlerine katılan üretici sayılarına ilişkin bilgi Çizelge 4.23'te verilmiştir.

Çizelge 4.23 Hayvan bakımı ve besleme eğitimi*

Üretici Sayısı	2021	2022	2023
Akyurt	–	23	–
Ayaş	35	64	36
Bala	–	–	45
Beypazarı	–	56	48
Çamlıdere	–	–	8
Çankaya	–	15	–
Çubuk	–	36	90
Elmadağ	–	10	20
Etimesgut	–	–	15
Gölbaşı	17	67	65
Güdül	77	84	47
Haymana	–	–	57
Kahramankazan	–	–	24
Kalecik	–	–	45
Kızılcahamam	–	15	12
Mamak	–	23	–
Polatlı	–	58	43
Pursaklar	–	–	26
Sincan	–	15	46
Şereflikoçhisar	–	–	54
Toplam	129	466	681

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

1.200'den fazla üretici, ABB personelleri tarafından gerçekleştirilen buzağı bakımı ve besleme, meme hijyeni ve mastitis eğitimi gibi hayvan bakımı eğitimlerine katılmıştır. 2023 yılında eğitimlerin sonunda, daha çok üreticinin eğitimlere katılmasını teşvik etmek amacıyla meme kiti ve mineral blok dağıtımı yapılmaya başlanmıştır. Hangi ürünün dağıtılacağına ise ABB envanterinde bulunan ürün çeşidi ve miktarlarına göre karar verilmektedir. Çizelge 4.24 ve Çizelge 4.25'te hayvan besleme eğitimi sonrasında dağıtımı yapılan ürünlerin miktarı ve faydalanan üretici sayıları verilmiştir.

Çizelge 4.24 Meme kiti dağıtımı*

2023	Meme Kiti	
	Miktar	Üretici Sayısı
Akyurt	118	118
Ayaş	33	33
Bala	44	44
Beypazarı	48	48
Çamlıdere	8	8
Çubuk	67	67
Elmadağ	6	6
Etimesgut	15	15
Gölbaşı	60	60
Güdül	42	42
Kahramankazan	17	17
Kalecik	22	22
Kızılcahamam	6	6
Polatlı	22	22
Pursaklar	25	25
Sincan	31	31
Toplam	564	564

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Çizelge 4.25 Mineral blok dağıtımı*

2023	Mineral Blok	
	Miktar	Üretici Sayısı
Akyurt	68	34
Ayaş	20	5
Beypazarı	36	18
Gölbaşı	4	4
Güdül	84	36
Haymana	228	57
Kahramankazan	34	13
Kalecik	46	23
Sincan	22	11
Şereflikoçhisar	82	41
Toplam	624	242

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Genel olarak hayvan besleme eğitimine katılan üreticilerin, dağıtılan hediyelerden memnun olduğu ve üreticiler üzerinde eğitimlere daha çok katılma, eğitimler sırasında ise daha aktif olma eğilimi yarattığı sahada karşılaşılan sonuçlardan birisi olarak görülmektedir. ABB Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı ve Kadın ve Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı iş birliğiyle Kadın Lokalleri üyelerine yönelik “Gıdanı Tanı Seçimini Yap” isimli eğitim gerçekleştirilmiş ve eğitime ilişkin bilgiler Çizelge 4.26’da verilmiştir.

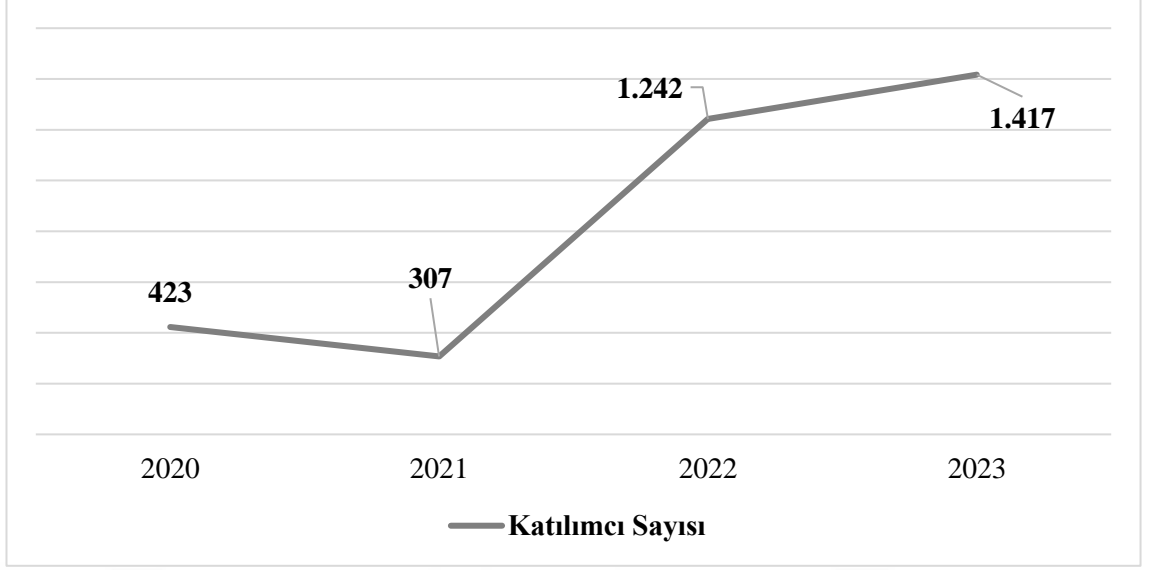
Çizelge 4.26 Gıdanı tanı seçimini yap eğitimi (2022-2023)*

Katılımcı Sayısı	2022	2023
Altındağ	–	43
Ayaş	33	–
Bala	167	–
Beypazarı	–	66
Çankaya	–	137
Çubuk	48	30
Elmadağ	50	30
Etimesgut	28	–
Gölbaşı	11	–
Kahramankazan	18	13
Kalecik	41	–
Keçiören	33	230
Mamak	17	–
Sincan	58	107
Toplam	504	656

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

14 ilçede 1.100’den fazla katılımcının ABB tarafından gerçekleştirilen Gıdanı Tanı Seçimini Yap eğitimine katıldığı bu sayede katılımcıların meyve ve ürünleri, katı ve sıvıyağ ürünleri, süt ve süt ürünleri için etiket okuma yöntemlerine ilişkin bilgi edindiği görülmektedir.

Yıllara göre gerçekleştirilen hayvancılık eğitimlerinde yer alan katılımcı sayılarına ilişkin değişim gösterilmiştir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 Hayvancılık eğitimleri yıllara göre katılımcı sayısı (2020–2023)*

*Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Yıllar içerisinde, gerçekleşen eğitimlerdeki katılımcı sayısının arttığı görülmektedir. Bu duruma sebep olarak yine yıllar içerisinde eğitim çeşitlerinin ve imkanlarının artmış olması gösterilebilmektedir. Kimi eğitimlerde, kimi ilçelerden gelen katılımcı sayısının 1–10 gibi küçük rakamlarda olması, eğitim planlarının gelen talebe, başvuru sayısı ve yoğunluğuna göre yapılması, dolayısıyla katılım talebinin az olduğu ilçelerdeki üreticilerin, yakın ilçelerde yapılmış olan diğer eğitim programlarına katılmasıyla açıklanabilmektedir.

Sıralanan desteklemelere ek olarak, 2022 yılında Sincan ilçesi Ücret mahallesinde küçükbaş hayvanlarda paraziter hastalıkları önlemek ve et, süt ve yapağı verimini artırmak için küçükbaş hayvan yıkama havuzu kurulmuştur. Bunun yanında, mobil hayvan yıkama aracı projesi de mevcutta deneme aşamasında olup ilk kez Haymana ilçesinde uygulanmaya başlamıştır. Üreticiler, yıkama sırasında kullanılan paraziter ilaçları kendileri karşılamakta, ABB yalnızca yıkama görevini üstlenmektedir.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığa ilişkin desteklemelerin dışında, balıkçılık faaliyetlerinin de gelişmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için çeşitli destekleme çalışmaları yapılmıştır. 2023 yılında Su Ürünleri Kooperatiflerine kayıtlı olan ve Tarım

Bakanlığı ruhsatıyla balıkçılık faaliyeti yapan üreticilere %100 hibeli mazot desteklemesi yapılmış; 118 üreticinin Başkent Kartına 2.000 TL toplamda 236.000 TL'lik nakdi destekleme yapılmıştır. Bunun yanında, Ankara'nın çeşitli göl, gölet ve barajlarında 2021 yılında balık tür ve stok tespiti yapılmış, buna ilişkin bilgiler Çizelge 4.27'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.27 Balık stok ve tür tespiti (2021)*

2021	Su Kaynağı
Akyurt	Yassıardıç Göleti
Ayaş	Bayat, Çanlı, Kirazdibi, Başayaş, Tekke Göletleri
Bala	Kesikköprü ve Hirfanlı Barajları
Beypazarı	Çukurören ve Eğriova Göletleri
Çamlıdere	Çamköy ve Adem Ceylan Göletleri, Bayındır Barajı
Gölbaşı	Mogan, Selkapanı ve Dikilitaş Göletleri
Haymana	Sorgun Göleti
Kahramankazan	Orhaniye ve Gülenç Göletleri
Keçiören	Kösrelilik Göleti
Kızılcahamam	Çeltikçi, Kınık, Kırköy, Pazar, Karagüney ve Üçbaş Göletleri
Mamak	Mavigöl Göleti
Pursaklar	Çamalan, Ozan, Tekirler, Belenalan, Bozyaka ve Eymir Göletleri
Şereflikoçhisar	Seymenli Göleti

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Yapılan balık tür ve stok tespiti çalışmasının sonuçlarının kitaplaştırılması ve çeşitli yayınlarda kullanılması planlanmaktadır.

4.3 Tarımsal Sulamaya Yönelik Faaliyet ve Uygulamalar

Ankara Büyükşehir Belediyesinin tarımsal sulamaya yönelik faaliyet ve uygulamaları, Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesindeki “Tarımsal Yapılar ve Sulama Şube Müdürlüğü” tarafından yürütülmektedir. Müdürlüğün, “Etüt ve Proje Şefliği” ile “Bakım, Onarım ve Uygulama Şefliği” olmak üzere iki adet merkez şefliği bulunmaktadır. Bununla birlikte Haymana, Kahramankazan ve Beypazarı'nda olmak üzere üç adet de “Taşra Bakım, Onarım ve Uygulama Şefliği” bulunmaktadır. Haymana şefliği, Şereflikoçhisar, Bala, Polatlı ve Gölbaşı ilçeleri ile bunların mahallelerinde;

Kahramankazan Şefliği, Çamlıdere, Kızılcahamam, Kalecik, ubuk, Akyurt ve Elmadağ ilçeleri ile bunların mahallelerinde ve Beypazarı Şefliği ise Güdül, Ayaş, Nallıhan, Sincan, Etimesgut ilçeleri ve bunların mahallelerinde tarımsal sulamaya yönelik hizmet vermektedir.

Tarımsal Yapılar ve Sulama Şube Müdürlüğü, toprak ve su kaynaklarının verimli kullanılmasını, korunmasını ve geliştirilmesini sağlamak ve su kaynaklarının üreticilerin hizmetine götürülmesi amacıyla, kurum içi ve kurum dışı kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde, üretimden pazarlamaya kadar ihtiyaç duyulan tarımsal alt ve st yapı tesislerinin etüt, planlama, proje çalışmaları ve bu tesislerin inşası alanlarında çalışmalar yapmaktadır. Bu bağlamda, müdürlüğün görev alanında bulunan mahallelerdeki görev ve sorumlulukları aşağıda sıralanmıştır:

- Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından oluşturulan misyon, vizyon ve ana hedeflere ulaşılması doğrultusunda, bünyesinde hedeflenmiş plan çerçevesinde kırsal alandaki tarımsal üretime destek olmak amacıyla, proje ve program uygulamaları ile Daire Başkanlığının görev alanına giren diğer konularda kurum içi ve kurum dışı kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak üretimden pazarlamaya kadar ihtiyaç duyulan tarımsal alt ve st yapı tesislerinin etüt, planlama, proje çalışmaları ile inşaatlarını yapmak veya yaptırmak,
- Toprak ve su kaynaklarının verimli kullanılmasını, korunmasını, geliştirilmesini sağlamak, iştilerin hizmetine götürmek üzere gerekli araştırma, etüt, hizmet ve yatırımlara ait program ve projeleri yapmak veya yaptırmak, bunlardan tasvip edilenleri uygulamak veya uygulattırmak,
- Kırsal alandaki arazi varlığını ve su kaynaklarını korumak amacıyla tarım arazilerinin sulama suyu ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan mahalli müşterek her türlü açık ve kapalı sulama tesisi, yağış sularını depolamak sureti ile sulama suyu temin etmek veya hayvanlara içme suyu sağlamak üzere mahalli müşterek sulama ve hayvan içme suyu göletleri, toplu tarımsal sulama tesislerine enerji sağlamak amaçlı her türlü enerji üretim tesislerinin, etüt, planlama, proje çalışmaları ile inşaatlarını yapmak veya yaptırmak, işletmek veya işlettirmek,

- Tarım arazilerini korumak üzere, mahalli müşterek toprak ve su muhafaza yapıları ve tarla içi geliştirme hizmetlerine ilişkin etüt, planlama, proje çalışmaları ile inşaatlarını yapmak veya yaptırmak,
- Sulama tesislerinin yapılış amacına uygun işletilmeleri için kooperatif veya birliklerin kuruluşunu teşvik etmek, yapılan tesisleri kooperatif ve birliklere devretmek, devredilen tesislerin çalışmalarını kontrol etmek,
- Devlet Su İşleri tarafından sulama amaçlı olarak açılan ve ilgili sulama kooperatiflerine devredilen işletme sondaj kuyularına yağmurlama, damla sulama projeleri hazırlamak ve hazırlatmak, uygulamak veya uygulattırmak,
- Sulama alanlarında su tasarrufu sağlayacak modern sulama sistemlerin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapmak, çiftçiler tarafından yapılacak her türlü mahalli müşterek sulama tesisi yapım çalışmaları için teknik destek sağlamak,
- İşletmeye alınan ve alınacak olan sulama tesislerinin bakım ve onarım ihtiyaçlarını, sulama borusu ve ek parçaları taleplerini karşılamak,
- Güneş ve rüzgâr gibi yenilenebilir enerjilerin tarımsal alt yapılarda kullanılmasına yönelik çalışmalar yapmak ve yaptırmak,
- İlgili kuruluşlardan izin almak kaydıyla, dere, göl ve barajlardan su almak özel projelerini yapmak veya yaptırmak, uygulamak veya uygulatmak,
- Hizmet alanı içerisindeki birimin görev alanına giren mahalli müşterek tesislerin işletmesini ve bakım onarımlarını yapmak, yaptırmak,
- İşletme ve bakım hizmeti verilecek sulama tesislerinde ve diğer bütün tarımsal amaçlı hizmetlerin sürdürülebilir olmasını temin için, görev alanı ile ilgili araç, makine ve belirli süreli veya belirsiz süreli işçi çalıştırmak üzere, mal ve hizmet alımı yapmak veya yaptırmak. Hizmet alımı yoluyla yapılacak işlere ait; sözleşmelerinin hazırlanması, emanet ve ihale dosyalarının ilgili mevzuata uygun şekilde hazırlanması, onaya sunulması, yazışmaların takip edilmesi ile yaklaşık maliyet, şartname ve ihale işlemlerini yürütmek,
- Yapılan her türlü faaliyet, hizmet ve yapı imalatlarının, sulama tesislerinin projelerinin hazırlanmasını sağlamak, metraj ve yaklaşık maliyet hesaplarını yapmak ve yaptırmak, uygulama safhasının yönetimi ve denetimi ile verilen

işlerin sözleşme eklerine, fen ve sanat kurallarına uygun olarak ve iş programı gereğince süresinde bitirilmesini sağlamak,

- Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı doğrultusunda muhtelif konularda çiftçilere eğitim programları düzenlemek, başarılı çiftçiler için yurt içi ve yurt dışı teknik geziler organize etmek,
- Toprak etüdü ve her türlü toprak analizleri, sınıflandırmaları ve toprak harita raporlarını, sulama projelerinde kullanılmak üzere her türlü harita yapmak veya yaptırmak,
- Toprak ve su kaynakları potansiyeli ile kırsalda yürütülen tarımsal faaliyet ve tarımsal altyapı amaçlı çalışmaların döküm bilgilerini hazırlamak, güncellemek olarak sıralanabilmektedir (Anonim 2023).

Belirtilen görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi için yapılan uygulamalar arasında, özellikle sulamada kullanılan tarımsal amaçlı sulama borusu desteklemeleri öne çıkmaktadır. İhtiyaç ve mevcut durum analizine göre kimi zaman sulama borularıyla yeni bir sulama tesisi inşa edilirken çoğunlukla ise var olan ve yıpranmış halde bulunan sulama tesislerinin bakım ve onarımı gerçekleştirilmektedir.

Sulama sıkıntısı yaşanan ve bu hususta Tarımsal Yapılar ve Sulama müdürlüğüne başvuru yapılan mahallelerde, çeşitli ölçüm ve analizler sonrasında uygun görüldüğü takdirde, farklı ölçü, uzunluk ve çaplardaki PVC, PE100, Koruge ve Drenaj boruları desteklemesi yapılmaktadır. Uygunluk kriterleri arasında, sulama tesisinin bireysel faydadan çok müşterek fayda sağlayacak olması, sulamaya açılacak alan miktarı, su kaynağının türü ve kaynağa olan mesafe ile kaynağın su kapasitesi, başvuru bölgesindeki üretim miktarı ve ürün deseni ile başvuru sahibinin tarımsal kooperatifler harici tüzel kişi olmaması gibi faktörler bulunmaktadır. Destekleme kapsamında dağıtım yapılacak borular için, ihtiyaca uygun boru ölçüleri ve adetleri belirlenerek, çeşitli kalite standartlarına uygun sulama borularının temini için açık ihale süreci başlatılmaktadır. İhale süreci ve destekleme dağıtım aşamasının tamamlanmasının ardından, genellikle Tarımsal Yapılar ve Sulama Şube Müdürlüğü tarafından; zaman zaman da proje büyüklüğüne göre ABB'ye bağlı ASKİ, Fen İşleri Daire Başkanlığı gibi diğer birimler tarafından sulama borularının inşası gerçekleştirilmektedir.

Yapılan çalışmalar sonucunda, kullanılan boruların çap ve uzunluğuna, bölgedeki kaynağın hacmi ve akış miktarına ve bölgedeki arazilerin nevi'ne göre sulamaya açılan alan miktarı değişiklik göstermekte hatta sulama şebekesi yenilenmesi ya da drenaj çalışması gibi bazı durumlarda belirli bir metrajda boru kullanılsa bile sulamaya açılan alan miktarı tespit edilememektedir. Bu nedenle yaklaşık olarak kullanılan sulama borusu uzunluğunun yarısı kadar alan sulamaya açılmaktadır denebilmektedir. Çizelge 4.28'de 2021–2023 yılları arasında 20 ilçe ve 237 mahallede dağıtımı yapılan tarımsal amaçlı sulama borusu miktarları ve sulamaya açılan toplam yaklaşık alan miktarı gösterilmiştir.

Çizelge 4.28 İlçelere göre sulama borusu desteklemeleri (2021–2023)*

İlçe	Toplam Mahalle (Adet)	Toplam Boru (Adet)	Toplam Yaklaşık Sulama Alanı (da)
Akyurt	4	1.900	900
Altındağ	1	600	300
Ayaş	13	14.784	7.392
Bala	11	6.250	3.100
Beypazarı	12	8.318	4.159
Çamlıdere	12	15.360	7.655
Çankaya	1	200	100
Çubuk	12	12.200	6.100
Elmadağ	1	500	250
Gölbaşı	6	2.900	1.450
Güdül	4	6.806	3.400
Haymana	32	40.682	20.341
Kahramankazan	9	1.854	827
Kalecik	16	15.394	7.697
Keçiören	1	500	250
Kızılcahamam	29	24.558	12.179
Nallıhan	41	39.492	19.698
Polatlı	23	18.076	8.963
Sincan	2	3.346	1.673
Şereflikoçhisar	7	11.670	5.835
Toplam	237	225.390	112.269

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

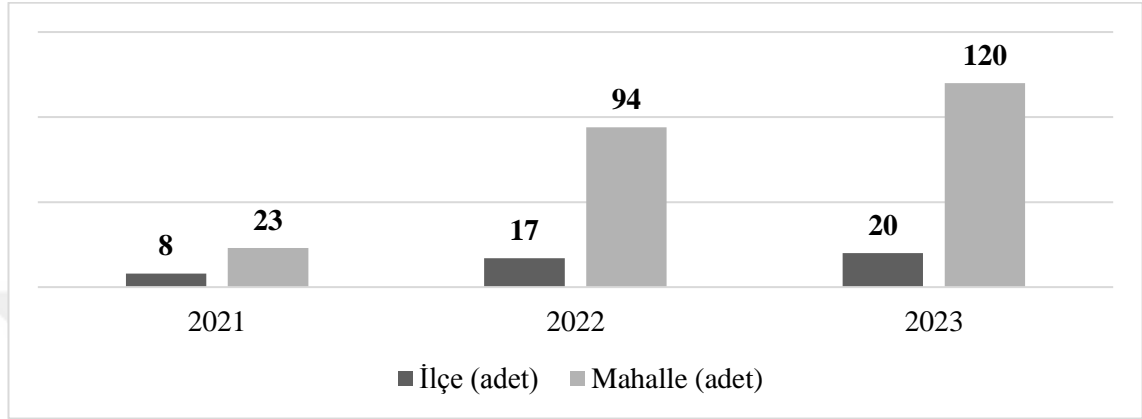
2021–2023 yılları arasında 225.000 metreden fazla tarımsal sulama amaçlı boru desteklemesi yapılmış ve bu sayede yaklaşık 155.000 dekar alan sulamaya açılmıştır. 2021 yılında 9 ilçe ve 22 mahallede yaklaşık 35.000 metre tarımsal sulama amaçlı boru dağıtımı yapıp, yaklaşık 18.000 dekar alan sulamaya açılmış; 2022 yılında 14 ilçe ve 83 mahallede yaklaşık 94.000 metre tarımsal amaçlı sulama borusu dağıtımı yapıp yaklaşık 47.000 dekar alan sulamaya açılmış ve 2023 yılında ise 19 ilçe ve 120 mahallede yaklaşık 47.000 metre tarımsal amaçlı sulama borusu dağıtımı yapıp yaklaşık 43.000 dekar alan sulamaya açılmıştır. Çizelge 4.29’da ilçelerin yıllara göre sulama borusu desteklemelerinden yararlanma durumları detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Çizelge 4.29 Yıllara göre sulama borusu desteklemeleri*

İlçe	2021			2022			2023		
	Mahalle (Adet)	Boru Uzunluk (m)	Yaklaşık Sulama Alanı (da)	Mahalle (Adet)	Boru Uzunluk (m)	Yaklaşık Sulama Alanı (da)	Mahalle (Adet)	Boru Uzunluk (m)	Yaklaşık Sulama Alanı (da)
Akyurt	–	–	–	1	100	–	3	1.800	900
Altındağ	–	–	–	–	–	–	1	600	300
Ayaş	1	1.000	500	6	7.984	3.992	6	5.800	2.900
Bala	–	–	–	3	1.450	700	8	4.800	2.400
Beypazarı	–	–	–	4	2.318	1.159	8	6.000	3.000
Çamlıdere	1	3.300	1.650	5	4.370	2.160	6	7.690	3.845
Çankaya	–	–	–	–	–	–	1	200	100
Çubuk	1	600	300	2	1.000	500	9	10.600	5.300
Elmadağ	–	–	–	1	500	250	–	–	–
Gölbaşı	–	–	–	1	1.500	750	5	1.400	700
Güdül	1	3.204	1.602	2	3.596	1.798	1	6	–
Haymana	4	6.004	3.002	15	26.678	13.339	13	8.000	4.000
Kahramankazan	–	–	–	2	278	39	7	1.576	788
Kalecik	1	1.200	600	6	6.494	3.247	9	7.700	3.850
Keçiören	–	–	–	–	–	–	1	500	250
Kızılcahamam	5	8.950	4.475	15	8.192	3.996	9	7.416	3.708
Nallıhan	7	8.670	4.335	17	16.014	7.932	17	14.808	7.431
Polatlı	2	2.500	1.250	10	8.468	4.159	11	7.108	3.554
Sincan	–	–	–	1	1.846	923	1	1.500	750
Şereflikoçhisar	–	–	–	3	7.920	3.960	4	3.750	1.875
Toplam	23	35.428	17.714	94	98.708	48.904	120	91.254	45.651

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

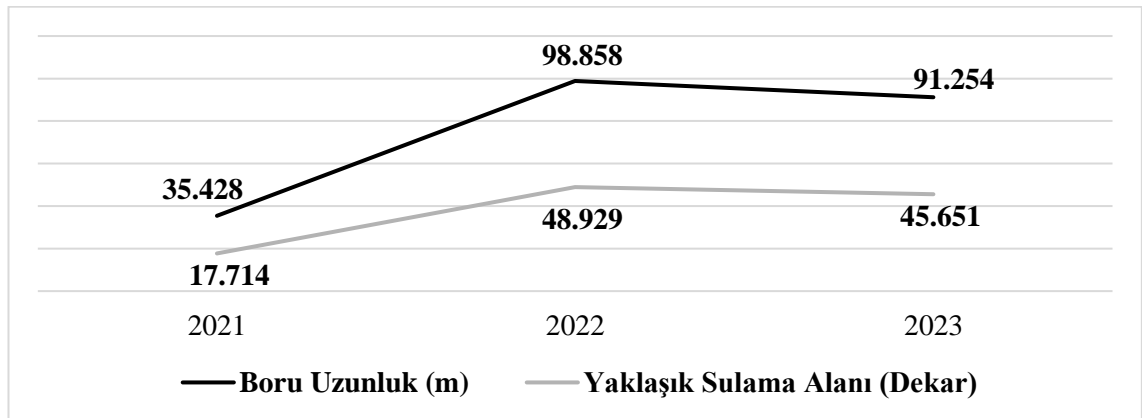
Yıllar içerisinde sulama borusu desteklemelerinden yararlanan mahalle sayısının arttığı görülmektedir. Sulamaya açılan alan miktarının en büyük olduğu yıl 2022 yılı olmuştur. 2021–2023 yılları arasında sulama borusu desteklemelerinden yararlanan ilçe ve mahalle sayılarının değişimi gösterilmiştir (Şekil 4.12).

Şekil 4.12 Sulama desteklemelerinden yararlanan ilçe ve mahalle sayıları*

*Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Yıllar içerisinde sulama borusu desteklemelerinden yararlanan mahalle sayısının artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2021–2023 yılları arasında sulama borusu desteklemesi kapsamında dağıtımı yapılan boru uzunluğu ve sulamaya açılan yaklaşık alanın değişimi gösterilmiştir (Şekil 4.13).

Şekil 4.13 Sulama borusu desteklemeleri (m) ve sulamaya açılan yaklaşık alan (da)*

*Şekil, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Sulama borusu desteklemeleri kapsamında dağıtımı yapılan sulama borusu uzunluğu ve yaklaşık olarak sulamaya açılan alan miktarının azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bunun temel sebebi olarak, mevcut sulama çalışmalarının tamamlandığı ve bu çalışmalara konu olan ilçe ve mahallelerdeki sulama ihtiyacının büyük ölçüde giderildiği ya da giderilmekte olduğu söylenebilmektedir.

Araştırma kapsamında incelenmiş olan Şereflikoçhisar ilçesinin üç mahallesinde 2021–2023 yılları arasında, basınçlı sulama şebekesi inşa edilmesi için gerçekleştirilen sulama borusu desteklemeleri Çizelge 4.30’da verilmiştir.

Çizelge 4.30 Şereflikoçhisar İlçesi sulama borusu desteklemeleri*

Mahalle	Boru Çapı	Boru Uzunluk (m)	Yaklaşık Sulama Alanı (da)
Kacarli	140	1.350	675
Kacarli	160	900	450
Kacarli	200	900	450
Karabük	140	1.896	948
Karabük	160	996	498
Şanlıkişla	140	1.230	615
Şanlıkişla	160	1.500	750
Şanlıkişla	200	1.698	849
Toplam		10.470	5.235

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Çizelge 4.30’da görüldüğü üzere, ABB tarafından gerçekleştirilen sulama borusu desteklemeleri kapsamında Kacarli mahallesinde 1.500 dekarın üzerinde tarım arazisi, Karabük mahallesinde yine 1.500 dekara yakın tarım arazisi ve Şanlıkişla mahallesinde ise yaklaşık 2.220 dekar tarım arazisi sulamaya açılmıştır. Ankara’nın kırsal yerleşim yerlerinde, Ankara İl Özel İdaresi tarafından inşa edilmiş ve işletmesi ABB’ye devredilmiş olan 117 adet sulama göletinin, bakım ve onarım işlemleri ile temizlik ve kret düzenleme çalışmaları da ABB tarafından yürütülmektedir. Yayla ve meralarında su kaynağı bulunmayan, su sıkıntısı yaşanan mahallelerde kış ve bahar yağış sularını toplamak amacıyla hayvan içme suyu göleti inşası yapılmaktadır. Ayrıca yine hayvancılık faaliyetinin yoğun olarak yapıldığı mahallelerde, hayvancılığı teşvik etmek, hayvanlarda

et ve süt verimini artırmak, su kaynaklarının verimli kullanılmasını ve hayvanların su kaynaklarına kolayca ulaşımını sağlamak amacıyla su kaynağı olan mahallelerde hayvan sulama olukları inşa edilmektedir. Bazı mahallelerde ise var olan bakımsız, yıpranmış, kırılmış ve atıl durumdaki hayvan sulama olukları yenilenmektedir. Sulama oluğuna ihtiyaç duyulan mahallelerin muhtarları ABB'ye başvuru yapmakta, başvuru teknik ekiplerce incelendikten sonra uygun görüldüğü takdirde sıvat başlığı ve sıvat oluğu montajı yapılmaktadır. Çizelge 4.31'de 2021–2023 yılları arasında, yapılan toplam sıvat, başlık ve oluk miktarları ilçelere göre verilmiştir.

Çizelge 4.31 İlçelere göre hayvan sulama oluğu desteklemeleri*

İlçe	Mahalle (Adet)	Başlık (Adet)	Oluk (Adet)
Akyurt	18	14	195
Altındağ	2	2	14
Ayaş	27	30	322
Bala	58	78	677
Beypazarı	69	69	843
Çamlıdere	40	37	365
Çankaya	9	12	118
Çubuk	79	84	988
Elmadağ	21	20	243
Etimesgut	7	6	58
Evren	13	14	126
Gölbaşı	34	56	403
Güdül	32	27	396
Haymana	84	130	1.103
Kahramankazan	28	34	326
Kalecik	50	35	531
Keçiören	1	1	4
Kızılcahamam	102	108	1.006
Mamak	4	4	31
Nallıhan	86	90	827
Polatlı	75	59	799
Pursaklar	1	1	7
Sincan	14	14	101
şereflikoçhisar	47	43	494
Yenimahalle	1	2	7
Toplam	902	970	9.984

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Ankara'nın 24 ilçesi ve bunlara bağlı 900 mahallede hayvan su içme oluğu desteklemesi yapılmıştır. 2021–2023 yılları arasında, 73 mahallede bulunan ve Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin sorumluluk alanına giren muhtelif arazilerdeki açık sulama kanallarının, göletlerin ve diğer sulama sistemlerinin, sulama ile alakalı çalışma ve projelerde kullanılabilir nitelikte, güncel ve güvenilir bir veri tabanı oluşturulması amacıyla, hasar tespiti ve ölçümleri yapılarak sayısallaştırılmıştır. Çizelge 4.32'de mahallelere göre sayısallaştırılan su kaynaklarının miktarı verilmiştir.

Çizelge 4.32 Sayısallaştırılan açık kanallar (2021–2023)*

Yıl	İlçe	Mahalle (Adet)	Kanal Uzunluğu (m)
2021	Ayaş	2	8.100
	Çamlıdere	2	2.600
	Çubuk	4	6.000
	Gölbaşı	1	7.000
	Kahramankazan	2	5.850
	Kızılcahamam	2	5.500
	Nallıhan	8	30.300
	Sincan	3	4.000
	Şereflikoçhisar	2	5.700
Toplam		26	75.050
2022	Beypazarı	1	3.700
	Güdül	1	4.300
	Kahramankazan	1	6.400
	Kalecik	2	6.800
	Nallıhan	39	138.800
Toplam		44	160.000
2023	Çubuk	1	3.900
	Elmadağ	1	1.800
	Kahramankazan	1	3.200
Toplam		3	8.900
Genel Toplam		73	243.950

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Toplamda 243.950 metre su kaynağının ölçümü ve sayısallaştırılması yapılmıştır. Sıralanan tüm bu uygulamaların dışında, dere ıslahı, drenaj hattı yapımı, sulama göleti yapımı, drenaj kanalı ve gölet temizliği gibi çeşitli uygulamalar da Ankara Büyükşehir

Belediyesi tarafından yapılmaktadır. Çizelge 4.33'te çeşitli ilçelerde gerçekleştirilen bazı uygulamalar verilmiştir.

Çizelge 4.33 Sulama desteklemeleri kapsamında gerçekleştirilen diğer uygulamalar (2022–2023)*

Yapılan İş	Yıl	İlçe	Yapılan İş Miktarı (Göletler için m ³) (Kanallar için m)
Dere Islahı	2022	Haymana	1.650
		Polatlı	5.500
		Sincan	100
	2023	Evren	3.300
		Şereflikoçhisar	1.000
Toplam			11.550
Drenaj Hattı Açılması	2023	Evren	50
		Şereflikoçhisar	3.300
	Toplam		
Drenaj Kanalı Temizliği	2022	Bala	33.000
		Polatlı	19.000
	2023	Bala	10.000
		Evren	1.000
		Nallıhan	500
		Şereflikoçhisar	100
Toplam			63.600
Gölet Temizliği ve Genişletmesi	2022	Beypazarı	3.000
		Güdül	10.000
		Haymana	10.000
		Polatlı	10.000
		Sincan	22.800
	2023	Beypazarı	10.000
		Çamlıdere	2.000
		Kalecik	12.000
		Kızılcahamam	2.000
Toplam			81.800
HİS Göleti Yapımı	2022	Ayaş	1.500
		Haymana	4.000
		Güdül	30.000
	2023	Kızılcahamam	3.100
		Polatlı	8.500
Toplam			47.100

Çizelge 4.33 Sulama desteklemeleri kapsamında gerçekleştirilen diğer uygulamalar (2022–2023)* (devam)

Kapalı Sulama Sistemine Geçiş	2023	Ayaş	8.000
		Bala	300
		Haymana	12.000
		Kalecik	1.200
		Nallıhan	6.500
		Şereflikoçhisar	9.000
Toplam			37.000
Sulama Göleti Yapımı	2022	Haymana	42.000
	Toplam		42.000
Sulama Kanalı Tadilatı	2022	Ayaş	3.500
	Toplam		3.500
Sulama Kanalı Temizliği	2022	Beypazarı	1.500
		Elmadağ	2.000
		Gölbaşı	7.000
		Kahramankazan	4.000
		Haymana	6.000
	2023	Kalecik	33.000
		Nallıhan	19.000
		Polatlı	3.500
		Sincan	10.000
		Şereflikoçhisar	4.700
Toplam			90.700

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Sıralanan sulama çalışmalarının yanında, su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir ve etkin bir şekilde kullanılması hedefi doğrultusunda, 2023 yılında sulama kooperatiflerine ultrasonik su sayacı desteklemesi yapılmıştır. Sayaçlar, suyun devamlı debide sağlıklı bir şekilde akışını sağlamasının yanı sıra, soğuk su şebekelerinden geçen suyun hacmini ölçerek bağımsız sulama aracı işlevi de görmektedir. Söz konusu sayaçlar, çeşitli çaplardaki sulama sistemlerinde kullanılarak düzenli ve sistematik bir sulama faaliyetine olanak sağlamaktadır. Sulu tarım yapılan sekiz mahalledeki sulama kooperatiflerine yönelik sayaç desteklemesine ilişkin detaylı bilgi Çizelge 4.34'te gösterilmiştir.

Çizelge 4.34 Ultrasonik su sayacı desteklemeleri (2023)*

İlçe	Faydalanan Kooperatif	Su Kaynağı	Ortak Sayısı	Sayaç Adedi
Polatlı	Karailyas Köyü Sulama Kooperatifi	Sakarya	–	320
Haymana	Soğulca Köyü Sarıkaya Sulama Kooperatifi	Gölet	101	200
Polatlı	Beşköprü Köyü Sulama Kooperatifi	–	67	200
Polatlı	Yenice Köyü Sulama Kooperatifi	Sakarya	56	103
Polatlı	Gümüşyaka Köyü Sulama Kooperatifi	Sakarya	33	100
Polatlı	Kargalı Köyü Sulama Kooperatifi	Gölet	38	38
Polatlı	Eskikarsak Köyü Sulama Kooperatifi	Sakarya	–	10
Polatlı	Basri Köyü Sulama Kooperatifi	Sakarya	66	25
Toplam			486	996

*Çizelge, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilen verilerin detaylıca analiz edilip işlenmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşturulmuştur.

Sekiz farklı sulama kooperatifine toplamda 996 adet sayaç desteğemesi yapıldığı belirlenmiştir. Sayaç desteğemesinin etkisiyle, söz konusu kooperatiflerin ortağı olan 486 üreticinin, sulama süreçlerini daha sürdürülebilir, verimli ve etkili bir biçimde gerçekleştirdiğı gözlenmektedir.

Belirtilen desteğeme uygulamalarına ek olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılması planlanan ve önemli miktarlarda alanın tarımsal sulamaya açılmasına katkıda bulunacak sulama projeleri de bulunmaktadır. Bunlar, yapım aşamasında olan Bala ilçesi Kesikköprü Sulama Projesi ve ihale aşamasında olan Kahramankazan ilçesi Örencik Sulama Projesidir.

Kesikköprü Sulama Projesi ile Kesikköprü Mahallesiine ait brüt 637 ha tarım arazisinin sulanması amaçlanmaktadır. Toplam şebeke uzunluğu 21.548 metre olarak planlandığı proje kapsamında, ASKİ Kesikköprü–İvedik İsale Hattında mevcut bulunan tahliye vanalarından alınacak su ile sağ ve sol sahil olmak üzere iki ana hat ile sulama sahasına suyun dağıtımı sağlanacaktır.

Örencik Sulama Projesi ile 1.130 dekar alanda meyve ve sebze üretimi yapılan Örencik Mahallesiinde daha önce Devlet Su işleri tarafından yapılmış Örencik Sulama Göleti'nin su kaynağı olarak kullanılması planlanmaktadır. Mevcut durumda dip savaktan alınan su

açık kanal ile sulama havuzuna, buradan ise yine açık kanal ile sulama sahasına iletilmektedir. Söz konusu kanallar ekonomik ömrünü tamamladığından dolayı su sızmaları ve dolayısıyla su kaybı fazladır. Sulama sahasında arazide belirlenmiş noktalardan çiftçilerin su alabileceği çıkışlar bırakılarak su kayıp ve kaçaklarının önüne geçilmesi planlanmaktadır.

4.4 ABB'nin Diğer Faaliyet ve Uygulamaları

Ankara Büyükşehir Belediyesinin önceki bölümlerde açıklanan bitkisel üretim, hayvancılık ve tarımsal sulamaya yönelik uygulamalarının dışında, tarım sektörünü ve tarım işletmelerini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen bazı diğer uygulamaları da bulunmaktadır. Bunlar; Başkent Kart, Başkent Market, Kırsal Hizmetler 4.0 Dijital Platformu (KIRBİS) ve BAKAP Kampüsü olarak sıralanabilmektedir (Anonim 2024).

- **Başkent Kart**

Başkent Kart, Ankara Büyükşehir Belediyesinin tüm hizmetlerinden kolayca yararlanılmasını sağlayan, Master Card altyapısını kullanan, kart aidatı bulunmayan ve temassız ödeme özelliği olan bir kart türüdür. Başkent Kart üzerinden, tıpkı banka hesap kartları gibi para çekme-yatırma, fatura ödeme ve POS cihazı bulunan tüm işyerlerinden alışveriş yapabilme imkânı sunmaktadır.

Tarımsal desteklemeler içerisinde aynî olarak gerçekleştirilemeyen kimi tohum desteklemeleri, mazot desteklemeleri ve diğer bazı desteklemeler, üreticilerin şahıslarına tanımlanmış olan Başkent Kartlara nakdi olarak aktarılmakta, üreticiler anlaşmalı firmalardan kolay ve hızlı bir şekilde alışveriş yapabilmektedir.

- **Başkent Market**

Ankara Büyükşehir Belediyesi iştiraki Ankara Halk Ekmek bünyesinde kurulan Başkent Market'in ilk şubesi 2020 yılında Etimesgut ilçesinde faaliyete başlamıştır. Başkent Market, Ankara'nın çeşitli ilçelerinde bulunan özellikle kadın kooperatifleri ve üretici birlikleri ile üreticilerin ürettiği hem işlenmiş hem de işlenmemiş birçok ürünü Halk Ekmek garantisıyla satın alarak yerel bir pazarlama zincirinin oluşturulması hedefi üzerine kurulmuştur. Mevcutta 9 adet market ve 2 adet satış büfesiyle hizmetlerine devam etmektedir.

- **BAKAP Kampüsü**

Gölbaşı ilçesi Karaoğlan mevkiinde 3.500 dekar alan üzerine kurulu olan BAKAP Kampüsü, "Başkent Ankara Kalkınma Projesi" altında, 2020 yılında üretim çalışmalarına başlamıştır. BAKAP Tarım Kampüsü dört ana fonksiyonu üstlenmiştir. Bunlar:

1. Eğitim,
2. AR-GE,
3. Üretim ve
4. Tarım turizmi olarak sıralanabilmektedir.

Kampüsün üretim fonksiyonu kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler arasında 2023 yılı itibariyle, 200 da alanda arpa/buğday ve saman balyası, 130 da alanda silajlık mısır, 75 da alanda yonca balyası, 40 da alanda çörekotu, 40 da alanda sebze (domates, biber, patlıcan), 20 da alanda 75 tür tıbbi ve aromatik bitki, 425 da alanda 22 tür ve toplamda 17.500 adet meyve ağacı, 10 da alanda 10 çeşit yerel buğday tohumu, 5 da alanda yağlık ayçiçeği, 5 da alanda aspir ve kimyon, 5 da alanda 35 tür hububat ata tohumu, 15 da alanda burçak üretimi ile kampüsün Atatürk Orman Çiftliği arazisindeki 315 da alanda arpa üretimi yapılmaktadır. Bunun yanında, 30 m²

alandaki topraksız dikey tarım sistemi bulunmaktadır. Kampüste üretilen ürünler, aynı tarımsal desteklemeler ve sosyal yardımlarda değerlendirilmektedir.

- **Kırsal Hizmetler 4.0 Dijital Platformu (KIRBİS)**

Ankara ili sınırları içerisinde uzaktan algılama sistemlerini kullanarak ekili olmayan araziler, ekili araziler ve üzerinde bulunan bitkiler ile büyükbaş ve küçükbaş hayvanlara ilişkin birçok verinin girişinin yapılabileceği ve takibinin sağlanabileceği ekranlar tasarlanan ve üretici veri bankası olma niteliği taşıyan bu platform üzerinden, tarımsal destekleme başvuruları alınmaktadır. Bu sayede, üretim alanı ve deseni, ürün çeşitliliği, üretici sayısı ve desteklemelerin ilçeler ile kırsal mahallelere göre dağılımının takibi ve kontrolü amaçlanmaktadır.

İlk kez Tarım Kampüsünde çalışmalarına başlanan platformda, iklim değişikliğine dirençli tarımsal yaklaşımlar geliştirmek amacıyla drone teknolojisiyle kızıl ötesi yansıma görüntüleri kullanılarak zirai hastalık ve zararlılar, rekolte, verim ve hasar tespiti ve takibi gibi özellikler ile çalışmaya başlayan platforma, meteoroloji, bitki besleme gibi modüller de entegre edilmiştir. Ayrıca, meteorolojik istasyonlar ve sensörlerle desteklenen bu teknolojik altyapı, tarımda akıllı kararlar alınabilmesi için iklim bilgisi, hava durumu takibi, su yönetimi, hastalık modeli, haşere takibi, uzaktan saha takibi ve gübreleme yöntemleri gibi unsurları takip etme imkânı sağlamaktadır. Bu sayede, platforma üye üreticilere anlık olarak meteorolojik ve/veya zirai uyarılar SMS olarak iletilebilmekte ve gerçekleşebilecek risklere karşı anlık önlemler alınabilmektedir. Bu uygulama ile tarımda verimliliğin artırılması ve maliyet ile risklerin azaltılması hedeflenmektedir.

5. ARAŞTIRMA BÖLGELERİNİN SEÇİLMESİ VE TARIMSAL YAPISI

Ankara Büyükşehir Belediyesi uzmanlarıyla yapılan görüşmelerde hububat ve yem bitkileri ile mazot ve gübre desteklemelerinden yararlanan işletmelerin incelenmesi açısından Polatlı ilçesi, sebze fidesi desteklemelerinden yararlanan işletmelerin incelenmesi açısından Ayaş ilçesi, hayvancılık desteklemelerinden yararlanan işletmelerin incelenmesi açısından Çubuk ilçesi ve sulama desteklemelerinin incelenmesi açısından ise Şereflikoçhisar ilçesinin seçilmesi önerilmiştir. Bu bağlamda, her bir destekleme incelemesi için seçilen ilçede, desteklemelerden yararlanma yoğunluğu bakımından ilk sırada yer alan üç mahalle araştırma bölgesi olarak belirlenmiştir.

5.1 Polatlı

İlçenin toplam arazi varlığı 328.272,70 hektardır. Bunun yaklaşık 224.058,70 hektar kısmı tarım arazisi, 100.733,50 hektar çayır ve mera, 1.500 hektar ormanlık ve fundalık, geriye kalan 1.960,50 hektarlık kısmı ise tarım dışı arazidir. Arazi varlığının büyük bir bölümünü tarım arazileri oluşturmaktadır. Tarla alanı 217.658 hektar, sebze alanı 6.038 dekar, bağ ve meyve alanı 362 dekadır (Koçak & Aydın, 2020). İlçede İç Anadolu bölgesinin karakteristik iklimi olan karasal iklim tipi görülür. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk, kar ve yağmur yağışlıdır. Yıllık yağış miktarı ortalama 360 mm'dir. En yüksek sıcaklık ortalaması 29,6 C° (Temmuz ayı) ve en düşük sıcaklık ortalaması ise -3,6 C° (Ocak ayı)'dir (Anonim 2024).

İlçenin başı çeken temel su kaynakları Sakarya Nehri, Porsuk Çayı ve Ankara Çayı'dır Ilıcaöz Deresi, Şabanözü Deresi ve Yaraözü Deresi de ilçenin mühim su kaynakları arasında yer almaktadır (Akkaya 2020). İlçedeki toprak tipi yaygın olarak kahverengi topraklardır. Topraklarındaki kireç miktarı oransal olarak yüksek, drenajı açısından iyi, bitki örtüsü açısından ise zayıftır. Yaz aylarının kurak geçmesinden dolayı toprakları uzun zaman kuru kalmaktadır (Koçak 2019). Çizelge 5.1'de, Polatlı ilçesinde üretimi yapılan ürünler, ekiliş alanları, üretim değerleri verilmiştir.

Çizelge 5.1 Polatlı İlçesi bitkisel üretim verileri (Atalay 2023)

Ekilen Ürünün Çeşidi	Ekiliş Alanı (ha)	Toplam Üretim (Ton)	İl İçindeki Sıralaması
Buğday	112.500	220.500	1
Arpa	40.000	73.900	1
Şeker Pancarı	5.600	336.000	1
Soğan (Kuru)	8.000	456.000	1
Kavun	1.000	17.000	2
Karpuz	550	27.500	1
Ayçiçeği (Yağlık)	1.785	5.765	1

82 kırsal mahallesi bulunan ilçede ağırlıklı olarak tarımsal alanlarda buğday, arpa, şekerpancarı, soğan (kuru), kavun, karpuz, yağlık ayçiçeği gibi ürünler üretilmektedir (Atalay 2023).

5.2 Ayaş

İlçenin toplam arazi varlığı 115.800 hektardır. Bunun 50.937,50 hektarlık kısmı tarım arazisi, 10.782 hektarlık kısmı çayır ve mera arazisi, 2.700 hektarlık kısmı orman ve fundalık alan, geriye kalan 64.862,50 hektarlık kısmı ise tarım dışı arazidir (Kalanlar 2005). İlçede İç Anadolu bölgesinin karakteristik iklimi olan karasal iklim tipi görülür. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk, kar ve yağmur yağışlıdır. Çizelge 5.2’de Ayaş ilçesinde tarım arazilerinin kullanım şekline göre dağılımı verilmiştir.

Çizelge 5.2 Ayaş İlçesi bitkisel üretim verileri (Anonim 2024)

Tarım Arazisi Olarak Kullanılan	Alan (ha)	Oranı (%)
Hububat	31.690,00	62,22
Bakliyat	2.515,00	4,94
Endüstri Bitkileri	3.455,00	6,79
Sebze Ekilişi	2.739,00	5,38
Diğer Ürünler	203,00	0,40
Meyvecilik	330,70	0,64
Bağ	85,00	0,17
Yem Bitkileri	815,00	1,60
Nadasa Bırakılan Alan	9.104,80	17,87
Toplam	50.937,50	100

5.3 Çubuk

İlçenin toplam arazi varlığı 115.400 hektardır. Bunun 52.897 hektarlık kısmı tarım arazisi, 19.388 hektarlık kısmı çayır ve mera arazisi, 36.000 hektarlık kısmı orman ve fundalık alan, geriye kalan 7.115 hektarlık kısmı ise tarım dışı arazidir. Genellikle karasal iklim hakimdir. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlı geçer. Gece ve gündüz arasındaki ısı farkı fazladır. Yaz aylarında en yüksek sıcaklık +30 derece, kış aylarında en düşük sıcaklık ise -25 derece kadardır. Yıllık yağış miktarı 436,3 mm'dir. En çok yağış alan ay Ocak, en sıcak ay Temmuz'dur (Anonim 2024). Çizelge 5.3'te Çubuk ilçesinde tarım arazilerinin kullanım şekline göre dağılımı verilmiştir.

Çizelge 5.3 Çubuk İlçesi bitkisel üretim verileri (Anonim 2024)

Cins	Tarım Alanı (ha)
Tarla Arazisi	34.021
Sebze Arazisi	1.460
Meyvelik	2.992
Nadas	12.112
Tarıma Elverişli Kullanılmayan Alan	2.312
Toplam	52.897

İlçede üretimi en çok yapılan ürünler buğday, arpa, fiğ, nohut, silajlık mısır, korunga, yonca, sofralık domates, sofralık salatalık, turşuluk salatalık, sivri biber, fasulye ve kavun ile vişne, kiraz ve cevizdir. İlçede 2017 yılı itibariyle 55.566 adet büyükbaş hayvan, 35.048 adet küçükbaş hayvan, 2.251.750 adet kümes hayvanı ve 12.550 adet arı kovanı bulunmaktadır (Anonim 2024).

5.4 Şereflikoçhisar

İlçenin toplam arazi varlığı 139.945 hektardır. Bunun 96.519 hektarlık kısmı tarım arazisi, 39.103 hektarlık kısmı çayır ve mera arazisi, 1.943 hektarlık kısmı orman ve fundalık alan, geriye kalan 2.380 hektarlık kısmı ise tarım dışı arazidir. İlçenin iklimi tipik karasal iklimdir; yazları çok sıcak ve kurak, kışları çok soğuk ve yağışlıdır. Çizelge

5.4'te Şereflikoçhisar ilçesinde tarım arazilerinin kullanım şekline göre dağılımı verilmiştir.

Çizelge 5.4 Şereflikoçhisar ilçesi bitkisel üretim verileri (Aytüre 2017)

Cins	Tarım Alanı (ha)
Tarla Arazisi	74.432
Sebze Arazisi	2.050
Bağ	90
Meyvelik	47
Nadas	14.900
Tarıma Elverişli Kullanılmayan Alan	5.000
Toplam	96.519

İlçede üretimi en çok yapılan ürünler buğday, arpa, kavun ve şeker pancarıdır.

6. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Tezin bu bölümünde, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tarımsal desteklemeleri kapsamında seçilen alanlar incelenmiştir. Araştırma alanlarının seçimi, bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyetlerine yönelik verilen destekleme çeşitlerine dayanmaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi uzmanlarıyla yapılan görüşmeler neticesinde, farklı destekleme türlerine göre ilçeler belirlenmiştir. Hububat ve yem bitkileri ile mazot ve gübre desteklemelerinden yararlanan işletmelerin incelenmesi açısından Polatlı ilçesi, sebze fidesi desteklemelerinden yararlanan işletmelerin incelenmesi açısından Ayaş ilçesi, hayvancılık desteklemelerinden yararlanan işletmelerin incelenmesi açısından Çubuk ilçesi ve sulama desteklemelerinin incelenmesi açısından ise Şereflikoçhisar ilçesi seçilmiştir. Destekleme konuları farklılık gösterdiği için her ilçe ayrı ayrı değerlendirilmiş ve araştırma bulgularında her bir ilçe ayrı başlıklarda verilmiştir.

6.1 Polatlı İlçesi

Araştırma kapsamında, Polatlı ilçesinde 24 işletme ile görüşme yapılmıştır. Sarıoba mahallesinden 11 işletme, Yeniköseler mahallesinden 7 işletme ve Özyurt mahallesinden 6 işletme ile yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

6.1.1 İşletmelerdeki üreticilere ilişkin temel bilgiler

Görüşme yapılan üreticilerin tamamı erkektir (Çizelge 6.1). Gökçe vd. (2022) tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik destekleme uygulamalarından memnuniyet düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, araştırmaya katılan üreticilerin %94'ünün erkek, %4'ünün ise kadın olduğu belirtilmiştir.

Çizelge 6.1 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin cinsiyet durumu

Erkek		Kadın		Toplam	
n	%	n	%	n	%
24	100	–	–	24	100

Görüşme yapılan üreticilerin %16,67'si 40 yaş ve altında, %50,00'si 41–60 yaş arasında ve %33,33'ü ise 60 yaş ve üzerindedir (Çizelge 6.2).

Çizelge 6.2 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin yaş durumu

-40		41-60		60+		Toplam	
n	%	n	%	n	%	n	%
4	16,67	12	50,00	8	33,33	24	100,00

İşletmelerdeki üreticilerden yaşı en küçük olan üretici 20 ve yaşı en büyük olan üretici ise 72 yaşındadır. Görüşme yapılan 24 işletmedeki üreticilerin yaş ortalaması ise 52,08 olarak bulunmuştur. Üreticilerin %83,33'ü ilkokul mezunu ve %16,67'si lise mezunudur (Çizelge 6.3). Gökçe vd. (2022) tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik destek ve uygulamalarından memnuniyet düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada araştırmaya katılan üreticilerin yaş ortalamasının 50,89, eğitim ortalamasının 6,43 yıl, tarımsal üretimdeki deneyimlerinin 36,07 yıl ve hane halkı kişi sayısının ise 4 olduğu belirtilmiştir.

Çizelge 6.3 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin eğitim durumu

İlkokul		Lise		Toplam	
n	%	n	%	n	%
20	83,33	4	16,67	24	100,00

İncelenen işletmelerdeki üreticilerin tamamı en az ilkokul düzeyinde bir okuldan mezun olmuşken, lisans veya üzeri düzeydeki bir okuldan mezun olan herhangi bir üreticiye rastlanmamıştır. Başer vd. (2023) tarafından yapılan bir araştırmada ise üreticilerin %94,9'unun erkek, %43,6'sının ilkokul, %15,9'unun ortaokul, %24,6'sının lise, %15,9'unun ise lise sonrası eğitim kurumu mezunu olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de çiftçilerin yaş ortalamalarının 53,4 yıl olduğu bildirilmiştir (KKB 2023).

İncelenen işletmelerin tamamının, Polatlı ilçesinde, araştırma kapsamında ziyaret edilen Sarıoba, Yeniköseler ve Özyurt Mahallelerinde ikamet ettiği tespit edilmiştir. Üreticilerin yaşadığı konutların %54,17'si kerpiç, %29,17'si beton, %12,50'si tuğla ve %4,17'si taş

ile inşa edilmiştir. Üreticilerin ikamet ettikleri konutlara ilişkin bilgiler Çizelge 6.4'te verilmiştir.

Çizelge 6.4 İncelenen işletmelerin ikamet ettiği konutlara ilişkin bilgiler

	Yapı Yaşı (Yıl)	Kapasite (m²)	Bugünkü Değer (TL)
Ortalama	33,12	129,79	733.333,33
Maksimum	58,00	400,00	3.000.000
Minimum	1,00	75,00	50.000

Görüşme yapılan 24 işletmeciden 17'si, tarımsal üretimde kullandığı bir deponun olduğunu belirtmiştir. Depoların %58,82'si tuğla, %23,53'ü kerpiç ve %17,65'i beton ile inşa edilmiştir (Çizelge 6.5).

Çizelge 6.5 İncelenen işletmelerin sahip olduğu depolara ilişkin bilgiler

	Yapı Yaşı (Yıl)	Kapasite (m²)	Bugünkü Değer (TL)
Ortalama	13,94	427,05	1.700.000
Maksimum	45	1.500	10.000.000
Minimum	2	100	100.000

Bitgin ve Aslan (2023), tarımsal ürünlerin değerini korumak amacıyla Gaziantep ilinde yedi adet lisanslı deponun çiftçi kullanımına sunulduğunu belirtmiştir.

6.1.2 İşletmelerin işgücü durumu

Görüşme yapılan işletmelerin %41,67'si tek başına; %12,50'si ailesinden iki kişiyle birlikte ve %45,83'ü ise ailesinden üç kişiyle birlikte tarımsal faaliyetlerini sürdürmektedir (Çizelge 6.6).

Çizelge 6.6 İncelenen işletmelerde aile işgücü durumu

	Tek Kişi		İki Kişi		Üç Kişi		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
İşletme	10	41,67	3	12,50	11	45,83	24	100,00
Erkek	10	100	6	100	22	66,67	38	77,55
Kadın	–	–	–	–	11	33,33	11	22,45

Tek başına ve ailesinden iki kişiyle birlikte çalışan 13 işletmenin tamamında işi yapanlar erkek iken ailesinden üç kişiyle birlikte çalışan 11 işletmenin tamamında ise aileden iki erkek ve 1 kadının tarımsal faaliyet yaptıkları görülmektedir. Tarım işletmelerinde çalışılabilir yaşta olan nüfus 7–64 yaş arasındaki aktif nüfus olarak kabul edilmektedir. Çalışan nüfus üzerindeki yaş ve cinsiyet farklılıklarını ortadan kaldırmak için çalışan nüfus, Erkek İşgücü Birimi (EİB) cinsinden ifade edilmiştir (Erkuş & Demirci 1996).

Çizelge 6.7 Erkek işgücü birimi hesabı (Erkuş & Demirci 1996)

Yaş	Erkek	Kadın
7 – 14	0,50	0,50
15 – 49	1,00	0,75
50 ve yukarı	0,75	0,50

Çizelge 6.7'ye göre, kapsamında görüşme yapılan işletmelerin toplam aile işgücü birimi, en düşük 0,75 ve en yüksek 2,50 olarak; 24 işletmenin ortalama aile işgücü birimi ise 1,68 olarak hesaplanmıştır. Ceyhan vd. (2021) tarafından yapılan bir araştırmada işletmelerin ortalama 2,6 erkek işgücü birimi varlığına sahip olduğu belirtilmiştir.

İşletmelerin %62,50'si tarımsal faaliyetlerini dışarıdan işçi tutmadan sürdürürken, %37,50'si dışarıdan işçi tuttuğunu belirtmiştir. Çizelge 6.8'de işletmelerin işçi tutma durumlarına ilişkin verdikleri bilgiler gösterilmiştir.

Çizelge 6.8 İncelenen işletmelerde işçi çalıştırma durumu

	n	%
Evet	9	37,5
Hayır	15	62,5
Toplam	24	100,00

İşçi tutan dokuz işletmeden üçü yalnızca daimî, üçü yalnızca geçici ve diğer üçü ise hem daimî hem de geçici işçi tuttıklarını belirtmiştir (Çizelge 6.9).

Çizelge 6.9 İncelenen işletmelerde işçilerin çalışma türü

	n	%
Daimî	3	33,33
Geçici	3	33,33
Daimî + Geçici	3	33,33
Toplam	9	100,00

Tutulan işçilerin, çalışma türlerine göre yaptıkları iş, işçi sayıları, cinsiyetleri, çalışma süreleri ve ortalama yevmiyeleri Çizelge 6.10 ve Çizelge 6.11’de verilmiştir.

Çizelge 6.10 İncelenen işletmelerde daimî işçiler ve yaptıkları iş

Şoför		Hayvan Bakıcı	
İşçi Sayısı	2	İşçi Sayısı	4
Cinsiyet	E	Cinsiyet	E
Ortalama Çalışma Süresi (Gün)	365	Ortalama Çalışma Süresi (Gün)	365
Ortalama Yevmiye (TL/Gün)	19.500	Ortalama Yevmiye (TL/Gün)	19.250

E: Erkek K: Kadın

Çizelge 6.11 İncelenen işletmelerde geçici işçiler ve yaptıkları iş

Şoför		Sulama		Çapa		Çapa + Hasat	
İşçi Sayısı	2	İşçi Sayısı	2	İşçi Sayısı	70	İşçi Sayısı	50
Cinsiyet	E	Cinsiyet	E	Cinsiyet	E + K	Cinsiyet	E + K
Ortalama Çalışma Süresi (Gün)	180	Ortalama Çalışma Süresi (Gün)	90	Ortalama Çalışma Süresi (Gün)	60	Ortalama Çalışma Süresi (Gün)	3
Ortalama Yevmiye (TL/Gün)	1.200	Ortalama Yevmiye (TL/Gün)	737,5	Ortalama Yevmiye (TL/Gün)	550	Ortalama Yevmiye (TL/Gün)	500

E: Erkek K: Kadın

Hububat tarımının yoğun olarak yapıldığı Polatlı ilçesinde, ekim hazırlığı, ekim, gübreleme, ilaçlama ve hasat faaliyetlerinin tamamında traktör şoförü olarak çalıştırılmak üzere geçici ve daimî erkek işçiler tutulmaktadır. Aynı şekilde soğan yetiştiriciliğinin de

yoğun olarak yapıldığı ilçede, soğan çapası ve hasadı için çoğunluğu kadın olmak üzere kadın ve erkek işçi ekiplerinin tutulduğu görülmektedir.

6.1.3 İşletmelerin tarımsal ve tarım dışı gelir durumu

Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin %25'inin yıllık hane halkı gelirin 250.000 TL ve altında, %33,33'ünün 250.001–500.000 TL arasında, %16,67'sinin 500.001–1.000.000 TL arasında, %12,50'sinin 1.000.001–2.500.000 TL arasında ve %12,50'sinin ise 2.500.001 TL ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 7.12).

Çizelge 6.12 İncelenen işletmelerin yıllık hane halkı geliri (2023)

Hane Halkı Geliri (TL)	n	%
<250.000 TL	6	25,00
250.001–500.000	8	33,33
500.001–1.000.000	4	16,67
1.000.001–500.000	3	12,50
>2.500.001	3	12,50
Toplam	24	100,00

Görüşme yapılan işletmelerin ortalama yıllık hane halkı geliri 1.069.791,67 TL olarak hesaplanmıştır. En düşük yıllık hane halkı geliri 50.000 TL ve en yüksek yıllık hane halkı geliri ise 5.000.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Çalışma kapsamında görüşülen 24 işletmeden yalnızca bir tanesi tarımın yıllık hane halkı geliri içerisindeki payının %26–50 arasında olduğunu belirtirken; 18 işletme ise %76–100 arasında olduğunu belirtmiştir (Çizelge 6.13).

Çizelge 6.13 İncelenen işletmelerde tarımın yıllık hane halkı gelirindeki payı (2023)

	n	%
%26–50	1	4,17
%51–75	5	20,83
%76–100	18	75,00
Toplam	24	100,00

İncelenen işletmelerin %62,96'sı, tarım dışında bir geliri olduğunu belirtmiştir. Bunların %76,47'sinin tarım dışı gelirini emeklilik maaşı oluştururken, %11,76'sını aktif çalışılan iş geliri ve %11,76'sının ise esnaflık faaliyetinden elde ettiği gelir oluşturmaktadır (Çizelge 6.14). KKB (2023)'ye göre tarım dışında gelirim yok diyen çiftçi oranı %24 iken tarım dışı geliri olan çiftçilerde ise emekli aylığının %45 paya sahip olduğu belirtilmiştir.

Çizelge 6.14 İncelenen işletmelerin tarım dışı gelir durumu

	n	%
Emeklilik	13	76,47
Maaş	2	11,76
Esnaf	2	11,76
Toplam	17	100,00

Gökçe vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada üreticilerin %3,6'sı tarım dışı geliri olduğunu belirtirken %81'i tarım dışı geliri olmadığını belirtmiş, %15,5'i ise fikir belirtmemiştir.

6.1.4 İşletmelerin tarımsal faaliyetleri

İşletmelerin %70,83'ü yalnızca bitkisel üretim faaliyetinde bulunurken %25'i hem bitkisel hem hayvansal üretim faaliyetinde bulunmaktadır. Yalnızca hayvancılık faaliyeti ile uğraşan işletmelerin oranı %4,17'dir. Hayvancılık yapan işletmelerin tamamı yalnızca besi hayvancılığı yapmaktadır (Çizelge 6.15).

Çizelge 6.15 İncelenen işletmelerin tarımsal faaliyetleri

	n	%
Yalnızca bitkisel üretim	17	70,83
Yalnızca hayvansal üretim	1	4,17
Hem bitkisel hem hayvansal üretim	6	25,00
Toplam	24	100,00

KKB (2023), Kredi Kayıt Bürosu tarafından hazırlanan Türkiye Tarımsal Görünüm Saha Araştırma Raporuna göre çiftçilerin %64'ü sadece bitkisel üretim, %36'sı hem bitkisel

hem hayvansal ve %0,6'sı da sadece hayvansal üretim yapmaktadır. Gökçe vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada üreticilerin %56,3' ünün sadece bitkisel üretim, %13,8'inin sadece hayvansal üretim ve %30'unun ise hayvansal ve bitkisel üretim faaliyetini birlikte yaptıkları belirtilmiştir.

Araştırma bölgesinde hayvancılık yapan yedi işletmeden ikisi yalnızca büyükbaş hayvancılık yaptığını ve bir ahır olduğunu belirtirken, beşi ise yalnızca küçükbaş hayvancılık yaptığını ve bir ağılı olduğunu belirtmiştir. Hayvancılık yapan işletmelerde ortalama büyükbaş hayvan varlığının 0,83 ve ortalama küçükbaş hayvan varlığının ise 120,42 olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin sahip olduğu ahır/ağılların %71,43'ü tuğla ve %28,57'si beton ile inşa edilmiştir. Çizelge 6.16'da hayvancılıkla uğraşan işletmelerin ahır/ağıllarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Çizelge 6.16 İncelenen işletmelerin sahip olduğu ahır/ağıllara ilişkin bilgiler

	Yapı Yaşı (Yıl)	Kapasite (m²)	Hayvan Kapasitesi (Baş)	Bugünkü Değer (TL)
Ortalama	17,14	885,71	381,42	3.071.429
Maksimum	50	2.000	1.000	6.000.000
Minimum	1	200	20	1.000.000

Çalışma kapsamında incelenen işletmelerin tarımsal üretim yaptıkları arazilerin tamamının ÇKS'ye kayıtlı olduğu ve ortalama arazi varlığının 427,92 da olduğu tespit edilmiştir. Tarımsal üretim faaliyeti, en küçük 50 da ve en büyük 1.650 da alanda gerçekleştirilmektedir (Çizelge 6.17).

Çizelge 6.17 İncelenen işletmelerin arazi varlığı (da)

da	n	%
<100	2	8,33
100–500	15	62,50
501–999	4	16,67
>1.000	3	12,50
Toplam	24	100,00

İşletmelerin %8,33'ü 100 da ve daha az alanda ve %12,50'si ise 1.000 da ve daha fazla alanda tarımsal üretim faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. İşletmelerin %62,50'si 100–500 da alanda ve %16,67'si ise 501–999 da alanda tarımsal üretim faaliyeti yaptıkları tespit edilmiştir. Gökçe vd. (2022) tarafından İzmir'de yapılan çalışmada üreticilerin ortalama olarak işledikleri arazi büyüklüğünün 48,94 da olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de bitkisel üretim yapan çiftçilerin arazi büyüklüğünün ortalama 252 da olduğu bildirilmiştir (KKB 2023). Türkiye'de çiftçilerin %6'sının 1-9 da, %8'inin 10-19 da, %16'sının 20-49 da, %19'unun 50-99 da, %17'sinin 100-199 da, %21'inin 200-499 da, %8'inin 500-999 da ve %5'inin ise 1000+ da alanda üretim yaptığı belirtilmiştir (KKB 2023).

İşletmelerin %12,50'si bir üretim döneminde yalnızca tek ürün olarak buğday ya da arpa ekmektedir. İki ürün eken işletmelerin oranı %45,83 olarak gerçekleşmiş ve bu ürünler genelde buğday/arpa ile birlikte soğan ekimi şeklinde gerçekleşmiştir. Üç ürün eken işletme oranı %20,83, dört ürün eken işletme oranı %16,67 ve beş ürün eken işletme oranı ise %4,17 olarak görülmektedir (Çizelge 6.18).

Çizelge 6.18 İncelenen işletmelerde ekilen ürün sayıları

Ekilen Ürün	n	%
Tek Ürün	3	12,50
İki Ürün	11	45,83
Üç Ürün	5	20,83
Dört Ürün	4	16,67
Beş Ürün	1	4,17
Toplam	24	100,00

İncelenen işletmelerin, yetiştirmeyi en çok tercih ettikleri ürünler, buğday arpa ve soğan olarak görülmektedir. Üreticilerin üretim tercihlerine ilişkin bilgi Çizelge 6.19'da verilmiştir.

Çizelge 6.19 İncelenen işletmelerde ürün deseni

	n	%
Buğday	22	44,00
Arpa	11	22,00
Soğan	10	20,00
Mısır	6	12,00
Kabak (Çekirdeklik)	1	2,00
Toplam	50	100,00

Polatlı ilçesinin toplam arazi varlığı içerisindeki en büyük payı %97,10 ile tarla alanları oluşturmakta bu nedenle hububat tarımı yoğun olarak gerçekleştirilmektedir (Aydın & Koçak 2019). Üretimi en çok ve en geniş alanlarda yapılan ürünler arasında ise ilk sırada buğday ve arpa yer almaktadır (Anonim 2016). KKB (2023)'de çiftçiler tarafından en çok yetiştirilen ilk 5 ürün buğday, arpa, mısır, domates ve yonca olarak sıralanmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen ABB desteklemeleri içerisinde en önemli paya sahip olan destekleme çeşidi hububat tohumu desteklemeleridir. Özellikle Polatlı ilçesindeki üreticilerin ABB'den hububat tarımına yönelik destekleme taleplerinin yüksek olduğu bilinmekle birlikte 2021 yılından sonra ABB tarafından herhangi bir hububat tohumu destekleme çalışması yapılmamıştır. İşletmelerin hububat desteklemeleriyle alakalı görüşleri ve talepleriyle ilgili bilgi edinmek için işletmelere 2023 yılındaki hububat üretimlerine ilişkin sorular sorulmuştur. İncelenen 24 işletmeden %8,33'ü yalnızca arpa; %33,33'ü yalnızca buğday ve %58,33'ü ise hem arpa hem de buğday ektiğini belirtmiştir. Buğday tarımı yapan 21 işletme, kendi mülkü olan arazilerde ve 2 işletme ise hem kendi mülk arazilerinde hem de kiraladığı arazilerde üretim yaptıklarını belirtmiştir. Arpa tarımı yapan 14 işletme, kendi mülk arazilerinde, 1 işletme kiraladığı arazide ve 1 işletme ise ortakçılık yöntemiyle üretim yaptıklarını belirtmiştir. İşletmelerin 2023 yılındaki buğday ve arpa üretim alanı, verim ve ürün satış fiyatlarına ilişkin bilgiler Çizelge 6.20'de verilmiştir.

Çizelge 6.20 İncelenen işletmelerde buğday ve arpa üretimi (2023)

	Ortalama (da)	Minimum (da)	Maksimum (da)	Ortalama Verim (kg/da)	Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)
Buğday	205,13	0	700	420,83	8,25
Arpa	55	0	400	275,00	7,00

Buğday tarımı yapan işletmelerin, %72,73'ü, arpa tarımı yapan işletmelerin ise %56,25'i sulama imkânı bulunan arazilerde tarımsal üretim faaliyetlerini gerçekleştirmekte ve işletmelerin tamamı yağmurlama sulama yöntemini kullanmaktadır. Sulu tarım yapan işletmelerde ortalama buğday verimi 503,12 kg/da ve ortalama arpa verimi ise 488,88 kg/da olarak; kuru tarım yapan işletmelerde ise ortalama buğday verimi 341,66 kg/da ve ortalama arpa verimi ise 314,28 da olarak gerçekleşmiştir. İşletmelerin buğday ve arpa verimine ilişkin görüşleri Çizelge 6.21'de verilmiştir.

Çizelge 6.21 İncelenen işletmelerin buğday ve arpaya ilişkin verim görüşü (2023)

	Buğday		Arpa		
	n	%	n	%	
Çok Düşük	1	4,55	Çok Düşük	1	6,25
Düşük	1	4,55	Düşük	–	–
Orta	9	40,90	Orta	5	31,25
Yüksek	10	45,45	Yüksek	9	56,25
Çok Yüksek	1	4,55	Çok Yüksek	1	6,25
Toplam	22	100,00	Toplam	16	100,00

2023 yılı buğday ve arpa verimine ilişkin, incelenen işletmelerin yalnızca biri verimin çok düşük ve yine yalnızca biri verimin çok yüksek olduğu görüşüne sahiptir. Buğday tarımı yapan işletmelerin %46,67'si ve arpa tarımı yapan işletmelerin ise %65,00'i ürünlerini TMO'ya sattığını belirtmiştir (Çizelge 6.22).

Çizelge 6.22 İncelenen işletmelerin ürün satış yeri tercihleri

	Buğday	%	Arpa	%
TMO	7	46,67	13	65,00
Polatlı Ticaret Borsası	5	33,33	6	30,00
Tüccar	–	0,00	1	5,00
Diğer	3	20,00	–	0,00
Toplam	15	100	20	100

Polatlı, ürünlerin pazarlanabileceği, üretimi destekleyen Türkiye'nin en aktif ikinci tahıl borsasına sahiptir. Polatlı Ticaret Borsası 40.000 tonluk lisanslı depoya sahiptir. Her yıl işlem hacmi artan borsa, sadece ilçe üreticileri ve borsa üyeleri değil; aynı zamanda İç Anadolu Bölgesinin üreticilerinin, ürünlerini değerlendirdiği bir pazar haline gelmiştir (Anonim 2016). Polatlı Ticaret Borsası bu yönüyle üreticilerin satış yeri olarak tercih ettiği önemli bir aktör olarak pazarlama sistemine dahildir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerden buğday tarımı yapanların %33,33'ü ve arpa tarımı yapanların %30'u ürünlerini Polatlı Ticaret Borsasına sattığını ifade etmiştir. KKB (2023)'de göre çiftçilerin ürün satış yerleri olarak %73'lük pay ile ilk sırada tüccarları, %27'lik pay ile ikinci sırada fabrikaları ve %22'lik pay ile üçüncü sırada TMO'yu tercih ettikleri tespit edilmiştir.

İncelenen işletmelerin %50,00'si tarımsal alet-ekipman varlığının yeterli olduğunu belirtirken %50,00'si ise yeterli olmadığını belirtmiştir. İşletme başına ortalama tarımsal alet ekipman sayısı Çizelge 6.23'te verilmiştir.

Çizelge 6.23 İncelenen işletmelerde tarımsal alet-ekipman varlığı

	Ortalama	Minimum	Maksimum
Traktör	1,38	1	4
Römork	2,00	1	8
Pulluk	1,38	1	3
Mibzer	0,96	0	2
Kazayağı	1,21	0	3
Diskaro	0,79	0	2
Tırmık	0,83	0	2
Gübre dağıtma	0,67	0	2
İlaçlama	0,54	0	1
Çapa	0,54	0	2
Balya	0,29	0	1
Biçerdöver	0,08	0	1
Yem kırma	0,17	0	1
Yem karma	0,25	0	1
Süt sağım	0,08	0	1
Gübre sıyrma	0,17	0	1

Polatlı İlçesinde, tarımsal üretimin yoğun olarak yapılması, arazi genişliğinin diğer ilçelere göre büyük olması ve ürün deseninin çeşitli olması gibi nedenlerle tarımsal faaliyetlerde traktör yoğun olarak kullanılmaktadır. İncelenen işletmelerin tamamının traktörü bulunmaktadır. İşletmelerin %79,17'sinin yalnızca bir traktörü varken; %12,50'sinin iki traktörü ve %8,33'ünün ise dört traktörü bulunmaktadır. Birden fazla traktöre sahip olan işletmelerin bir traktöre sahip olan işletmelerden daha büyük tarımsal arazilere sahip olduğu ve birden fazla ürün ektiği görülmüştür. Bununla birlikte ilçe genelinde traktör yenileme eğiliminin yüksek olduğu bilinmektedir. İncelenen işletmelerin yalnızca %8,30'unun 2000 ve daha eski model bir traktöre sahip olduğu, %12,50'sinin 2001–2010 arası model traktöre sahip olduğu, %54,20'sinin 2011–2020 model traktöre sahip olduğu ve %25,00'inin ise 2023 model traktöre sahip olduğu görülmüştür.

Yeterli tarımsal alet–ekipmana sahip olmadığını düşünen işletmelerin %83,33'ü, eksik olan alet–ekipmanlarını akraba, komşu vb. kişilerle ortak olarak satın aldığını ve ortak olarak kullanmakta olduğunu belirtmiştir (Çizelge 6.24).

Çizelge 6.24 İncelenen işletmelerde alet–ekipman eksiğinin giderilme şekli

	n	%
Ortak satın alma ve ortak kullanım	10	83,33
Ücret karşılığı iş yaptırma	2	16,67
Toplam	12	100,00

6.1.5 İşletmelerin tarımsal kredi kullanım ve tarım sigortası yaptırma durumları

Polatlı ilçesinde görüşme yapılan işletmelerin %79,17'si tarımsal kredi kullanmaktadır. Kredi kullanan üreticilerin %89,47'si yalnızca kamu bankalarından, %10,53'ü ise hem kamu hem de özel bankalardan çeşitli tarımsal krediler kullandıklarını belirtmiştir. Üreticilerin %68,42'si tarımsal girdi temin edebilmek için, %31,58'i ise traktör ve çeşitli tarımsal alet–ekipman alımı için kredi kullandığını belirtmiştir (Çizelge 6.25)

Çizelge 6.25 İncelenen işletmelerde tarımsal kredi kullanma durumu ve kullanım alanı

Tarımsal Kredi Kullanma Durumu			Kullanım Alanı		
	n	%		n	%
Evet	19	79,17	Girdi temini	13	68,42
Hayır	5	20,83	Alet-ekipman alımı	6	31,58
Toplam	24	100,00	Toplam	19	100,00

KKB (2023)'de Türkiye'de çiftçilerin %25'inin kredi kullanmadığı %75'inin ise değişik finansman kaynaklarından yararlandığı belirtilmiş, kredi kullanma amacının ise %70 oranında üretim, %46 oranında yatırım ve %20 oranında diğer ihtiyaçlar olduğu belirtilmiştir.

Başer vd. (2023) dokuz farklı ildeki üreticilerin %29'unun tarım sigortası yaptırdığını, %71'inin ise tarım sigortası yaptırmadığını, üreticilerin sigorta yaptırmamasını işletme sahibinin eğitim durumu ile tarımla ilgili deneyimi, yetiştirilen ürün çeşidi ve arazi büyüklüğünün etkilediğini belirtmiştir. Kızıloğlu (2017) üreticilerin %58,89'unun sigorta yaptırdığını belirtmiş ve eğitim durumu, sahip olunan arazi büyüklüğü, yıllık toplam gelir ve sürekli afet riski gibi faktörlerin sigorta yaptırmada etkili olduğunu ifade etmiştir. KKB (2023)'de 2020 yılından beri çiftçilerin sigorta yaptırmaya oranının arttığı ve en son 2023 yılında %29'a ulaştığı ifade edilmiştir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin %62,50'si tarım sigortası yaptırdığını belirtmiştir (Çizelge 6.26).

Çizelge 6.26 İncelenen işletmelerin tarım sigortası yaptırmaya durumları

	n	%
Evet	15	62,50
Hayır	9	37,50
Toplam	24	100,00

Tarım sigortası yaptırmayan işletmelerin sigorta yaptırmama sebepleri sorulduğunda ise, risk gerçekleştiğinde zararın ödeneceğine olan inancın zayıf olması, sigorta primlerinin yüksek oluşu, dini inanç gereği sigortadan kaçınmak, riskin olmaması nedeniyle gerek görmemek ve yeterli arazi sahibi olunmadığı için gerek görmemek, şeklinde cevaplarla karşılaşmıştır (Çizelge 6.27).

Çizelge 6.27 İncelenen işletmelerin tarım sigortası yaptırmama sebepleri

	n	%
Zararın ödeneceğine olan inancım az	3	33,33
Dini inancım gereği	2	22,22
Riskin olmadığını düşünüyorum	2	22,22
Primlerin yüksek olduğunu düşünüyorum	1	11,11
Yeterli arazim yok	1	11,11
Toplam	8	100,00

KKB (2023)'ye göre çiftçilerin sigorta yaptırmama nedenleri olarak gereksiz ya da faydasız bulma, sigorta bedeli yüksekliği, hasar ödemesinde yaşanan olumsuzluklar, üründe ya da bölgede risk düşüklüğü ve ÇKS kaydı olmaması gibi faktörler belirtilmiştir.

Tarım sigortası yaptıran işletmelerin yalnızca %20'si kendi isteğiyle sigorta yaptırdığını belirtirken %80'i ise bankalardan çektikleri çeşitli tarımsal kredilerde, sigorta yaptırmama şartının bulunması nedeniyle yaptırdığını belirtmiştir (Çizelge 6.28).

Çizelge 6.28 İncelenen işletmelerin sigorta yaptırmama kararları

	n	%		n	%
Tarım kredisiyle zorunlu olduğu için yaptırdım	12	80,00	Zorunlu olmasa yaptırmam	12	80,00
Kendi isteğimle yaptırdım	3	20,00	Zorunlu olmasa da yaptırım	3	20,00
Toplam	15	100,00	Toplam	15	100,00

6.1.6 İşletmelerin faydalandığı ABB desteklemeleri ve miktarları

Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin tamamı çeşitli ABB desteklemelerinden yararlanmıştır. ABB, 2020 yılında üretici başına 1.000 kg buğday tohumu desteklemesi yapmış ve tohumlar Eylül ayında dağıtılmıştır. 2021 yılında ise her üreticinin yalnızca bir destekleme türünden yararlanabilmesi şartıyla üretici başına 1.000 kg arpa ve buğday tohumu desteklemesi yapmış ve tohumlar yine Eylül ayında dağıtılmıştır. Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin hububat tohumu desteklemelerinden yararlanma durumları Çizelge 6.29'da verilmiştir.

Çizelge 6.29 İşletmelerin ABB hububat tohumu desteklemelerinden yararlanma durumu

Buğday Tohumu Desteklemesi (2020)			Buğday Tohumu Desteklemesi (2021)			Arpa Tohumu Desteklemesi (2021)		
	n	%		n	%		n	%
Yararlanan	14	58,33	Yararlanan	13	54,17	Yararlanan	9	37,50
Yararlanmayan	10	41,67	Yararlanmayan	11	45,83	Yararlanmayan	15	62,50
Toplam	24	100,00	Toplam	24	100,00	Toplam	24	100,00

ABB'nin özellikle hububat tarımı için önem arz eden bir diğer destekleme türü olan mazot desteklemesi, 2022 ve 2023 yıllarında gerçekleştirilmiş, en az 5 en fazla 20 dekar alan için başvuru yapılması şartıyla 2022 yılı için 100 TL/da ve 2023 yılı için ise 225 TL/da mazot desteklemesi yapılmış, destekleme tutarları 2022 yılında Eylül ayında ve 2023 yılında ise Nisan ayında üreticilerin Başkent Kartlarına yatırılmıştır. Yine 2022 yılında ABB üretimi olan sıvı gübre desteklemesi yapılmış ve dağıtım Ekim ayında gerçekleştirilmiştir. Çizelge 6.30'da araştırma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin mazot ve gübre desteklemelerinden yararlanma durumları verilmiştir.

Çizelge 6.30 İşletmelerin ABB mazot ve gübre desteklemelerinden yararlanma durumu

Mazot Desteklemesi (2022)			Mazot Desteklemesi (2023)			Gübre Desteklemesi (2022)		
	n	%		n	%		n	%
Yararlanan	23	95,83	Yararlanan	20	83,33	Yararlanan	6	25,00
Yararlanmayan	1	4,17	Yararlanmayan	4	16,67	Yararlanmayan	18	75,00
Toplam	24	100,00	Toplam	24	100,00	Toplam	24	100,00

Hububat tarımında sıvı gübre kullanımının daha az olmasından kaynaklı olarak gübre desteklemelerinden yararlanma oranının düşük olduğu düşünülmektedir.

6.1.7 İşletmelerin ABB desteklemelerine ilişkin görüşleri

İşletmelerin, desteklemelerin yeterlilik durumlarına ilişkin görüşleri Çizelge 6.31'de verilmiştir.

Çizelge 6.31 İncelenen işletmelerin ABB desteklemelerinin yeterliliğine ilişkin görüşleri

	n	%
Yeterli	15	62,50
Yeterli değil	9	37,50
Toplam	24	100,00

İşletmelerin %62,5'i desteklemelerin yeterli olduğunu düşünürken %37,5'i ise yeterli olmadığını düşünmektedir. Desteklemelerin yeterli olmadığını düşünen işletmelerin %44,44'ü tohum desteklemelerinin, %44,44'ü tohum ve mazot desteklemelerinin ve %11,11'i ise mazot ve gübre desteklemelerinin yetersiz olduğunu ifade etmektedirler (Çizelge 6.32).

Çizelge 6.32 İncelenen işletmelerce yetersiz olduğu düşünülen destekleme çeşitleri

	n	%
Tohum	4	44,44
Tohum + Mazot	4	44,44
Mazot + Gübre	1	11,11
Toplam	9	100,00

Görüşme yapılan işletmelerin %79,17'si ABB desteklemelerinin devam etmesi gerektiğini düşünürken, %20,83'ü ise desteklemelerin durdurulması gerektiğini düşünmektedir. Desteklemelerin devam etmesini istemeyen işletmelerin neden devam etmemeli sorusuna verdiği cevaplar Çizelge 6.33'te verilmiştir.

Çizelge 6.33 İşletmelerce desteklemelerin devam etmemesini gerektiren sebepler

	n	%
Destekler suistimal ediliyor	3	60,00
Büyük üreticiler destek alıyor	2	40,00
Toplam	5	100,00

İşletmelerin %60'ı, tohum desteklemelerinden yararlanan bazı kişilerin, o sene o tohumu ekmeyecek dahi olsa desteklemeye başvurduğunu ve tohumları daha düşük bir ücretten sattığını ya da başkalarına ücretsiz olarak verdiğini ve mazot desteklemelerinde de durumun aynı şekilde olduğunu, dolayısıyla desteklemelerin suistimal edildiğini

belirtmiştir. İşletmelerin %40'ı ise ekiliş alanı çok olan büyük tarım işletmelerinin tohum ve mazot desteklemelerine başvurabilmesinin adaletsiz olduğunu düşünmekte, desteklemelerden ekiliş alanı az olan üreticilerin daha fazla yararlanması gerektiğini düşünmektedir. Halihazırda, teoride 500 da ve daha fazla araziye sahip olan üreticilerin, ABB desteklemelerinden faydalanamadığı ve başvurularının reddedildiği bir kural bulunmaktayken pratikte bu kuralın pek de geçerli olmadığı görülmüştür.

Üreticiler destekleme başvurularının alınmaya başlamasına ilişkin bilgiyi %79,17 oranında ABB tarafından yapılan SMS bilgilendirmesi sayesinde, %12,50 oranında tanıdıkları sayesinde %4,17 oranında sosyal medya ve internetten ve %4,17 oranında Polatlı Ziraat Odası tarafından yapılan SMS bilgilendirmesi yoluyla almaktadırlar (Çizelge 6.34).

Çizelge 6.34 İncelenen işletmelerin desteklemelerden haberdar olma yöntemleri

	n	%
ABB bilgilendiriyor	19	79,17
Tanıdıklardan duyuyorum	3	12,50
İnternette görüyorum	1	4,17
Ziraat Odası bilgilendiriyor	1	4,17
Toplam	24	100,00

ABB desteklemelerine başvurular KIRBİS ismi verilen internet sitesi üzerinden yapılmaktadır. Üreticilerin destekleme uygulamalarından yararlanmasının uygun olup olmadığına karar verilebilmesi için, üreticilerin KIRBİS platformu üzerinden üyelik oluşturarak arazilerine ilişkin aşağıdaki bilgilerin girişinin yapılması istenmektedir.

Bunlar:

- Arazi tasarruf şekli (mülk, kira, ortak),
- Arazi türü (tarla, bağ, bahçe),
- Sulama durumu,
- İlçe ve mahalle,
- Ada, parsel ve mevki,
- Arazi toplam alanı ve üreticinin hisse payı olarak sıralanabilmektedir.

Çalışma kapsamında görüşme yapılan üreticilerin %50'si destekleme başvurusu yapmanın kolay olduğunu ve %50'si ise zor olduğunu düşünmektedir (Çizelge 6.35).

Çizelge 6.35 İncelenen işletmelerin destekleme başvuru yöntemine ilişkin görüşleri

	n	%
Başvuru yapmak kolaydır	12	50,00
Başvuru yapmak zordur	12	50,00
Toplam	24	100,00

Dijital okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu tarım sektöründe kimi üreticilerin herhangi bir akıllı cihaza erişimi bulunmamakta, kimi üreticilerin ise erişimi bulunduğu halde akıllı cihazların nasıl kullanıldığına ilişkin bilgi seviyesi sınırlı kalmaktadır. Başvuru yapmanın zor olduğunu düşünen üreticilerin tamamı, başvuruların internet üzerinden alınması nedeniyle zor olduğunu belirtmiştir. Bu sebepten dolayı, ilçelerdeki kırtasiye, internet kafe vb. bazı işyerleri cüzi de olsa ücret karşılığında destekleme başvurusu yapma hizmeti vermeye başlamıştır. Görüşme yapılan üreticilerin %54,17'si destekleme başvurusu yaparken yardım aldığını ifade etmiş olsa da ücret karşılığı yardım alan herhangi bir üreticiyle karşılaşılmamış, hepsi aile, tanıdık, akrabalarından ücretsiz olarak yardım aldığını belirtmiştir.

Görüşme yapılan işletmelerin, desteklemelerin ödenme/dağıtım zamanlarına ilişkin görüşlerine dayanılarak işletmelerin %79,17'si memnun olduğunu, %20,83'ü de memnun olmadığını belirtmiştir (Çizelge 6.36).

Çizelge 6.36 İşletmelerin destekleme ödenme/dağıtım zamanlarına ilişkin görüşleri

	n	%
Memnunum	19	79,17
Memnun değilim	5	20,83
Toplam	24	100,00

Destekleme ödenme/dağıtım zamanlarından memnun olmayan üreticilerin tamamı tohum desteklemelerinin Polatlı ilçesi için ekim zamanına yetişmediğini, iki hafta daha erken dağıtılmasının daha iyi olacağını ifade etmişlerdir.

Üreticilerin, desteklemelerin üretim miktarına, ürün verimine ve ürün gelirine olan etkileri konusunda üretim miktarı, verim ve gelir arasındaki fark konusunda kesin bilgilere sahip olmadıkları görülmüştür (Çizelge 6.37).

Çizelge 6.37 ABB Desteklemelerin üretim miktarı, verim ve gelire etkileri

Desteklemeler üretimi artırdı mı?		Desteklemeler verimi artırdı mı?		Desteklemeler geliri artırdı mı?				
	n	%		n	%		n	%
Evet	11	45,83	Evet	11	45,83	Evet	15	62,50
Hayır	13	54,17	Hayır	13	54,17	Hayır	9	37,50
Toplam	24	100,00	Toplam	24	100,00	Toplam	24	100,00

Gökçe vd. (2022) belediye desteklemelerinden yararlanmayanların yararlananlara oranla ortalama tarımsal gelirinin %54, toplam gelirinin ise %76 daha fazla olduğunu belirtmiştir. Çizelge 6.37’de sorulan sorulara verilen cevaplara göre;

- Desteklemelerin üretim miktarını artırdığını düşünen üreticilerin %54,55’i yalnızca girdi desteklemelerinin yapıyor oluşunun üretim miktarını artırdığını düşünürken, %45,45’i ise kaliteli tohum çeşidinin üretim miktarını artırdığını ifade etmişlerdir.
- Desteklemelerin verimi artırdığını düşünen üreticilerin %76,92’si kaliteli tohum çeşidinin verimi artırdığını düşünürken, %23,08’i ise sıvı gübre desteklemesinin verimi artırdığını düşünmektedir.
- Desteklemelerin geliri artırdığını düşünen üreticilerin tamamı ise girdi desteklemeleri sayesinde üretim masraflarının azaldığını, bu sayede ürün gelirinin arttığını belirtmektedir.

Üreticilerin ABB desteklemeleri olmasa meydana gelebilecek değişikliklere ilişkin görüşleri Çizelge 6.38’de verilmiştir.

Çizelge 6.38 ABB desteklemeleri olmasa meydana gelebilecek değişiklikler

	n	%
Hiçbir şey değişmez	11	45,83
Üretimim biraz azalır ama tarıma devam ederim	13	54,17
Üretimim çok azalır ve tarımı bırakmak zorunda kalırım	0	0,00
Toplam	24	100,00

Üreticilerin %45,83'ü ABB desteklemeleri olmasa hiçbir şey değişmeyeceğini, %54,17'si tarımsal üretimin biraz azalacağını ancak tarım yapmaya devam edeceklerini belirtmiştir. Çalışma kapsamında işletme sahibi üreticilere ABB Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığına bağlı Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü personelleriyle görüşme sıklığı sorulmuş ve alınan cevaplar Çizelge 6.39'da verilmiştir.

Çizelge 6.39 İncelenen işletmelerin ABB personelleriyle görüşme sıklığı

	n	%
Yalnızca dağıtım aşamasında	14	58,33
Hiç	9	37,50
Başvuru ve dağıtım aşamalarında	1	4,17
Başvuru, dağıtım ve üretim aşamalarının tamamında	0	0,00
Toplam	24	100,00

İşletmelerin %58,33'ü ABB personelleriyle yalnızca destekleme dağıtım aşamasında görüştüğünü, %37,5'i hiç görüşmediğini ve %4,17'si ise tüm üretim aşamalarında ABB personelleri ile görüştüğünü belirtmiştir. Üreticilerin %41,67'si, tarımsal üretimde herhangi bir sorun yaşadığında zirai bayilere danıştığını, %29,17'si İl/İlçe Tarım Müdürlüklerine danıştığını, %12,50'sinin tarımsal danışmanı olduğunu, %8,33'ü kendi tecrübeleriyle sorunu çözmeye çalıştığını, %4,17'si tanıdıklarına danıştığını ve %4,17'si ABB personellerine danıştığını belirtmiştir (Çizelge 6.40).

Çizelge 6.40 İşletmelerde tarımsal üretim sürecinde karşılaşılan sorunlarda danışılan yer

	n	%
Zirai bayiler	10	41,67
İl/İlçe Tarım Müdürlükleri	7	29,17
Tarımsal danışmanlar	3	12,50
Kendi tecrübeleri	2	8,33
Tanıdıklar	1	4,17
ABB personelleri	1	4,17
Toplam	24	100,00

Kimi ilçelerde mazot desteklemeleri için anlaşılan akaryakıt istasyonlarında, destekleme kapsamında üreticilerin hak ettiği mazot bedeli üzerinden komisyon kesintisi yapıldığı bilinmektedir. Ancak çalışma kapsamında görüşme yapılan üreticilerin hiçbirisi bu durumla karşılaşmadığını belirtmiştir. Bu kapsamda üreticilere, mazot desteklemelerine ilişkin görüşlerine ilişkin olarak üreticilerin %91,67'si mazot destekleme tutarlarının Başkent Kart'a yatırılmasını doğru bulduğunu ve %8,33'ü ise yanlış bulduğunu belirtmiştir. Çizelge 6.41'de mazot desteklemesinin Başkent Kartlar üzerinden alınmasını doğru bulan üreticilerin gerekçeleri verilmiştir.

Çizelge 6.41 İşletmelerin mazot desteklemelerinin Başkent Kart'a yatırılmasına ilişkin görüşleri

	n	%
Kolayca yakıt alabiliyorum	13	59,09
Desteklemeler suistimal edilemiyor	5	22,73
Bireysel hesaplarda borca gidebilir	4	18,18
Toplam	22	100,00

Üreticilerin %59,09'u Başkent Kart'ın mazot alırken büyük kolaylık sağladığını, %22,73'ü kartlar kişiye özel olduğu için suistimal edilemediğini ve %18,18'i ise destekleme tutarları şahısların bireysel banka hesaplarına yatırılırsa var olan borçlara gidebileceğini düşünmektedir. Üreticilerin %8,33'ü ise desteklemelerin Başkent Kart'a yatırılmasını doğru bulmadığını belirtmiş ve gerekçe olarak ise mazot ihtiyacı olmayan durumlarda başka girdi alımı için kullanabilmek istediğini ifade etmiştir.

6.1.8 İşletmelerin tarımsal üretimdeki sorunları ve çözüm önerileri

Çalışma kapsamında görüşme yapılan üreticilere, tarımsal üretimde en çok karşılaştığı sorunların ne olduğu sorulmuştur. Üreticilerin tamamı, özellikle 2023 senesi için girdi maliyetlerinin yüksek olduğunu ve buna karşın ürün fiyatlarının düşük olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında üreticiler, pazarlama sorunları ile karşılaştığını ifade etmiştir. İlçede, silo kapasitesinin yetersiz olması nedeniyle TMO'nun belirli zamanlarda ve belirli kotalarda alım yaptığı, bu nedenle kimi üreticilerin ürünlerini TMO'dan daha düşük fiyatlarla tüccarlara satmak zorunda kaldığı belirtilmiştir.

Üreticilerin tamamı ABB'nin ek destekleme yapması gerektiğini düşünmektedir. Bunun yanında özellikle hububat ve yem bitkileri tohumu desteklemelerinin artırılması ve sözleşmeli üretim kapsamına dahil edilmesini istemektedir. Üreticiler, destekleme planlarının bölgesel yapılması gerektiğini düşünmektedir. Örneğin, Polatlı'da sebzeçilik faaliyeti nispeten az yapıldığı için sebze fidesi desteklemeleri yerine tohum desteklemesi yapılmasının daha mantıklı olduğu yönünde bir inanış bulunmaktadır. Bunun yanında, hububat ve yem bitkileri tarımının yoğun olarak yapıldığı Polatlı'da tohum desteklemeleri artırılırken, destekleme için getirilen dekar alt/üst limitlerinin değiştirilmesini talep etmektedirler.

6.2 Ayaş İlçesi

Araştırma kapsamında, Ayaş ilçesinde 23 işletme ile görüşme yapılmıştır. Akkaya mahallesinden 9 işletme, Çanılı mahallesinden 9 işletme ve İlhan mahallesinden 5 işletme ile yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

6.2.1 İşletmelerdeki üreticilere ilişkin temel bilgiler

Görüşme yapılan üreticilerin tamamı erkektir (Çizelge 6.42). Gökçe vd. (2022) tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik destekleme uygulamalarından memnuniyet düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada

araştırmaya katılan üreticilerin %94'ünün erkek, %4'ünün ise kadın olduğu belirtilmiştir. Görüşme yapılan üreticilerin %39,13'ü 41–60 yaş arasında ve %60,87'si ise 60 yaş ve üzerindedir (Çizelge 6.43).

Çizelge 6.42 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin cinsiyet durumu

Erkek		Kadın		Toplam	
n	%	n	%	n	%
23	100,00	0	0,00	23	100,00

Çizelge 6.43 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin yaş durumu

-40		41-60		60+		Toplam	
n	%	n	%	n	%	n	%
0	0,00	9	39,13	14	60,87	23	100,00

İşletmelerdeki üreticilerden yaşı en küçük olan üretici 49 ve yaşı en büyük olan üretici ise 78 yaşındadır. Görüşme yapılan 23 işletmedeki üreticilerin yaş ortalaması ise 61,60 olarak bulunmuştur. Gökçe vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada araştırmaya katılan üreticilerin yaş ortalamasının 50,89, eğitim ortalamasının 6,43 yıl, tarımsal üretimdeki deneyimlerinin 36,07 yıl ve hane halkı sayısının ise 4 olduğu belirtilmiştir. Başer vd. (2023) tarafından yapılan bir araştırmada ise üreticilerin %94,9'unun erkek, %43,6'sının ilkokul, %15,9'unun ortaokul, %24,6'sının lise, %15,9'unun ise lise sonrası eğitim kurumu mezunu, ortalama yaşının 51,8, tarımsal deneyimlerinin 28,1 yıl ve hane halkı sayısının ise 3,1 kişi olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de çiftçilerin yaş ortalamalarının 53,4 yıl olduğu bildirilmiştir (KKB 2023). Araştırma kapsamında Ayaş ilçesinde görüşme yapılan üreticilerin %86,96'sı ilkokul mezunu ve %13,04'ü lise mezunudur (Çizelge 6.44).

Çizelge 6.44 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin eğitim durumu

İlkokul		Lise		Toplam	
n	%	n	%	n	%
20	89,96	3	13,04	23	100,00

İncelenen işletmelerdeki üreticilerin tamamı en az ilkokul düzeyinde bir okuldan mezun olmuşken, lisans veya üzeri düzeydeki bir okuldan mezun olan herhangi bir üreticiye rastlanmamıştır. İncelenen işletmelerin tamamının, Ayaş ilçesinde, araştırma kapsamında ziyaret edilen Akkaya, Çanılı ve İlhan Mahallelerinde ikamet ettiği tespit edilmiştir. Üreticilerin yaşadığı konutların %89,96'sı beton, %4,35'i tuğla, %4,35'i kerpiç ve %4,35'i ise taş ile inşa edilmiştir. Üreticilerin ikamet ettikleri konutlara ilişkin bilgiler Çizelge 6.45'te verilmiştir.

Çizelge 6.45 İncelenen işletmelerin ikamet ettiği konutlara ilişkin bilgiler

	Yapı Yaşı (Yıl)	Kapasite (m²)	Bugünkü Değer (TL)
Ortalama	33,17	140,86	1.804.348
Maksimum	73,00	400,00	5.000.000
Minimum	8,00	80,00	250.000

Görüşme yapılan 23 işletmeden 18'i, tarımsal üretimde kullandığı bir deposunun olduğunu belirtmiştir. Depoların %88,89'u beton ve %11,11'i tuğla ile inşa edilmiştir (Çizelge 6.46).

Çizelge 6.46 İncelenen işletmelerin sahip olduğu depolara ilişkin bilgiler

	Yapı Yaşı (Yıl)	Kapasite (m²)	Bugünkü Değer (TL)
Ortalama	27,44	124,22	469.444
Maksimum	53	400	1.000.000
Minimum	2	30	50.000

6.2.2 İşletmelerin işgücü durumu

Görüşme yapılan üreticilerin hiçbirisi tarımsal üretim faaliyetlerini tek başına gerçekleştirmemektedir. İşletmelerin %73,91'i ailesinden iki kişiyle birlikte ve %26,09'u ise ailesinden üç kişiyle birlikte tarımsal faaliyet yapmaktadır (Çizelge 6.47).

Çizelge 6.47 İncelenen işletmelerde aile işgücü durumu

	İki Kişi		Üç Kişi		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
İşletme	17	73,91	6	26,09	23	100,00
Erkek	–	–	7	53,85	7	24,12
Kadın	16	–	6	46,15	2	75,86

Ailesinden iki kişiyle birlikte çalışan 17 işletmenin tamamında aileden bir erkek ve bir kadın, ailesinden üç kişiyle birlikte çalışan 6 işletmenin tamamında ise ailesinden iki erkek ve bir kadının tarımsal faaliyetini birlikte yürüttüğü görülmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin aile işgücü, erkek işgücü birimi (EİB) cinsinden hesaplanmış ve toplam aile işgücü birimi, en düşük 0,75 ve en yüksek 2,50; 23 işletmenin ortalama aile işgücü birimi ise 1,50 olarak hesaplanmıştır. Ceyhan vd. (2021) tarafından yapılan bir araştırmada işletmelerin ortalama 2,6 erkek işgücü birimi varlığına sahip olduğu belirtilmiştir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin %56,52'si tarımsal faaliyetlerini dışarıdan işçi tutmadan sürdürürken, %43,48'i ise dışarıdan işçi tutmaktadır (Çizelge 6.48).

Çizelge 6.48 İncelenen işletmelerde işçi tutma durumu

	n	%
Evet	10	43,48
Hayır	13	56,52
Toplam	23	100

İşçi tutan işletmelerin tamamı geçici işçi tuttuklarını belirtmiştir. Tutulan işçilerin, çalışma türlerine göre yaptıkları iş, işçi sayıları, cinsiyetleri, çalışma süreleri ve ortalama yevmiyeleri Çizelge 6.49'da verilmiştir.

Çizelge 6.49 İncelenen işletmelerde tutulan geçici işçiler ve yaptıkları iş

Çapa		Hasat	
İşçi Sayısı	56	İşçi Sayısı	90
Cinsiyet	E+K	Cinsiyet	E+K
Ortalama Çalışma Süresi (Gün)	68,2	Ortalama Çalışma Süresi (Gün)	33,26
Ortalama Yevmiye (TL/Gün)	453	Ortalama Yevmiye (TL/Gün)	453,22

E: Erkek K: Kadın

Sebzeciliğin yoğun olarak yapıldığı Ayaş ilçesinde, sebze çapası ve hasadı için çoğunluğu kadın olmak üzere kadın ve erkek işçi ekiplerinin tutulduğu görülmektedir.

6.2.3 İşletmelerin tarımsal ve tarım dışı gelir durumu

Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin %30,43'ünün yıllık hane halkı gelirinin 100.000–150.000 TL arasında, %34,78'inin 150.001–200.000 TL arasında, %21,74'ünün 200.001–250.000 TL arasında, %4,35'inin 250.001–500.000 TL arasında, %4,35'inin 500.001–750.000 TL arasında ve yine %4,35'inin 750.001 TL üzerinde olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 6.50).

Çizelge 6.50 İncelenen işletmelerin yıllık hane halkı geliri (2023)

Hane Halkı Geliri (TL)	n	%
100.000–150.000	7	30,43
150.001–200.000	8	34,78
200.001–250.000	5	21,74
250.001–500.000	1	4,35
500.001–750.000	1	4,35
>750.001	1	4,35
Toplam	23	100,00

Görüşme yapılan işletmelerin ortalama yıllık hane halkı geliri 242.173,91 TL olarak hesaplanmıştır. En düşük yıllık hane halkı geliri 100.000 TL ve en yüksek yıllık hane halkı geliri ise 1.000.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Çalışma kapsamında görüşülen 23 işletmenin tamamı, tarımın yıllık hane halkı geliri içerisindeki payının %76–100 arasında

olduğunu belirtmiştir. KKB (2023)'ye göre tarım dışında gelirim yok diyen çiftçi oranı %24 olmuş ve tarım dışı geliri olan çiftçilerde ise emekli aylığının %45 paya sahip olduğu belirtilmiştir.

İncelenen işletmelerin %86,36'sı, tarım dışında bir geliri olduğunu belirtmiştir. Bunların %68,42'sinin tarım dışı gelirini emeklilik maaşı oluştururken, %31,58'ini aktif çalışılan iş geliri oluşturmaktadır (Çizelge 6.51).

Çizelge 6.51 İncelenen işletmelerin tarım dışı gelir durumu

	n	%
Emeklilik	13	68,42
Maaş	6	31,58
Toplam	19	100,00

Gökçe vd. (2022) tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik destek ve uygulamalarından memnuniyet düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada üreticilerin %3,6'sı tarım dışı geliri olduğunu belirtirken %81'i tarım dışı geliri olmadığını belirtmiş, %15,5'i ise fikir belirtmemiştir.

6.2.4 İşletmelerin tarımsal faaliyetleri

İncelenen işletmelerin tamamı yalnızca bitkisel üretim yapmaktadır, hayvancılık yapan herhangi bir işletme ile karşılaşmamıştır. Görüşme yapılan 23 işletmeden 17'si tarımsal üretim yaptıkları arazilerin tamamının ÇKS'ye kayıtlı olduğunu belirtirken, kalan 6 işletmenin tamamı ise miras yoluyla kişilere kalan arazilerdeki hissedar sayısının fazla olması nedeniyle tapularının alınmadığını, bu sebeple arazilerinin bir kısmının ÇKS'ye kayıtlı olmadığını ancak uzun yıllardır o arazilerde tarımsal üretim faaliyetinde bulduklarını belirtmiştir.

İşletmeler sebzeçilik faaliyetini ortalama 13,3 da alanda gerçekleştirirken, en küçük 0,5 da ve en büyük 65 da alanda sebzeçilik yapılmaktadır. İşletmelerin %81,82'si mülk

arazilerinde, %18,18'i ise kiraladıkları arazilerde sebzeçilik yapmaktadır. İşletmelerin arazi varlığına ilişkin bilgi Çizelge 6.52'de verilmiştir.

Çizelge 6.52 İncelenen işletmelerin arazi varlığı (da)

da	n	%
<5	11	47,83
6–10	6	26,09
11–15	1	4,35
16–30	2	8,70
31–40	1	4,35
>41	2	8,70
Toplam	23	100,00

Gökçe vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada üreticilerin ortalama olarak işledikleri arazi büyüklüğünün 48,94 da olduğu belirtilmiştir. Türkiye’de bitkisel üretim yapan çiftçilerin arazi büyüklüğünün ortalama 252 da olduğu bildirilmiştir (KKB 2023).

İşletmelerin %47,83’ü 5 da ve daha az alanda; %26,09’u 6–10 da alanda; %4,35’i 11–15 da alanda; %8,70’i 16–30 da alanda; %4,35’i 31–40 da alanda ve %8,70’i ise 41 da ve daha fazla alanda tarımsal üretim faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. İşletmelerin %26,09’u bir üretim döneminde yalnızca tek ürün olarak domates yetiştirmektedir. İki ürün yetiştiren işletmelerin oranı %69,57 olarak gerçekleşmiş ve bu ürünler domates ve biber olarak gerçekleşmiştir. Dört ürün yetiştiren işletme oranı %4,35 ve yetiştirilen ürünlerin, domates ve biberin yanında buğday ve arpa olduğu görülmüştür. (Çizelge 6.53).

Çizelge 6.53 İncelenen işletmelerde ekilen ürün sayıları

Ekilen Ürün	n	%
Tek Ürün	6	26,09
İki Ürün	16	69,57
Dört Ürün	1	4,35
Toplam	23	100,00

İncelenen işletmelerin en çok tercih ettikleri ürünlerin, domates ve biber olduğu görülmektedir. Üreticilerin üretim tercihlerine ilişkin bilgi Çizelge 6.54’te verilmiştir.

Çizelge 6.54 İncelenen işletmelerde ürün deseni

	n	%
Domates	23	54,76
Biber	17	40,48
Buğday	1	2,38
Arpa	1	2,38
Toplam	42	100,00

KKB (2023)’de çiftçiler tarafından en çok yetiştirilen ilk 5 ürün buğday, arpa, mısır, domates ve yonca olarak sıralanmıştır. Çalışma kapsamında incelenen ABB desteklemeleri içerisinde en önemli paya sahip olan destekleme çeşidinin sebze fidesi desteklemelerinin olduğu bilinmektedir. Bu nedenle işletmelere, 2023 yılındaki sebze yetiştiriciliği faaliyetlerine ilişkin sorular sorulmuştur. İşletmelerin 2023 yılındaki domates ve biber üretim alanı, verim ve ürün satış fiyatına ilişkin bilgiler Çizelge 6.55’te verilmiştir.

Çizelge 6.55 İncelenen işletmelerde domates ve biber üretimi (2023)

	Ortalama (da)	Minimum (da)	Maksimum (da)	Ortalama Verim (kg/da)	Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)
Domates	10,48	1	47	4.217	10,74
Biber	1,48	0	6	1.696	14,43

Sebzecilik yapan işletmelerin, tamamı sulama imkânı bulunan arazilerde tarımsal üretim faaliyetlerini gerçekleştirmekte ve işletmelerin tamamı damlama sulama yöntemini kullanmaktadır. Ortalama domates verimi 4.217 kg/da ve ortalama biber verimi ise 1.696 kg/da olarak gerçekleşmiştir. İşletmelerin domates ve biber verimine ilişkin görüşleri Çizelge 6.56’da verilmiştir.

Çizelge 6.56 İncelenen işletmelerin domates ve bibere ilişkin verim görüşü (2023)

	Domates		Biber		
	n	%	n	%	
Çok Düşük	1	4,35	Çok Düşük	2	11,11
Düşük	2	8,70	Düşük	2	11,11
Orta	2	8,70	Orta	4	22,22
Yüksek	13	56,52	Yüksek	5	27,78
Çok Yüksek	5	21,74	Çok Yüksek	5	27,78
Toplam	23	100,00	Toplam	18	100,00

İncelenen işletmelerin %4,35'i domates veriminin çok düşük ve %27,74'ü domates veriminin çok yüksek olduğu görüşüne; %11,11'i biber veriminin çok düşük ve %27,78'i biber veriminin çok yüksek olduğu görüşüne sahiptir. Sebzeçilik faaliyetiyle uğraşan işletmelerin 2023 yılındaki ürün satış yeri tercihleri Çizelge 6.57'de verilmiştir.

Çizelge 6.57 İncelenen işletmelerin ürün satış yeri tercihleri

	Domates		Biber	
	Adet (n)	Oran (%)	Adet (n)	Oran (%)
Toptancı hâli	8	34,78	8	34,78
Seyyar ya da tezgâh	6	26,09	6	26,09
Tüccar	6	26,09	6	26,09
Pazar	3	13,04	3	13,04
Toplam	23	100,00	23	100,00

Görüşme yapılan işletmelerin, %34,78'i ürünlerini toptancı haline sattığını ve ürün fiyatlarının piyasa fiyatlarına göre düşük kaldığını belirtirken, %26,09'u ürünlerini evlerine/tarlalarına yakın alanlarda ya da yol/otoyol kenarlarında tezgâh açarak ya da seyyar olarak sattıklarını ürün fiyatlarının ise piyasa normalinde olduğunu hatta kimi zamanlar piyasa fiyatından daha yüksek fiyata satış yapma imkanına sahip olduklarını belirtmiştir. İşletmelerin %26,09'u ürünlerini tüccara sattığını, 13,04'ü ise semt pazarlarında tezgâh açarak satış yaptıklarını ancak bunun yol masrafı nedeniyle maliyetli ve uğraştırıcı olduğunu ifade etmiştir. KKB (2023)'ye göre çiftçilerin ürün satış yerleri olarak ilk üç sırayı %73'lük pay ile tüccar, %27'lik pay ile fabrika ve %22'lik pay ile TMO almıştır.

İncelenen işletmelerin %60,87'si tarımsal alet-ekipman varlığının yeterli olduğunu belirirken %39,13'ü ise yeterli olmadığını belirtmiştir. İşletme başına ortalama tarımsal alet ekipman sayısı Çizelge 6.58'de verilmiştir.

Çizelge 6.58 İncelenen işletmelerde tarımsal alet-ekipman varlığı

	Ortalama	Minimum	Maksimum
Traktör	0,83	0	2
Römork	0,91	0	2
Pulluk	0,91	0	2
Fide dikim makinesi	0,57	0	1
Kazayağı	0,74	0	2
Tırmık	0,65	0	1
Gübreleme	0,52	0	1
İlaçlama	0,52	0	1
Çapa makinesi	0,78	0	2

İncelenen işletmelerin 73,91'inin traktörü bulunmakta ve %26,09'unun ise traktörü bulunmamaktadır. İşletmelerin %88,24'ünün yalnızca bir traktörü varken; %11,76'sının iki traktörü bulunmaktadır. Polatlı ilçesindeki duruma benzer olarak birden fazla traktöre sahip olan işletmelerin bir traktöre sahip olan işletmelerden daha büyük alanlarda tarımsal üretim yaptığı ve birden fazla ürün ektiği görülmüştür. Ancak Polatlı ilçesinden farklı olarak Ayaş ilçesi genelinde traktör yenileme eğiliminin yüksek olmadığı görülmüştür. İncelenen işletmelerin yalnızca %5,88'inin 2023 model bir traktöre sahip olduğu, %5,88'inin 2016–2020 model bir traktöre sahip olduğu, %23,53'ünün 2011–2015 model bir traktöre sahip olduğu, %23,53'ünün 1996–2000 model bir traktöre sahip olduğu ve %29,41'inin ise 1990–1995 model bir traktöre sahip olduğu görülmüştür.

Yeterli tarımsal alet-ekipmana sahip olmadığını düşünen işletmelerin %57,14'ü, eksik olan alet-ekipmanlarını akraba, komşu vb. kişilerle ortak olarak satın aldığını ve ortak olarak kullanmakta olduğunu belirtmiştir (Çizelge 6.59).

Çizelge 6.59 İncelenen işletmelerde alet–ekipman eksikliğin giderilme şekli

	n	%
Ortak satın alım ve ortak kullanım	8	57,14
Ücret karşılığı iş yaptırma	6	42,86
Toplam	14	100,00

6.2.5 İşletmelerin kredi kullanım ve sigorta yaptırma durumları

Ayaş ilçesinde görüşme yapılan işletmelerin %65,22'si tarımsal kredi kullanmadığını ve yüksek faiz oranları, yetersiz gelir ve dini inançlar gibi sebeplerle kullanmayı tercih etmediklerini belirtmiştir. Kredi kullanan işletmelerin tüm işletmeler içerisindeki payı %34,78'dir ve bu işletmelerin tamamı kamu bankalarından çeşitli tarımsal krediler kullandığını ifade etmiştir. Üreticilerin %50'si tarımsal girdi temin edebilmek için, diğer %50'si ise çeşitli tarımsal alet–ekipman alımı için kredi kullandığını belirtmiştir (Çizelge 6.60).

Çizelge 6.60 İncelenen işletmelerde tarımsal kredi kullanma durumu ve kullanım alanı

Tarımsal Kredi Kullanma Durumu			Kullanma Nedeni		
	n	%		n	%
Evet	8	34,78	Girdi temini	4	50,00
Hayır	15	65,22	Alet-ekipman alımı	4	50,00
Toplam	23	100,00	Toplam	8	100,00

KKB (2023)'de çiftçilerin %25'inin kredi kullanmadığı %75'inin ise değişik finansman kaynaklarından yararlandığı belirtilmiş, kredi kullanma amacının ise %70 oranında üretim, %46 oranında yatırım ve %20 oranında diğer ihtiyaçlar olduğu belirtilmiştir.

Başer vd. (2023) üreticilerin %29'unun tarım sigortası yaptırdığını, %71'inin ise tarım sigortası yaptırmadığını, üreticilerin sigorta yaptırmasını işletme sahibinin eğitim durumu ile tarımla ilgili deneyimi, yetiştirilen ürün çeşidi ve arazi büyüklüğünün etkilediğini belirtmiştir. Kızıloğlu (2017) üreticilerin %58,89'unun sigorta yaptırdığını belirtmiş ve eğitim durumu, sahip olunan arazi büyüklüğü, yıllık toplam gelir ve sürekli afet riski gibi faktörlerin sigorta yaptırmada etkili olduğunu ifade etmiştir. KKB (2023)'de 2020

yılından beri çiftçilerin sigorta yaptırma oranının arttığı ve en son 2023 yılında %29'a ulaştığı ifade edilmiştir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin %73,91'i tarım sigortası yaptırdığını belirtmiştir (Çizelge 6.61).

Çizelge 6.61 İncelenen işletmelerin tarım sigortası yaptırma durumları

	n	%
Evet	6	26,09
Hayır	17	73,91
Toplam	23	100,00

Tarım sigortası yaptırmayan işletmelerin sigorta yaptırmama sebepleri sorulduğunda, risk gerçekleştiğinde zararın ödeneceğine olan inancın zayıf olması, sigorta primlerinin yüksek oluşu ve yeterli arazi sahibi olunmadığı için gerek görmemek, şeklinde cevaplarla karşılaşılmıştır (Çizelge 6.62).

Çizelge 6.62 İncelenen işletmelerin tarım sigortası yaptırmama sebepleri

	n	%
Zararın ödeneceğine olan inancım az	9	52,94
Primlerin yüksek olduğunu düşünüyorum	6	35,29
Yeterli arazim yok	2	11,76
Toplam	17	100,00

KKB (2023)'ye göre çiftçilerin sigorta yaptırmama nedenleri olarak gereksiz ya da faydasız bulma, sigorta bedeli yüksekliği, hasar ödemesinde yaşanan olumsuzluklar, üründe ya da bölgede risk düşüklüğü, ÇKS kaydı olmaması gibi faktörler belirtilmiştir. Tarım sigortası yaptıran işletmelerin tamamı bankalardan çektikleri çeşitli tarımsal kredilerde, sigorta yaptırmama şartının bulunması nedeniyle yaptırdığını belirtmiştir (Çizelge 6.63).

Çizelge 6.63 İncelenen işletmelerin sigorta yaptıırma kararları

	n	%		n	%
Zorunlu olduğu için yaptırdım	6	100,00	Zorunlu olmasa yaptırmam	6	100,00
Kendi isteğimle yaptırdım	0	0,00	Zorunlu olmasa da yaptırdım	0	0,00
Toplam	6	100,00	Toplam	6	100,00

İncelenen işletmelerin tamamı, kullandıkları bir takım tarımsal kredilerde tarım sigortası yaptırmak zorunlu olduğu için sigorta yaptırdıklarını ve zorunlu olmasa yaptırmayacaklarını belirtmiştir.

6.2.6 İşletmelerin faydalandığı ABB desteklemeleri ve miktarları

Çalışma kapsamında ABB desteklemelerinden faydalanan işletmelerle görüşme yapılmış ve işletmelerin farklı desteklemelerden yararlandığı tespit edilmiştir. ABB, 2020 yılında talep sayısı ilerleyen yıllara kıyasla daha az olduğu için, arazi genişliğine bağlı olarak üretici başına bir veya iki viyol domates fidesi, 2021 yılında bir viyol domates fidesi desteklemesi yapılmış olup fidelerin dağıtımını iki sene de Mart ayında gerçekleştirilmiştir. 2022 ve 2023 yılında birer viyol domates fidesi desteklemesi yapılmış olup fidelerin dağıtımını iki sene de Nisan ayında gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin domates fidesi desteklemelerinden yararlanma durumları Çizelge 6.64'te verilmiştir.

Çizelge 6.64 İşletmelerin ABB domates fidesi desteklemelerinden yararlanma durumu

	2020		2021		2022		2023	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yararlanan	17	73,91	19	82,61	21	91,30	23	100,00
Yararlanmayan	6	26,09	4	17,39	2	8,70	0	0,00
Toplam	23	100,00	23	100,00	23	100,00	23	100,00

Ayaş ilçesi için büyük önem arz eden bir diğer destekleme türü olan biber fidesi desteklemeleri, 2020 ve 2021 yılında üretici başına birer viyol olarak gerçekleştirilmiş ve fidelerin dağıtımını iki sene de Mart ayında gerçekleştirilmiştir. 2022 ve 2023 yılında ise yine üretici başına birer viyol olarak gerçekleştirilmiş ve fidelerin dağıtımını iki sene de Nisan ayında gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin biber fidesi desteklemelerinden yararlanma durumları Çizelge 6.65’te verilmiştir.

Çizelge 6.65 İşletmelerin ABB biber fidesi desteklemelerinden yararlanma durumu

Sivri Biber	2020		2021		2022		2023	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yararlanan	13	56,52	14	60,87	17	73,91	16	69,57
Yararlanmayan	10	43,48	9	39,13	6	26,09	7	30,43
Toplam	23	100,00	23	100,00	23	100,00	23	100,00
Kıl Biber	2020		2021		2022		2023	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yararlanan	9	39,13	10	43,48	12	52,17	12	52,17
Yararlanmayan	14	60,87	13	56,52	11	47,83	11	47,83
Toplam	23	100,00	23	100,00	23	100,00	23	100,00
Dolma Biber	2020		2021		2022		2023	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yararlanan	13	56,52	14	60,87	16	69,57	16	69,57
Yararlanmayan	10	43,48	9	39,13	7	30,43	7	30,43
Toplam	23	100,00	23	100,00	23	100,00	23	100,00
Kapya Biber	2020		2021		2022		2023	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yararlanan	11	47,83	12	52,17	14	60,87	14	60,87
Yararlanmayan	12	52,17	11	47,83	9	39,13	9	39,13
Toplam	23	100,00	23	100,00	23	100,00	23	100,00

Hem domates hem de biber fidesi desteklemelerinden yararlanan ve çalışma kapsamında görüşme yapılan üreticilerin yıllar içerisinde desteklemelere katılım oranlarının arttığı görülmüştür. ABB’nin sebze yetiştiriciliği için önem arz eden bir diğer destekleme türü

olan mazot desteklemesi, 2022–2023 yıllarında gerçekleştirilmiş, en az 5 en fazla 20 dekar arazi için başvuru yapılması şartıyla 2022 yılı için 100 TL/da ve 2023 yılı için ise 225 TL/da mazot desteklemesi yapılmış, destekleme tutarları 2022 yılında Eylül ayında ve 2023 yılında ise Nisan ayında üreticilerin Başkent Kartlarına yatırılmıştır. 2022 yılında ABB üretimi olan sıvı gübre desteklemesi yapılmış ve dağıtım Ekim ayında gerçekleştirilmiştir. Çizelge 6.66’da araştırma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin mazot ve gübre desteklemelerinden yararlanma durumları verilmiştir.

Çizelge 6.66 İşletmelerin ABB mazot ve gübre desteklemelerinden yararlanma durumu

	Mazot Desteklemesi (2023)		Gübre Desteklemesi (2022)			Mazot Desteklemesi (2023)		Gübre Desteklemesi (2022)	
	n	%	n	%		n	%	n	%
Yararlanan	11	47,83	Yararlanan	10	43,48	Yararlanan	10	43,48	
Yararlanmayan	12	52,17	Yararlanmayan	13	56,52	Yararlanmayan	13	56,52	
Toplam	23	100,00	Toplam	23	100,00	Toplam	23	100,00	

Sebze yetiştiriciliğinin hububat tarımına göre daha yoğun el emeği ve daha az makine gücü gerektirmesi nedeniyle Ayaş ilçesinde mazot desteklemelerinden yararlanman işletme oranının Polatlı ilçesine göre daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, ABB destekleme ürünlerinden biri olan organomineral sıvı gübrenin, formu, uygulama alanı ve uygulama şekli açısından sebze yetiştiriciliğinde kullanılması daha uygun olduğu halde Ayaş ilçesinde sıvı gübre desteklemesinden yararlanan işletme oranının Polatlı ilçesine göre daha düşük seviyelerde kalması araştırılması gereken bir konu olarak görülmektedir.

6.2.7 İşletmelerin ABB desteklemelerine ilişkin görüşleri

Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin ABB desteklemelerine ilişkin görüşlerini öğrenmek amacıyla çeşitli sorular sorulmuştur. Çizelge 6.67’de işletmelerin desteklemelerin yeterlilik durumlarına ilişkin görüşleri verilmiştir.

Çizelge 6.67 İncelenen işletmelerin ABB desteklemelerinin yeterliliğine ilişkin görüşleri

	n	%
Yeterli	18	78,26
Yeterli değil	5	21,74
Toplam	23	100,00

İşletmelerin %78,26'sı desteklemelerin yeterli olduğunu ve %21,74'ü ise yeterli olmadığını düşünmektedir. Desteklemelerin yeterli olmadığını düşünen işletmelerin %40'ı fide ve gübre , %20'si yalnızca fide , %20'si yalnızca gübre ve diğer %20'si ise mazot ve gübre desteklemelerinin yetersiz olduğunu düşünmektedir (Çizelge 6.68).

Çizelge 6.68 İncelenen işletmelerce yetersiz olduğu düşünülen destekleme çeşitleri

	n	%
Fide + Gübre	2	40,00
Fide	1	20,00
Gübre	1	20,00
Mazot + Gübre	1	20,00
Toplam	5	100,00

Görüşme yapılan işletmelerin tamamı ABB desteklemelerinin artırılarak devam etmesi gerektiğini düşünmektedir. Üreticiler destekleme başvurularının alınmaya başlamasına ilişkin bilgiyi nerden aldıkları sorusuna, %82,61 oranında ABB tarafından yapılan SMS bilgilendirmesi sayesinde ve %17,39 oranında yaşadıkları mahallenin muhtarları sayesinde cevaplarını vermişlerdir (Çizelge 6.69).

Çizelge 6.69 İncelenen işletmelerin desteklemelerden haberdar olma yöntemleri

	n	%
ABB bilgilendiriyor	19	82,61
Muhtardan duyuyorum	4	17,39
Toplam	23	100,00

Çalışma kapsamında görüşme yapılan üreticilerin, destekleme başvurularına KIRBİS ismi verilen internet sitesi üzerinden yapılması ile ilgili görüşlerinin sorulduğu soruya verilen cevaplar Çizelge 6.70’te verilmiştir.

Çizelge 6.70 İncelenen işletmelerin destekleme başvuru yöntemine ilişkin görüşleri

	n	%
Başvuru yapmak kolaydır	11	47,83
Başvuru yapmak zordur	12	52,17
Toplam	23	100,00

Başvuru yapmanın zor olduğunu düşünen üreticilerin %91,67’si, başvuruların internet üzerinden alınması nedeniyle zor olduğunu, %8,33’ü ise başvuru esnasında çok fazla bilgi/belge gerektiğini belirtmiştir. Görüşme yapılan üreticilerin %65,22’si destekleme başvurusu yaparken yardım aldığını ifade etmiş, bunların %86,67’si aile, tanıdık, akrabalarından ücretsiz olarak yardım alırken %13,33’ü ise bir önceki bölümde Polatlı ilçesinde rastlanmadığı belirtilen ilçelerdeki kırtasiye, internet kafe vb. işyerlerinin ücret karşılığında başvuru yapma hizmetinden yararlandığını ifade etmiştir. Görüşme yapılan işletmelerin, desteklemelerin ödenme/dağıtım zamanlarına ilişkin görüşleri sorulmuş ve işletmelerin %86,96’sı desteklemelerin ödenme/dağıtım zamanından memnun olduğunu ve %13,04’ü ise memnun olmadığını belirtmiştir (Çizelge 6.71).

Çizelge 6.71 İşletmelerin destekleme ödenme/dağıtım zamanlarına ilişkin görüşleri

	n	%
Memnunum	20	86,96
Memnun değilim	3	13,04
Toplam	23	100,00

Destekleme ödenme/dağıtım zamanlarından memnun olmayan üreticilerin tamamı fide desteklemelerinin Ayaş ilçesi için ilk iki sene dikim zamanından önce dağıtıldığını ve son iki sene ise dikim zamanından sonra dağıtıldığını ifade etmişlerdir.

Üreticilerin bilinç düzeylerini ölçmek için desteklemelerin üretim miktarına, ürün verimine ve ürün gelirine olan etkileri konusunda üreticilerin üretim miktarı, verim ve gelir arasındaki fark konusunda kesin bilgilere sahip olmadığı görülmüştür (Çizelge 6.72).

Çizelge 6.72 ABB desteklemelerinin üretim miktarı, verim ve gelire etkileri

Desteklemeler üretimi artırdı mı?		Desteklemeler verimi artırdı mı?		Desteklemeler geliri artırdı mı?				
n	%	n	%	n	%			
Evet	18	78,26	Evet	12	52,17	Evet	23	100,00
Hayır	5	21,74	Hayır	11	47,83	Hayır	0	0,00
Toplam	23	100,00	Toplam	23	100,00	Toplam	23	100,00

Gökçe vd. (2022) belediye desteklerinden yararlanmayanların yararlananlara oranla ortalama tarımsal gelirinin %54, toplam gelirinin ise %76 daha fazla olduğunu belirtmiştir. Çizelge 6.72’de sorulan sorulara verilen cevaplara göre;

- Desteklemelerin üretim miktarını artırdığını düşünen üreticilerin yarısı yalnızca girdi desteklemelerinin yapıyor oluşunun üretim miktarını artırdığını düşünürken, diğer yarısı ise kaliteli fide çeşidinin üretim miktarını artırdığını düşünmektedir.
- Desteklemelerin verimi artırdığını düşünen üreticilerin %66,67’si gübre desteklemesinin verimi artırdığını düşünürken, %33,33’ü ise kaliteli fide çeşidinin verimi artırdığını düşünmektedir.
- Desteklemelerin geliri artırdığını düşünen üreticilerin tamamı ise girdi desteklemeleri sayesinde üretim masraflarının azaldığını, bu sayede ürün gelirinin arttığını düşünmektedir.

Üreticilere, ABB desteklemeleri olmasa meydana gelebilecek değişiklikler sorulduğunda, hiçbir şey değişmez, üretimim biraz azalır ama tarım yapmaya devam ederim ve üretimim çok azalır tarım yapmayı bırakmak zorunda kalırım cevapları alınmıştır (Çizelge 6.73).

Çizelge 6.73 ABB desteklemeleri olmasa meydana gelebilecek değişiklikler

	n	%
Hiçbir şey değişmez	9	39,13
Üretimim biraz azalır ama tarıma devam ederim	9	39,13
Üretimim çok azalır ve tarımı bırakmak zorunda kalırım	5	21,74
Toplam	23	100,00

Ayaş ilçesinde gerçekleştirilen ABB desteklemelerinin, üreticilerin tarımsal faaliyetlerine devamlılığı açısından etkisinin, Polatlı ilçesine göre daha anlamlı olduğu görülmüştür. Buna gerekçe olarak, Polatlı ilçesinde tarımsal üretimin daha geniş alanlarda yapılması ve gelir seviyesinin daha yüksek olması gösterilebilir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan üreticilere ABB Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığına bağlı Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü personelleriyle görüşme sıklığı sorulmuş ve alınan cevaplar Çizelge 6.74'te verilmiştir.

Çizelge 6.74 İncelenen işletmelerin ABB personelleriyle görüşme sıklığı

	n	%
Yalnızca dağıtım aşamasında	12	52,17
Başvuru ve dağıtım aşamalarında	7	30,43
Başvuru, dağıtım ve üretim aşamalarının tamamında	4	17,39
Hiç	0	0,00
Toplam	23	100,00

İşletmelerin %52,17'si ABB personelleriyle yalnızca destekleme dağıtım aşamasında görüştüğünü, %30,43'ü destekleme başvuru ve dağıtım aşamalarında ve %17,39'u ise başvuru ve üretim aşamalarının tamamında ABB personelleri ile görüştüğünü ifade etmiştir. Üreticilerin %43,48'i, tarımsal üretimde herhangi bir sorun yaşadığında İl/İlçe Tarım Müdürlüklerine danıştığını, %39,13'ü zirai bayilere danıştığını, %8,70'i Ziraat

Odasına danıştığını, %4,35'inin tarımsal danışmanı olduğunu ve %4,35'inin ABB personellerine danıştığı belirlenmiştir (Çizelge 6.75).

Çizelge 6.75 İşletmelerde tarımsal üretim sürecinde karşılaşılan sorunlarda danışılan yer

	n	%
İl/İlçe Tarım Müdürlükleri	10	43,48
Zirai bayiler	9	39,13
Ziraat Odası	2	8,70
Tarımsal danışmanlar	1	4,35
ABB personelleri	1	4,35
Toplam	23	100,00

Polatlı ilçesinde görüşme yapılan üreticiler, mazot desteklemeleri için anlaşılan akaryakıt istasyonlarında, mazot bedeli üzerinden komisyon kesintisi yapıldığı ile karşılaşmadıklarını belirtirken Ayaş ilçesinde durum tam tersi olarak görülmektedir. Görüşme yapılan 23 üreticiden 4'ü, destekleme kapsamında hak ettiği mazotu alırken, akaryakıt istasyonunda komisyon ödediğini belirtmiş, ancak 3 üretici bu durumu normal karşılarken yalnızca 1'i sorun olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Bu kapsamda üreticilere, mazot desteklemelerine ilişkin görüşlerini öğrenmek üzere sorular sorulmuştur. Çizelge 6.76'da mazot desteklemesinin Başkent Kartlar üzerinden alınması ile ilgili görüşlere yer verilmiştir.

Çizelge 6.76 İşletmelerin mazot desteklemelerinin Başkent Kart'a yatırılmasına ilişkin görüşleri

	n	%
Doğru buluyorum	22	95,65
Yanlış buluyorum	1	4,35
Toplam	22	100,00

Üreticilerin %95,65'i mazot destekleme tutarlarının Başkent Kart'a yatırılmasını doğru bulduğunu ve %4,35'i ise yanlış bulduğunu belirtmiştir. Üreticilerin %72,73'ü Başkent Kart'ın mazot alırken büyük kolaylık sağladığını, %18,18'i kartlar kişiye özel olduğu için suistimal edilemediğini ve %9,09'u ise destekleme tutarları şahısların bireysel banka hesaplarına yatırılırsa var olan borçlara gidebileceğini düşünmektedir. Mazot destekleme

tutarlarının Başkent Kart'a yatırılmasını doğru bulmadığını belirten üretici ise gerekçe olarak ise mazot ihtiyacı olmayan durumlarda başka girdi alımı için kullanabilmek istediğini ifade etmiştir.

6.2.8 İşletmelerin tarımsal üretimdeki sorunları ve çözüm önerileri

Çalışma kapsamında görüşme yapılan üreticilere, tarımsal üretimde karşılaşılan sorunların ne olduğu sorulmuş ve Polatlı ilçesi ile benzer olarak Ayaş ilçesindeki üreticilerin tamamı da özellikle 2023 senesi için girdi maliyetlerinin yüksek olduğunu ve buna karşın ürün fiyatlarının düşük olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında, üreticilerin büyük bir çoğunluğu pazarlama sorunları ile karşılaştığını ifade etmiştir, Ayaş ilçesindeki pazarlama sorunlarının Polatlı ilçesine göre daha önemli boyutlarda olduğu, üreticilerin pazara ulaşmada yaşadığı zorluklar nedeniyle ürünlerini çoğunlukla kendi imkanlarıyla tezgahlarda ya da seyyar olarak satmaya çalıştıkları tespit edilmiştir.

Üreticilerin tamamı ABB'nin ek destekleme yapması gerektiğini ve destekleme türlerinin bölgesel olarak planlanması gerektiğini düşünmektedir. Özellikle son iki yıldır domates fidesi çeşitlerinden memnun olmadıklarını belirten üreticiler, çeşitlerin değiştirilmesi gerektiğini hatta ön talep alımı sırasında çeşitlerle ilgili yaşadıkları sorunlardan bahsettiklerini ancak herhangi bir aksiyon alınmadığını iletmişlerdir. Üreticilerin ilçelerinde bir diğer önemli sorun olarak gördükleri faktör ise, hobi bahçesi sahiplerinin de sebze fidesi desteklemelerinden yararlanmasıdır. Geçimini tarım ve özellikle de sebzeçilikten sağlayan kişilerin desteklemelerden daha çok miktarda yararlanması gerektiğini, hobi bahçesi sahiplerinin bilinçsiz üretim yaptıklarını dolayısıyla kendi bahçelerinin çevresindeki sebzelik alanlara zirai hastalık ve zararlıların taşınmasına sebep olduklarını, tarımsal üretim ve ekonomiye herhangi bir katkısı olmadıkları için dilerlerse ücreti karşılığında sebze fidesi satın almaları gerektiğini savunmaktadırlar. Ayrıca, bazı hobi bahçesi sahiplerinin destekleme kapsamında %50 hibe ile aldıkları fideleri, piyasa fiyatından ya da biraz daha düşük fiyattan fide satışı yapan zirai bayilere ya da başka üreticilere sattıkları bilinmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen üreticiler, özellikle 2023 yılında sebzeçilikte karşılaştıkları en büyük problemlerden birinin, tuta zararlısı olduğunu belirtmiştir. Sebzeçiliğin nispeten dar alanlarda yapılması, traktörler ve onlara bağlı tarımsal ilaçlama ekipmanlarıyla gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, araştırma kapsamında görüşme yapılan üreticiler, tuta zararlısı ile mücadele için tarım ilacı ve drone ile ilaçlama yapılması için ABB'den destek beklediklerini belirtmişlerdir. Üreticilerin çoğu organomineral sıvı gübre desteklemesine ek olarak yine %50 hibeli katı gübre desteklemesi yapılmasını talep etmektedir.

6.3 Çubuk İlçesi

Araştırma kapsamında, ABB'nin hayvancılığa yönelik desteklemelerini incelemek amacıyla Çubuk ilçesinde 17 işletme ile görüşme yapılmıştır. Akkuzulu mahallesinden 11 işletme, Demirci mahallesinden 4 işletme ve Ağıcık mahallesinden 2 işletme ile yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

6.3.1 İşletmelerdeki üreticilere ilişkin temel bilgiler

Görüşme yapılan üreticilerin %58,82'si erkek, %41,18'i kadındır (Çizelge 6.77). Gökçe vd. (2022) tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik destek ve uygulamalarından memnuniyet düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada araştırmaya katılan üreticilerin %94'ünün erkek, %4'ünün ise kadın olduğu belirtilmiştir. Çubuk ilçesinde görüşme yapılan üreticilerin %35,29'u 35 yaş ve altında, %29,41'i 36–50 yaş arasında ve %35,29'u ise 50 yaş ve üzerindedir (Çizelge 6.78).

Çizelge 6.77 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin cinsiyet durumu

Erkek		Kadın		Toplam	
n	%	n	%	n	%
10	58,82	7	41,18	17	100

Çizelge 6.78 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin yaş durumu

-35		36-50		50+		Toplam	
n	%	n	%	n	%	n	%
6	35,29	5	29,41	6	35,29	17	100,00

İşletmelerdeki üreticilerden yaşı en küçük olan üretici 25 ve yaşı en büyük olan üretici ise 65 yaşındadır. Görüşme yapılan 22 işletmedeki üreticilerin yaş ortalaması ise 43,88 olarak bulunmuştur. 2022 yılındaki ABB silaj desteklemesinin 40 yaş altındaki üreticilere özel olarak yapılması Çubuk ilçesindeki yaş ortalamasının Polatlı ve Ayaş'a göre daha düşük olmasına sebep olmuştur.

Polatlı ve Ayaş ilçelerinde incelenen işletmelerin tamamının en az ilkokul düzeyinde bir okuldan mezun olduğu bilinmekteyken Çubuk ilçesinde incelenen işletmelerin %11,76'sı herhangi bir seviyede eğitim almamış ve yalnızca okuryazardır. İşletmelerin %76,47'si ilkokul mezunu ve %11,76'sı ise lise mezunudur. (Çizelge 6.79).

Çizelge 6.79 İncelenen işletmelerdeki üreticilerin eğitim durumu

Okuryazar		İlkokul		Lise		Toplam	
n	%	n	%	n	%	n	%
2	11,76	13	76,47	2	11,76	17	100,00

Başer vd. (2023) tarafından yapılan bir araştırmada ise üreticilerin %94,9'unun erkek, %43,6'sının ilkokul, %15,9'unun ortaokul, %24,6'sının lise, %15,9'unun ise lise sonrası eğitim kurumu mezunu, ortalama yaşının 51,8 olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de ise çiftçilerin yaş ortalamalarının 53,4 yıl olduğu bildirilmiştir (KKB 2023).

Araştırma kapsamında görüşülen işletmelerin tamamının, Çubuk ilçesinde ziyaret edilen Akkuzulu, Demirci ve Ağıcık Mahallelerinde ikamet ettiği tespit edilmiştir. Üreticilerin yaşadığı konutların %64,71'i beton ve %35,29'u tuğla ile inşa edilmiştir. Üreticilerin ikamet ettikleri konutlara ilişkin bilgiler Çizelge 6.80'de verilmiştir. Bitgin ve Aslan

(2023) tarımsal ürünlerin değerini korumak amacıyla Gaziantep ilinde yedi adet lisanslı deponun çiftçi kullanımına sunulduğunu belirtmiştir.

Çizelge 6.80 İncelenen işletmelerin ikamet ettiği konutlara ilişkin bilgiler

	Yapı Yaşı (Yıl)	Kapasite (m²)	Bugünkü Değer (TL)
Ortalama	20,94	128,82	926.471
Maksimum	50,00	210,00	2.000.000
Minimum	7,00	90,00	200.000

6.3.2 İşletmelerin işgücü durumu

Görüşme yapılan işletmelerin %52,94'ü tek başına; %35,29'u ailesinden iki kişiyle birlikte ve %11,76'sı ise ailesinden üç kişiyle birlikte tarımsal faaliyet yapmaktadır (Çizelge 6.81).

Çizelge 6.81 İncelenen işletmelerde aile işgücü durumu

	Tek Kişi		İki Kişi		Üç Kişi		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
İşletme	9	52,94	6	35,29	2	11,76	17	100,00
Erkek	8	88,89	9	75,00	4	66,67	21	77,78
Kadın	1	11,11	3	25,00	2	33,33	6	22,22

Tek başına çalışan 9 işletmeden 8'i tamamen erkek işletmecilerden oluşurken yalnızca bir işletme kadın işletmecilerden oluşmaktadır. Ailesinden iki ve üç kişiyle birlikte çalışan sekiz işletmenin tamamında ise işi yapanların iki erkek ve bir kadın olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin aile işgücü, erkek işgücü birimi (EİB) cinsinden hesaplanmış ve toplam aile işgücü birimi, en düşük 0,50 ve en yüksek 2,50 olarak, 17 işletmenin ortalama aile işgücü birimi ise 1,24 olarak hesaplanmıştır. Ceyhan vd. (2021) tarafından yapılan bir araştırmada işletmelerin ortalama 2,6 erkek işgücü birimi varlığına sahip olduğu belirtilmiştir. İşletmelerin

%82,35'i tarımsal faaliyetlerini dışarıdan işçi tutmadan sürdürürken, %17,65'i dışarıdan işçi tutmaktadır (Çizelge 6.82).

Çizelge 6.82 İncelenen işletmelerin işçi tutma durumu

	n	%
Evet	3	17,65
Hayır	14	82,35
Toplam	17	100,00

İşçi tutan üç işletmeden ikisi yalnızca daimî, biri ise yalnızca geçici işçi tuttuklarını belirtmiştir (Çizelge 6.83).

Çizelge 6.83 İncelenen işletmelerde tutulan işçilerin çalışma türü

	n	%
Daimî	2	66,67
Geçici	1	33,33
Daimî + Geçici	3	100,00
Toplam	2	66,67

Tutulan işçilerin, çalışma türlerine göre yaptıkları iş, işçi sayıları, cinsiyetleri, çalışma süreleri ve ortalama yevmiyeleri Çizelge 6.84 ve Çizelge 6.85'te verilmiştir.

Çizelge 6.84 İncelenen işletmelerde tutulan daimî işçiler ve yaptıkları iş

Hayvan Bakıcı	
İşçi Sayısı	1
Cinsiyet	Erkek
Ortalama Çalışma Süresi (Gün)	365
Ortalama Yevmiye (TL/Ay)	15.000

Çizelge 6.85 İncelenen işletmelerde tutulan geçici işçiler ve yaptıkları iş

Sebze Hasat		Balya Yapımı	
İşçi Sayısı	2	İşçi Sayısı	2
Cinsiyet	Kadın	Cinsiyet	Erkek
Ortalama Çalışma Süresi (Gün)	90	Ortalama Çalışma Süresi (Gün)	7
Ortalama Yevmiye (TL/Gün)	500	Ortalama Yevmiye (TL/Gün)	1.000

Daimî işçi olarak tutulan tek işçi hayvan bakıcı olarak bir yıl boyunca çalışmakta ve yevmiyesi ise aylık 15.000 TL'dir. Sebze hasadı boyunca 90 gün boyunca çalışan kadın işçilerin yevmiyesi günlük 500 TL ve balya yapımında çalışan erkek işçilerin yevmiyesi ise günlük 1.000 TL'dir. Çubuk ilçesinde Ayaş ve Polatlı ilçelerine göre işçi tutma oranının, arazi genişliği/hayvan sayısının az olması ve hayvancılık faaliyetlerini yoğun olarak kadınlar gerçekleştirirken bitkisel üretim faaliyetlerini ise yoğun olarak erkeklerin gerçekleştirmesi dolayısıyla düşük kaldığı gözlemlenmiştir.

6.3.3 İşletmelerin tarımsal ve tarım dışı gelir durumu

Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin %41,88'inin yıllık hane halkı gelirin 120.000–180.000 TL arasında, %29,41'inin 180.001–240.000 TL arasında, %5,88'inin 240.001–300.000 TL arasında, %11,76'sının 300.001–360.000 TL arasında ve %11,76'sının ise 360.001 TL ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 6.86).

Çizelge 6.86 İncelenen işletmelerin yıllık hane halkı geliri (2023)

Hane Halkı Geliri (TL)	n	%
120.000–180.000	7	41,18
180.001–240.000	5	29,41
240.001–300.000	1	5,88
300.001–360.000	2	11,76
>360.001	2	11,76
Toplam	17	100,00

Görüşme yapılan işletmelerin ortalama yıllık hane halkı geliri 251.764,51 TL olarak hesaplanmıştır. En düşük yıllık hane halkı geliri 120.000 TL ve en yüksek yıllık hane halkı geliri ise 600.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Çalışma kapsamında görüşülen 17 işletmeden dördü tarımın yıllık hane halkı geliri içerisindeki payının %51–75 arasında olduğunu belirtirken; on üç işletme ise %76–100 arasında olduğunu belirtmiştir (Çizelge 6.87).

Çizelge 6.87 İncelenen işletmelerde tarımın yıllık hane halkı gelirindeki payı (2023)

	n	%
%26–50	–	0,00
%51–75	4	23,53
%76–100	13	76,47
Toplam	17	100,00

İncelenen işletmelerin %62,96'sı, tarım dışında bir geliri olduğunu belirtmiştir. Bunların %53,85'inin tarım dışı gelirini aktif çalışılan iş geliri, %30,77'sinin emeklilik maaşı ve %15,38'inin ticari gelir oluşturmaktadır (Çizelge 6.88). Gökçe vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada üreticilerin %3,6'sı tarım dışı geliri olduğunu belirtirken %81'i tarım dışı geliri olmadığını belirtmiş, %15,5'i ise fikir belirtmemiştir. KKB (2023)'ye göre tarım dışında gelirim yok diyen çiftçi oranı %24 olmuş ve tarım dışı geliri olan çiftçilerde ise emekli aylığının %45 paya sahip olduğu belirtilmiştir.

Çizelge 6.88 İncelenen işletmelerin tarım dışı gelir durumu

	n	%
Maaş	7	53,85
Emeklilik	4	30,77
Esnaf	2	15,38
Toplam	13	100,00

6.3.4 İşletmelerin tarımsal faaliyetleri

İşletmelerin %52,94'ü hem bitkisel hem hayvansal üretim faaliyetinde bulunurken yalnızca hayvancılık faaliyeti ile uğraşan işletmelerin oranı %47,6'dır (Çizelge 6.89).

Çizelge 6.89 İncelenen işletmelerin tarımsal faaliyetleri

	n	%
Hem bitkisel hem hayvansal üretim	9	52,94
Yalnızca hayvansal üretim	8	47,06
Yalnızca bitkisel üretim	0	0,00
Toplam	17	100,00

KKB (2023) tarafından hazırlanan Türkiye Tarımsal Görünüm Saha Araştırma Raporuna göre çiftçilerin %64'ü sadece bitkisel üretim, %36'sı hem bitkisel hem hayvansal ve %0,6'sı da sadece hayvansal üretim yapmaktadır. Gökçe vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada ise üreticilerin %56,3' ünün sadece bitkisel üretim, %13,8'inin sadece hayvansal üretim ve %30'unun ise hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yaptıkları belirtilmiştir.

İncelenen işletmeler arasında büyükbaş hayvancılık yapan 16 işletmenin 7'si besi hayvancılığı ve 9'u ise süt hayvancılığı yapmaktayken; küçükbaş hayvancılık yapan tek işletmede ise besi hayvancılığı faaliyeti yapılmaktadır. İşletmelerin tamamının ahır ya da ağılı bulunmaktadır. Ortalama büyükbaş hayvan varlığının 15,18 ve ortalama küçükbaş hayvan varlığının ise 2,94 olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin hayvan varlıklarına ilişkin veri Çizelge 6.90'da verilmiştir.

Çizelge 6.90 İncelenen işletmelerin hayvan varlığı (adet)

Hayvan Sayısı (Adet)	İşletme Sayısı (Adet)	Oran (%)
3–8	8	47,06
9–14	4	23,53
15–20	1	5,88
21–26	4	23,53
Toplam	17	100,00

Çalışma kapsamında incelenen işletmeler, hayvanlarının tamamının ÇKS'ye kayıtlı olduğunu belirtmişlerdir. İşletmelerin sahip olduğu ahır/ağılların %75'i beton, %25'i tuğla ve diğer %25'i ise kerpiçle ile inşa edilmiştir. Çizelge 6.91'de hayvancılıkla uğraşan işletmelerin ahır/ağıllarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Çizelge 6.91 İncelenen işletmelerin sahip olduğu ahır/ağıllara ilişkin bilgiler

	Yapı Yaşı (Yıl)	Kapasite (m²)	Hayvan Kapasitesi (Baş)	Bugünkü Değer (TL)
Ortalama	20,13	149,00	36,33	2.400.000
Maksimum	50	300	90	7.500.000
Minimum	4	40	5	2.500.000

İşletmelerin tamamı, kapalı sistem bir ahıra sahiptir. Görüşme yapılan üreticilere çayır/mera kullanımları ile ilgili soru sorulmuş, Akkuzulu ve Ağıcık mahallelerinde çayır/mera arazilerinin bulunduğu ve Akkuzulu'daki işletmelerin %54,55'i ile Ağıcık'taki işletmelerin tamamının çayır/mera kullanım imkânı olduğu halde Demirci mahallesinde işletmelerin çayır/mera kullanım imkânı olmadığı görülmüştür (Çizelge 6.92).

Çizelge 6.92 İncelenen işletmelerin çayır/mera kullanım durumları

	n	%
Evet	8	47,06
Hayır	9	52,94
Toplam	17	100,00

İşletmelerin %52,94'ü kendi tasarruflarındaki tarım arazilerinde yem bitkisi üretirken %35,29'u yem ihtiyacını tamamen dışarıdan karşılamaktadır (Çizelge 6.93).

Çizelge 6.93 İncelenen işletmelerin yem ihtiyacını karşılama şekilleri

	n	%
Tamamen satın alma	12	70,59
Yüksek oranda satın alma düşük oranda kendi üretimi	4	23,53
Düşük oranda satın alma yüksek oranda kendi üretimi	2	11,76
Toplam	17	100,00

İşletmelerin hayvancılık faaliyetlerinden elde ettikleri gübreyi değerlendirme şekilleri Çizelge 6.94’te verilmiştir.

Çizelge 6.94 İncelenen işletmelerin hayvan gübresini değerlendirme şekli

	n	%
Satış	9	52,94
Kendi arazilerinde kullanma	6	35,29
Yakacak olarak kullanma	2	11,76
Toplam	17	100,00

Araştırma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin ürünlerini satış için tercih ettikleri yerlere ilişkin bilgiler Çizelge 6.95’te verilmiştir.

Çizelge 6.95 İncelenen işletmelerin ürün satış yeri tercihleri

Besi Hayvanı	n	%	Süt	n	%
Perakende satış	6	85,71	Seyyar süt aracı	9	65,00
Kesimhane	1	14,29	Perakende satış	7	30,00
Toplam	7	100		16	100

İncelenen işletmelerin %70,59’u tarımsal alet–ekipman varlığının yeterli olduğunu belirtirken %29,41’i ise yeterli olmadığını belirtmiştir. İşletme başına düşen ortalama tarımsal alet ekipman sayısı Çizelge 6.96’da verilmiştir.

Çizelge 6.96 İncelenen işletmelerde tarımsal alet–ekipman varlığı

	Ortalama	Minimum	Maksimum
Traktör	1,06	0	3
Römork	1,12	0	3
Pulluk	0,82	0	3
Mibzer	0,59	0	2
Kazayağı	0,82	0	3
Diskaro	0,53	0	2
Tırmık	0,47	0	2
Gübre dağıtma	0,47	0	2
İlaçlama	0,41	0	1
Çapa	0,18	0	1
Balya	0,41	0	2
Yem kırma	0,71	0	1
Yem karma	0,53	0	1
Süt sağım	0,53	0	1
Soğutma tankı	0,18	0	1
Gübre sıyırma	0,18	0	1

İncelenen işletmelerin %82,35'inin traktörü bulunmakta ve %17,65'inin ise traktörü bulunmamaktadır. İşletmelerin %78,57'sinin yalnızca bir traktörü varken; %21,43'ünün iki traktörü bulunmaktadır. Polatlı ve Ayaş ilçesindeki duruma benzer olarak birden fazla traktöre sahip olan işletmelerin, bir traktöre sahip olan işletmelerden daha çok hayvana sahip olduğu, daha büyük tarımsal arazilere sahip olduğu ve birden fazla ürün ektiği görülmüştür. Polatlı ilçesinden farklı ve Ayaş ilçesi ile benzer olarak ise Çubuk ilçesinde de traktör yenileme eğiliminin yüksek olmadığı görülmüştür. İncelenen işletmelerin %21,43'ünün 2023 model bir traktöre sahip olduğu, %28,57'sinin 2017–2022 model bir traktöre sahip olduğu, %14,29'unun 2010–2016 model bir traktöre sahip olduğu ve %35,71'inin ise 2003–2009 model bir traktöre sahip olduğu görülmüştür.

Yeterli tarımsal alet–ekipmana sahip olmadığını düşünen işletmelerin %60'ı süt sağım makinelerinin olmadığını ve elle sağım yaptıklarını, %40'ı ise bitkisel üretimde kullanılan çeşitli alet–ekipmanlarının olmadığını ve akraba, komşu vb. kişilerle ortak olarak satın aldığını ve ortak olarak kullanmakta olduğunu belirtmiştir (Çizelge 6.97).

Çizelge 6.97 İncelenen işletmelerde alet–ekipman eksiğinin giderilme şekli

	n	%
Elle sağım (hayvansal üretim)	3	60,00
Ortak satın alma ve ortak kullanım (bitkisel üretim)	2	40,00
Toplam	5	100,00

6.3.5 İşletmelerin tarımsal kredi kullanım ve tarım sigortası yaptırma durumları

Çubuk ilçesinde görüşme yapılan işletmelerin %58,82’si çeşitli tarımsal krediler kullanmaktadır. Kredi kullanan üreticilerin tamamı yalnızca kamu bankalarından, kredi kullanmıştır. Üreticilerin %85,71’i tarımsal girdi temin edebilmek için, %14,29’u ise traktör ve çeşitli tarımsal alet–ekipman alımı için kredi kullandığını belirtmiştir (Çizelge 6.98)

Çizelge 6.98 İncelenen işletmelerde tarımsal kredi kullanma durumu ve kullanım alanı

Tarımsal Kredi Kullanma Durumu			Kullanım Alanı		
	n	%		n	%
Evet	7	41,18	Girdi temini	6	85,71
Hayır	10	58,82	Alet-ekipman alımı	1	14,29
Toplam	17	100,00	Toplam	7	100,00

KKB (2023)’de çiftçilerin %25’inin kredi kullanmadığı %75’inin ise değişik finans kaynaklarından yararlandığı belirtilmiş, kredi kullanma amacının ise %70 oranında üretim, %46 oranında yatırım ve %20 oranında diğer ihtiyaçlar olduğu belirtilmiştir. İşletmelerin %94,12’si tarım sigortası yaptırmadığını belirtmiştir (Çizelge 6.99).

Çizelge 6.99 İncelenen işletmelerin tarım sigortası yaptırma durumları

	n	%
Evet	1	5,88
Hayır	16	94,12
Toplam	17	100,00

Başer vd. (2023) üreticilerin %29'unun tarım sigortası yaptırdığını, %71'inin ise tarım sigortası yaptırmadığını, üreticilerin sigorta yaptırmasını işletme sahibinin eğitim durumu ile tarımla ilgili deneyimi, yetiştirilen ürün çeşidi ve arazi büyüklüğünün etkilediğini belirtmiştir. KKB (2023)'ye göre çiftçilerin sigorta yaptırmama nedenleri olarak gereksiz ya da faydasız bulma, sigorta bedeli yüksekliği, hasar ödemesinde yaşanan olumsuzluklar, üründe ya da bölgede risk düşüklüğü, ÇKS kaydı olmaması gibi faktörler belirtilmiştir. Tarım sigortası yaptırmayan işletmelerin sigorta yaptırmama sebepleri sorulduğunda ise, sigorta primlerinin yüksek oluşu ve yeterli arazi ve/veya hayvan sahibi olunmadığı için gerek görmemek şeklinde cevaplarla karşılaşılmıştır (Çizelge 6.100).

Çizelge 6.100 Çubuk İlçesi işletmelerin tarım sigortası yaptırmama sebepleri

	n	%
Sigorta primlerinin yüksek olduğunu düşünüyorum	15	88,24
Yeterli arazim/hayvanım yok	2	11,76
Toplam	17	100,00

Tarım sigortası yaptıran tek işletme, bankadan traktör almak için çektiği kredide sigorta yaptırma şartının bulunması nedeniyle yaptırdığını ve zorunlu olmasaydı tarım sigortası yaptırmayı tercih etmeyeceğini belirtmiştir. Kızıloğlu (2017) üreticilerin %58,89'unun sigorta yaptırdığını belirtmiş ve eğitim durumu, sahip olunan arazi büyüklüğü, yıllık toplam gelir ve sürekli afet riski gibi faktörlerin sigorta yaptırmada etkili olduğunu ifade etmiştir. KKB (2023)'de 2020 yılından beri çiftçilerin sigorta yaptırma oranının arttığı ve en son 2023 yılında %29'a ulaştığı ifade edilmiştir.

6.3.6 İşletmelerin faydalandığı ABB desteklemeleri ve miktarları

Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin tamamı çeşitli ABB desteklemelerinden yararlanmıştı. 2021 yılında üretici başına 2 veya 3 balya mısır silajı desteklemesi yapılmış ve dağıtım Eylül ayında gerçekleştirilmiştir. Yine 2021 yılı Mayıs ayında suni tohumlama desteklemesi yapılmıştır. Çalışma kapsamında görüşme yapılan işletmelerin desteklemelerden yararlanma durumları Çizelge 6.101'de verilmiştir.

Çizelge 6.101 ABB hayvancılık desteklemeleri

Mısır Silajı Desteklemesi (2021)			Sunı Tohumlama Desteklemesi (2021)		
	n	%		n	%
Yararlanan	14	82,35	Yararlanan	6	35,29
Yararlanmayan	3	17,65	Yararlanmayan	11	64,71
Toplam	17	100,00	Toplam	17	100,00

ABB'nin önemli bir diğer destekleme türü olan mazot desteklemesi, 2022–2023 yıllarında gerçekleştirilmiş, en az 5 en fazla 20 dekar arazi için başvuru yapılması şartıyla 2022 yılı için 100 TL/da ve 2023 yılı için ise 225 TL/da mazot desteklemesi yapılmış, destekleme tutarları 2022 yılında Eylül ayında ve 2023 yılında ise Nisan ayında üreticilerin Başkent Kartlarına yatırılmıştır (Çizelge 6.102).

Çizelge 6.102 ABB mazot ve gübre desteklemeleri

Mazot Desteklemesi (2022)			Mazot Desteklemesi (2023)		
	n	%		n	%
Yararlanan	14	82,35	Yararlanan	14	82,35
Yararlanmayan	3	17,65	Yararlanmayan	3	17,65
Toplam	17	100,00	Toplam	17	100,00

Mazot desteklemesi için üreticilerin kendilerine ait traktörü olması şartı vardır ve başvuru esnasında traktör ruhsatı istenmektedir. Bu nedenle her iki sene de desteklemeden yararlanamayan üç işletme bir traktöre sahip olmadığı için yararlanamadığını belirtmiştir. Ek olarak Çubuk ilçesinde sıvı gübre desteklemelerinden yararlanan herhangi bir üreticiye rastlanmamıştır.

6.3.7 İşletmelerin ABB desteklemelerine ilişkin görüşleri

Çalışma kapsamında görüşülen işletmelerin ABB desteklemelerine ilişkin görüşlerini öğrenmek amacıyla çeşitli sorular sorulmuştur (Çizelge 6.103).

Çizelge 6.103 İşletmelerin ABB desteklemelerinin yeterliliğine ilişkin görüşleri

	n	%
Yeterli	10	58,82
Yeterli değil	7	41,18
Toplam	17	100,00

İşletmelerin %58,82'si desteklemelerin yeterli olduğunu düşünürken %41,18'i yeterli olmadığını düşünmektedir. Desteklemelerin yeterli olmadığını düşünen işletmelerin tamamı yem desteklemelerinin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Görüşme yapılan işletmelerin %17,65'i büyükbaş ve küçükbaş hayvan bakım ve besleme eğitimine katılmış; arıcılık ya da diğer eğitimlere katılan herhangi bir işletmeye rastlanmamıştır. Görüşme yapılan işletmelerin tamamı ABB desteklemelerinin devam etmesi gerektiğini düşünmektedir.

Üreticiler destekleme başvurularının alınmaya başlamasına ilişkin bilgiyi nereden aldıkları sorusuna, %82,35 oranında ABB tarafından yapılan SMS bilgilendirmesi sayesinde ve %17,65 oranında muhtarlar tarafından yapılan bilgilendirmeler sayesinde cevaplarını vermişlerdir (Çizelge 6.104).

Çizelge 6.104 İncelenen işletmelerin desteklemelerden haberdar olma yöntemleri

	n	%
ABB bilgilendiriyor	14	82,35
Muhtar bilgilendiriyor	3	17,65
Toplam	17	100,00

Üreticilerin %58,82'si desteklemelere başvuru yapmanın kolay olduğunu ve %41,18'i ise zor olduğunu düşünmektedir (Çizelge 6.105).

Çizelge 6.105 İncelenen işletmelerin destekleme başvuru yöntemine ilişkin görüşleri

	n	%
Başvuru yapmak kolaydır	10	58,82
Başvuru yapmak zordur	7	41,18
Toplam	17	100,00

Başvuru yapmanın zor olduğunu düşünen üreticilerin tamamı, başvuruların internet üzerinden alınması nedeniyle zor olduğunu belirtmiştir. Üreticilerin %47,06'sı destekleme başvurusu yaparken aile, tanıdık, akrabalarından ücretsiz olarak yardım aldığını belirtmiştir. Görüşülen üreticilerin %64,71'i desteklemelerin ödenme/dağıtım zamanlarına ilişkin memnuniyetlerini dile getirirken, %35,29'u memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 6.106).

Çizelge 6.106 İşletmelerin destekleme ödenme/dağıtım zamanlarına ilişkin görüşleri

	n	%
Memnunum	11	64,71
Memnun değilim	6	35,29
Toplam	17	100,00

Destekleme ödenme/dağıtım zamanlarından memnun olmayan üreticilerin tamamı 2021 yılında gerçekleştirilen suni tohumlama desteklemesinin hayvanların kızgınlık zamanında yapılmadığını bu nedenle hiçbir hayvanda yapılan tohumlama işleminin tutmadığını belirtmişlerdir.

Üreticilerin desteklemelerin üretim miktarına, ürün verimine ve ürün gelirine olan etkileri sorulmuş ve üreticilerin üretim miktarı, verim ve gelir arasındaki fark konusunda kesin bilgilere sahip olmadığı görülmüştür (Çizelge 6.107).

Çizelge 6.107 ABB desteklemelerinin üretim miktarı, verim ve gelire etkileri

	Desteklemeler üretimi artırdı mı?		Desteklemeler verimi artırdı mı?		Desteklemeler geliri artırdı mı?			
	N	%	n	%	n	%		
Evet	13	76,47	Evet	14	58,33	Evet	14	82,35
Hayır	4	23,53	Hayır	3	12,50	Hayır	3	17,65
Toplam	17	100,00	Toplam	17	100,00	Toplam	17	100,00

Desteklemelerin üretim miktarını, verimi ve geliri artırdığını düşünen üreticilerin tamamı sebep olarak yem desteklerini göstermiştir. Böylece, Çubuk ilçesindeki üreticilerin, Polatlı ve Ayaş ilçesindeki üreticilere göre üretim miktarı, verim ve gelir arasındaki fark

ile ilgili daha sınırlı bilgilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Gökçe vd. (2022) belediye desteklerinden yararlanmayanların yararlananlara oranla ortalama tarımsal gelirinin %54, toplam gelirinin ise %76 daha fazla olduğunu belirtmiştir.

Üreticilere, ABB desteklemeleri olmasa meydana gelebilecek değişiklikler sorulduğunda, hiçbir şey değişmez, üretimim biraz azalır ama tarım yapmaya devam ederim cevapları alınmıştır (Çizelge 6.108).

Çizelge 6.108 ABB desteklemeleri olmasa meydana gelebilecek değişiklikler

	n	%
Hiçbir şey değişmez	16	94,12
Üretimim biraz azalır ama tarıma devam ederim	1	5,88
Toplam	17	100,00

Çalışma kapsamında görüşme yapılan üreticiler, zaten hayvancılık desteklemelerinin az miktarda yapıldığını düşünmektedir. Bu nedenle desteklemelerin olmamasının büyük bir fark yaratmayacağını ifade etmişlerdir. İşletmelere ABB Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığına bağlı Hayvancılık Hizmetleri Şube Müdürlüğü personelleriyle ne sıklıkla görüştüğü sorulmuş ve alınan cevaplar Çizelge 6.109’da verilmiştir.

Çizelge 6.109 İncelenen işletmelerin ABB personelleriyle görüşme sıklığı

	n	%
Yalnızca dağıtım aşamasında	14	82,35
Başvuru, dağıtım ve üretim aşamalarının tamamında	2	11,76
Başvuru ve dağıtım aşamalarında	1	5,88
Toplam	17	100,00

İşletmelerin %82,35’i ABB personelleriyle yalnızca destekleme dağıtım aşamasında görüştüğünü, %11,76’sı tüm üretim aşamalarında görüştüğünü ve %5,88’i başvuru ve dağıtım aşamalarında görüştüğünü belirtmiştir. Üreticilerin tarımsal ve hayvansal üretimde herhangi bir sorun yaşadıklarında danışmayı tercih ettikleri kişi/kurum tercihleri Çizelge 6.110’da verilmiştir.

Çizelge 6.110 İşletmelerde tarımsal üretim sürecinde karşılaşılan sorunlarda danışılan yer

	n	%
Tanıdıklar	7	41,18
İl/İlçe Tarım Müdürlükleri	5	29,41
Kendi tecrübeleri	3	17,65
Zirai bayiler	2	11,76
Toplam	24	100,00

Polatlı ilçesi ile farklı ve Ayaş ilçesi ile benzer olarak mazot desteklemelerinden yararlanan 14 işletmeden 3'ü destekleme kapsamında hak ettiği mazotu alırken akaryakıt istasyonunda komisyon ödediğini belirtmiştir. Bu kapsamda üreticilere, mazot desteklemelerinin ödenme yöntemine ilişkin görüşlerini öğrenmek üzere sorular sorulmuştur. Çizelge 6.111'de mazot desteklemesinin Başkent Kartlar üzerinden alınması ile ilgili görüşlere yer verilmiştir.

Çizelge 6.111 İşletmelerin mazot desteklemelerinin Başkent Kart'a yatırılmasına ilişkin görüşleri

	n	%
Kolayca yakıt alabiliyorum	9	60,00
Destekler suistimal edilemiyor	5	33,33
Bireysel hesaplarda borca gidebilir	1	6,67
Toplam	15	100,00

Üreticilerin %60'ı Başkent Kart'ın mazot alırken büyük kolaylık sağladığını, %33,33'ü kartlar kişiye özel olduğu için suistimal edilemediğini ve %6,67'si ise destekleme tutarları şahısların bireysel banka hesaplarına yatırılırsa var olan borçlara gidebileceğini düşünmektedir. Üreticilerin %11,76'sı ise desteklemelerin Başkent Kart'a yatırılmasını doğru bulmadığını belirtmiş ve gerekçe olarak ise mazot ihtiyacı olmayan durumlarda başka girdi alımı için kullanabilmek istediğini ifade etmiştir.

6.3.8 İşletmelerin tarımsal üretimdeki sorunları ve çözüm önerileri

Çalışma kapsamında görüşülen üreticilere, tarımsal üretimde en çok karşılaştığı sorunların ne olduğu sorulmuştur. Polatlı ve Ayaş ilçesiyle benzer olarak Çubuk ilçesinde

de üreticilerin tamamı 2023 senesi için girdi maliyetlerinin yüksek olduğu buna karşın ürün fiyatlarının düşük olduğunu belirtmiştir.

Üreticilerin tamamı ABB'nin hayvancılık özelinde acilen ek destekleme yapması gerektiğini düşünmektedir. Bunun yanında, yem bitkileri tohumu desteklemelerinin artırılması ve destekleme planlarının bölgesel yapılması gerektiğini düşünmektedir. İşletmeler özellikle gebe düve ve manda gibi canlı hayvan desteklemelerinin devam etmesini ve şap aşısı desteklemesi yapılmasını talep etmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan üç mahallede de büyük tarımsal sulama sıkıntılarının olduğu tespit edilmiştir ve sulama sorununun çözülmesi için acilen aksiyon alınması, var olan ve atıl durumda bulunan sulama tesislerinin bakımlarının yapılması ve yeni sulama sistemlerinin inşa edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

6.4 Şereflikoçhisar İlçesi

Araştırma kapsamında, ABB'nin tarımsal sulamaya yönelik desteklemelerini incelemek amacıyla Şereflikoçhisar ilçesinde Şanlıkişla, Karabük ve Kacarlı mahallelerinin muhtarları ile görüşme yapılmıştır. Polatlı, Ayaş ve Çubuk ilçeleri ve oralarda araştırılan destekleme türlerinde bireysel fayda ön plandayken Şereflikoçhisar'da gerçekleştirilen sulama desteklemelerinin aslında birer tesis yapısında olması nedeniyle kamusal fayda sağlamaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında seçilen mahallelerin muhtarları ile görüşme yapılmış, elde edilen sonuçlar aşağıda açıklanmıştır.

Şanlıkişla mahallesinde sulanabilir nitelikte yaklaşık 4.000 da arazi varken yalnızca Hirfanlı Barajına yakın arazilerde sulama imkânı bulunmaktadır. ABB tarafından gerçekleştirilen sulama desteklemeleriyle 2.000 da alan sulamaya açılmıştır. Şanlıkişla'da baraja yakın olan tarım arazilerinde yağmurlama sulama sistemi kullanılmaktadır. Ancak baraja daha uzak olan ve sulama imkânı daha kısıtlı olan arazilerde, derin kuyu sulama tesisleri bulunmakta ve salma sulama yöntemiyle sulama yapılmaktadır. Bölgede kuyu derinliği 50–75 m arasında değişmektedir. Karabük mahallesinde sulanabilir nitelikte yaklaşık 7.000 da arazi bulunmaktadır. ABB'nin sulama desteklemeleriyle 2.500 da alan sulamaya açılmıştır. Bölgede basınçlı sulama

sistemlerinin kullanımı yaygın değildir. Bölgede kuyu derinliği 80–100 m arasında değişmektedir. Kacarlı mahallesinde sulanabilir nitelikte yaklaşık 7.500 da arazi bulunmaktadır. ABB desteklemeleri ile 3.000 da alan sulamaya açılmıştır. Bölgede kuyu derinliği 75–100 m arasında değişmektedir. Araştırma kapsamında ziyaret edilen bölgelerin tamamında sulama desteklemeleri kapsamında çeşitli sulama tesisleri inşa edilmiştir.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan mahalle muhtarlarının, bölgedeki tarımsal faaliyetler ile sulama durumu, basınçlı sulama sistemleri ve ABB sulama desteklemeleri ile ilgili görüşleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Bölgede yoğun olarak hububat tarımı yapılmaktadır. En çok yetiştirilen ürünler buğday ve arpadır. Ancak, son yıllarda bölgenin baraja yakın tarımsal arazilerinde soğan yetiştiriciliği yapıldığı da bilinmektedir.
- Bölgede 2023 yılında sulama imkânı bulunmayan arazilerde buğday verimi ortalama 300–350 kg/da ve arpa verimi ise 200–250 kg/da; sulama imkânı bulunan arazilerde ise buğday verimi 500–600 kg/da ve arpa verimi ise 350–450 kg/da olarak gerçekleşmiştir.
- Sulu arazilerdeki hububat veriminin çorak arazilere göre %50–75 oranında daha yüksek olduğunu ifade eden muhtarlar, basınçlı sulama sistemleri sayesinde verim artışının %75–100 arasında artabileceği görüşündedir.
- Araştırma bölgesinde ABB sulama desteklemeleri sonrası basınçlı sulama sistemlerinin kullanımının yaygınlaşacağı görüşü hakimdir. Hatta su kaynaklarına daha yakın konumlarda arazileri bulunan üreticilerin basınçlı sulama sistemlerine geçiş için tesis hazırlığı yaptığı ifade edilmiştir.
- Basınçlı sulama sistemlerinin %70 oranında su tasarrufu sağlayacağı düşünülmektedir. Ek olarak basınçlı sulama sistemleri sayesinde büyük oranda zaman tasarrufu gerçekleşeceği de düşünülmektedir.
- Araştırma kapsamında görüşme yapılan üç mahallede de DSİ'nin tarımsal sulamaya yönelik çalışmalarının yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Bölgede var olan sulama göletlerinin bazılarının uzun yıllardır arızalı olduğu, bakım ve onarım çalışmalarının yapılmadığı belirtilmiştir. DSİ'nin faaliyet alanında bulunan

sulama kanallarının bakımsız olduğu, ıslah çalışması yapılmadığı için de kanallardan su geçişinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

6.5 ABB Desteklemelerine İlişkin Genel Bir Değerlendirme

Desteklemelerin etkisini belirleyebilmek amacıyla destekleme konularına göre, desteklemelerden yararlanan üreticilerin demografik özellikleri ve tarımsal işletmelerin özelliklerinin ortaya konmasında yarar bulunmaktadır. Tezin, araştırma bulgularını tartışırken her ilçenin ayrı olarak değerlendirilmesine karşın tezin bu bölümünde desteklemelerden yararlanan işletmelerin tamamının görüşlerine göre çizelgeler oluşturulmuş ve ki-kare analizi yardımıyla sonuçlar verilmiştir. Gerçekleştirilen destekleme uygulamalarının yerelde yarattığı etkiler önemlidir. Çünkü temel amaçlar, kaynakları verimli değerlendirmek, işgücünü verimli kullanabilmek ve yerel ekonomiye katkı sağlayabilmektir. Bu noktalardan hareketle desteklemelerden yararlananlar kadar, doğrudan ya da dolaylı olarak yerleşim yerleri düzeyinde desteklemelerin etkinliği de önemlidir. Hane halkı gelirindeki artışın yerel ekonomiye yansımaları göreceli bir ifade olup, üreticilerin mevcut ekonomik durumları ve yerleşim yerlerindeki gözlemlere dayalı olmaktadır. Aslında bunlar sınırlı da olsa beklenen sonuçlar olup, yerel ekonominin güçlendirilmesi açısından da çarpan etkisi yaratarak Ankara Büyükşehir Belediyesinin gerçekleştirmiş olduğu desteklemelerin olumlu çıktıları olarak görülmektedir. Çizelge 6.112’de ortaya çıkan genel görünüm, hemen hemen tüm destekleme konularının yerleşim yeri düzeyinde farklı katkı alanlarında “etkili” olmakta ve bu durum, desteklemelerin başarısı açısından önemli bir çıktı olarak kabul edilmektedir.

Çizelge 6.112 ABB desteklemelerinin yeterli olması ve başvuru kolaylığının yaş, eğitim, tarım dışı gelir ve tarımsal kredi kullanımına göre dağılımı

Değişkenler	ABB Desteklerinin Yeterli Olması		Başvurunun Kolaylığı	
	Evet	Hayır	Kolay	Zor
Yaş	n	n	n	n
<40	12	2	13	1
41-60	20	4	19	5
>60	8	16	1	25
Toplam	40	24	33	31
	$\chi^2=37.134$ SD=12 Asymp. Sig. (2sided)=0,002<0,10			
	$\chi^2=42.735$ SD=12 Asymp. Sig. (2sided)=0,03<0,10			
Eğitim	n	n	n	n
İlkokul	31	24	25	30
Lise	9	0	8	1
Toplam	40	24	33	31
	$\chi^2=15.648$ SD=4 Asymp. Sig. (2sided)=0,04<0,10			
	$\chi^2=25.648$ SD=4 Asymp. Sig. (2sided)=0,08<0,10			
Tarım Dışı Gelir	n	n	n	n
Var	38	11	30	19
Yok	2	13	3	12
Toplam	40	24	33	31
	$\chi^2=17.619$ SD=4 Asymp. Sig. (2sided)=0,001<0,10			
	$\chi^2=23.715$ SD=4 Asymp. Sig. (2sided)=0,04<0,10			
Tarımsal Kredi Kullanımı	n	n	n	n
Evet	26	8	22	12
Hayır	14	16	11	19
Toplam	40	24	33	31
	$\chi^2=9.474$ SD=4 Asymp. Sig. (2sided)=0,05<0,10			
	$\chi^2=18.870$ SD=4 Asymp. Sig. (2sided)=0,01<0,10			

Çizelge 6.112 incelendiğinde ABB desteklemelerini yeterli bulanların 60 yaş altı, lise düzeyinde eğitim almış olan, tarım dışı gelire sahip ve tarımsal kredi kullanan kişilerden oluştuğu belirlenmiş ve yapılan Ki-kare testine göre de bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($p<0,10$). ABB desteklemelerinin yeterli olma durumunun gelir, arazi genişliği, yetiştirilen ürün sayısı ve hayvan varlığı ile arasında anlamlı bir istatistiksel ilişki olmadığı saptanmıştır ($p>0,10$).

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından sağlanan tarımsal desteklemelere başvuru sürecinin kolaylığı, çiftçilerin bu desteklemelerden yararlanma oranını artıran önemli bir faktördür. Özellikle dijitalleşen başvuru sistemleri, bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi ve çiftçilere yönelik bilgilendirme çalışmalarının etkinliği, başvuru süreçlerini doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Genel olarak incelendiğinde üreticilerin %52'si başvuru sürecinin kolay olduğunu belirtmiştir (Çizelge 6.113). Kolay olduğunu belirten üreticilerin genellikle 40 yaşın altında olduğu, lise düzeyinde eğitim almış olduğu, tarım dışı gelire sahip olduğu ve tarımsal kredi kullandığı belirlenmiştir. Ki-kare testine göre de bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < 0,10$). Desteklemelere başvuru yapmanın kolay olduğunu düşünme durumunun gelir, arazi genişliği, yetiştirilen ürün sayısı ve hayvan varlığı ile arasında anlamlı bir istatistiki ilişki olmadığı saptanmıştır ($p > 0,10$).

Çizelge 6.113 Desteklemelerin üretim miktarı, verim ve gelire etkisinin dağılımı

	Desteklemeler üretim miktarını artırdı mı?		Desteklemeler verimi artırdı mı?		Desteklemeler geliri artırdı mı?			
	n	%	n	%	n	%		
Evet	42	65,63	Evet	39	60,94	Evet	52	81,25
Hayır	22	34,37	Hayır	25	39,06	Hayır	12	18,75
Toplam	64	100,00	Toplam	64	100,00	Toplam	64	100,00

Tarımsal desteklemeler, işletmelerin üretim kapasitelerini artırmalarına, modern tarım tekniklerine ve gerekli kaynaklara erişim sağlamalarına olanak tanıyan önemli bir politika aracıdır. Desteklemelerin doğru ve etkin bir şekilde uygulanması, üretim sürecinde verimliliği artırırken, maliyetleri düşürerek çiftçilerin daha rekabetçi ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmalarına yardımcı olmaktadır. Tarımsal desteklemelerin, özellikle üretim verimliliğine doğrudan etkisi bulunmaktadır. İşletmeler, tohum, gübre, mazot, sulama sistemleri gibi desteklemeler sayesinde üretim süreçlerini iyileştirerek daha fazla ürün elde edebilmekte ve birim alandan aldıkları verimi artırabilmektedir. Ayrıca, tarımsal desteklemelerin gelir üzerindeki etkisi, kırsal kalkınmanın sağlanması açısından da büyük bir öneme sahiptir. Desteklemeler sayesinde gelir düzeyi artan üreticiler, tarımsal faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlayarak daha istikrarlı bir ekonomik yapıya kavuşurlar. Bu bağlamda, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin sağladığı tarımsal desteklemeler kritik bir rol oynamaktadır. Bu durum çizelge 6.113'te de görülmektedir.

Üreticilerin %65'i desteklerin üretimi arttırdığını, %61'i verimi arttırdığını ve %82'si de verim ve üretim artışına bağlı olarak gelirlerinin arttığını belirtmiştir. Üretim ve verim artışında yaş, eğitim, gelir, tarım dışı gelir, tarımsal kredi kullanımı, arazi genişliği ve hayvan varlığının bir etkisi olmadığı istatistiksel olarak belirlenmiştir ($p>0,10$). Buna karşın desteklerin gelir artışında özellikle hane halkı gelir seviyesi yıllık 250.000 TL'den az olan, arazi genişliği 50 dekarın altında olan (özellikle Ayaş ilçesi) ve tarım dışı geliri olmayan işletmelerde bir artış yarattığı ($p<0,10$) araştırmanın dikkat çekici bulgularından bir tanesidir.

Tarımsal desteklemelerin türü ve miktarı kadar, bu desteklemelerin üreticilere hangi zaman diliminde sağlandığı da büyük bir öneme sahiptir. Desteklemelerin, üreticilerin ihtiyaç duyduğu kritik dönemlerde verilmesi, tarımsal üretimin verimliliğini doğrudan etkileyebilir. Örneğin, ekim dönemi öncesinde mazot, gübre ve tohum desteği almak, üreticilerin üretim maliyetlerini düşürerek verimliliği artırmalarına olanak tanımaktadır. Özellikle Polatlı'da hububat üretiminin yoğun olarak yapıldığı bölgelerde, mazot ve gübre desteklemelerinin ekim dönemi öncesinde dağıtılması, çiftçilerin tarımsal faaliyetlerine daha erken ve verimli başlamalarına katkıda bulunmaktadır ve bu durum saha çalışmasında da ortaya konmuştur. Aynı şekilde, Ayaş gibi sebzeçilik faaliyetlerinin öne çıktığı bölgelerde sıvı gübre, mazot ve sebze fidesi gibi desteklemelerin zamanında dağıtılması, işletmelerin üretim süreçlerinde kesinti yaşamadan daha verimli ve kaliteli ürün elde etmelerine yardımcı olduğu belirlenmiştir. Tüm desteklemeler değerlendirildiğinde üreticilerin %78'inin destekleme ödenme/dağıtım zamanlarından memnun oldukları belirlenmiştir. Ödenme/dağıtım zamanının uygun olduğunu belirten işletmeler, arazi genişlikleri 150 dekarın altında olan, tarımsal kredi kullanan, tarım dışı geliri olmayan ve 40 yaşın üstünde olan işletmeler olduğu ($p<0,10$) saptanmıştır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

6360 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler ile Büyükşehir Belediyeleri tarıma yön veren önemli bir aktör olmaya başlamış bu bağlamda tarımsal kalkınmaya yönelik proje, faaliyet ve uygulamalar geliştirilmiştir. Birçok Büyükşehir Belediyesi gibi Ankara Büyükşehir Belediyesi de bitkisel üretim, hayvansal üretim ve tarımsal sulamaya yönelik çeşitli faaliyet ve uygulamalar ile tarımsal yayım faaliyetleri gerçekleştirmiştir.

Bitkisel üretime yönelik faaliyet ve uygulamalar ile bunların işletmelere etkisinin incelendiği Polatlı ve Ayaş ilçesinde, işletmelerin yoğun olarak tohum ve fide desteklemeleri ile mazot ve gübre desteklemelerinden faydalandığı tespit edilmiştir. İşletmelerin genel olarak bu desteklemelerden memnun oldukları görülse de özellikle tohum ve mazot desteklemelerini yetersiz bulan işletmelerin de olduğu tespit edilmiştir. Aynı ilçe içerisindeki farklı kırsal mahallelerde bile, farklı iklim koşulları, farklı toprak yapısı ve farklı sulama imkanları gibi sebeplerle, yetiştirilen ürün çeşitlerinin de farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle bitkisel üretime yönelik desteklemelerden yararlanan işletmeler, desteklemelerin bölgesel olarak planlanmasının büyük önem arz ettiğini, özellikle tohum ve fide çeşitleri için ön talep alınmasının üretim ve verimi büyük ölçüde etkileyeceğini ifade etmiştir. Aynı zamanda bölgesel analizler gerçekleştirilerek tarımsal dönüşüm sürecini teşvik etmek, kuraklığa dayanıklı tarım ürünlerini belirlemek ve bu ürünlerin yaygınlaşmasını desteklemek için gerekli adımları atmak, iklim krizinin yol açtığı tarımsal değişimlere hazırlıklı olmak açısından da faydalı olacağı düşünülmektedir.

Hayvancılığa yönelik faaliyet ve uygulamalar ile bunların işletmelere etkisinin incelendiği Çubuk ilçesinde işletmelerin yoğun olarak yem ve suni tohumlama desteklemelerinden faydalandığı tespit edilmiştir. İşletmelerin %58,82'si desteklemeleri yetersiz bulduğunu ve yetersiz olan desteklemelerin yem desteklemeleri olduğunu belirtmiştir. ABB tarafından pozitif ayrımcılık yaratma düşüncesiyle, yem desteklemelerinden farklı yıllarda 40 yaş altı üreticiler ve kadın üreticilerin yararlanma koşulu getirilmiş ancak tarımda çalışan nüfusun yaşlanması ve tarımda erkek yoğun işgücü yapısının bulunması nedeniyle üreticilerin diğer destekleme çeşitlerine göre hayvancılık desteklemelerine katılım oranının az olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında

sunu tohumlama desteklemelerinin, zamanından erken ya da geç yapılması dolayısıyla desteklemelerden yararlanan hiçbir üreticinin memnun olmadığı tespit edilmiştir.

Tarımsal sulamaya yönelik faaliyet ve uygulamalar ile bunların işletmelere etkisinin incelendiği ise Şereflikoçhisar ilçesinde, görüşme yapılan mahallelerdeki muhtarlar genel olarak sulama desteklemelerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Ancak sulama borularının tesis ve kurulumu yapıldığı halde tesislerin aktif olarak çalışması için gerekli elektrik bağlantılarının yapılamaması nedeniyle, desteklemeler sonucunda inşa edilen sulama tesislerinin tam kapasite faaliyet gösteremediği tespit edilmiştir. Basınçlı sulama sistemlerinin su, gübre ve zaman tasarrufu sağladığı, sulama ve gübreleme faaliyetlerinin etkinliğini artırdığı, ürün verimi ve gelirden de kayda değer artışlar sağladığı üreticiler tarafından sıklıkla belirtilmiştir. Bu bağlamda, üreticilerin vahşi sulama yöntemlerinden uzaklaşıp basınçlı sulama sistemlerine geçişini hızlandırmak ve kolaylaştırmak için damla sulama borusu, yağmurlama sulama sistemlerinde kullanılmak üzere pompaj, ana boru ve yağmurlama başlıkları gibi çeşitli desteklemelerin yapılması ve yayım faaliyetleri ile desteklenerek üreticilerin tarımsal sulamaya yönelik bilinçlerinin artırılması önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Tarım sektöründe, arazi genişliğinin küçük ve parça sayısının çok olması, arazi dağılımı açısından adaletsiz bir durum oluşturmaktadır. ABB, bu dezavantajı biraz olsun azaltmak için desteklemelerinin hedef kitlesi olarak daha çok küçük aile işletmelerini seçmiştir. Bu nedenle tohum, fide ve mazot desteklemelerinden 500 da ve üzeri araziye sahip olan işletmeler yararlanamamaktadır ve her destekleme çeşidi için sahip olunan arazi türünden bir alt ve üst limit belirlenmiştir. Örneğin tohum desteklemeleri için minimum 5 maksimum 20 da, fide desteklemeleri için maksimum 5 da ve mazot desteklemeleri için traktör ruhsatı şartı getirilmiştir.

Görüşme yapılan tüm üreticilerin %46,97'si ABB desteklemelerine başvurmanın zor olduğunu ve başvuruların çevrimiçi ortamda alınmasını istemediklerini ifade etmiştir. Hatta bazı ilçelerde, ilçe merkezlerindeki bazı iş yerlerinin, cüzi de olsa bir ücret karşılığında üreticiler yerine ABB desteklemelerine başvuru yaptığı bilinmektedir. Ancak, gelişen teknoloji ve değişen dünyada dijital okuryazarlık önemli bir etmen olarak

görülmekte ve tarım sektöründe de dijital okuryazarlığın artmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, desteklemelere çevrimiçi ortamda başvuru alınması uzun vadeli bir avantaj olarak görülmelidir ve üreticilerin bu sistemi zamanla benimsemesinin mümkün olduğu tahmin edilmektedir.

Tarım sektöründe çoğunlukla küçük aile işletmeleri faaliyet göstermektedir. Bu nedenle, üreticilerin mesleki deneyim ve bilgi seviyeleri düşüktür. ABB tarafından özellikle hayvancılık tarafında çeşitli eğitimler gerçekleştirilmekte ve bunlar Hayvancılık Hizmetleri Şube Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Bitkisel üretim ya da tarımsal sulamaya yönelik herhangi bir eğitim ve yayım faaliyetinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Ek olarak tarımsal faaliyetlerle uğraşan üreticiler, Hayvancılık Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nün, Bitkisel Üretim ve Tarımsal Yapılar ve Sulama Şube Müdürlüklerine göre daha az destekleme yaptığını düşünmektedir. Bu bağlamda Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı teşkilatlanma yapısında aşağıdaki şekilde bir değişime gidebilir;

- Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü'nün ismi, Bitkisel ve Hayvansal Üretim Şube Müdürlüğü olarak değiştirilerek halihazırda gerçekleştirdiği tüm desteklemelere ek olarak yem, gebe hayvan ve suni tohumlama desteklemelerini de faaliyetleri arasına ekleyebilir.
- Tarımsal Sulama Şube Müdürlüğü halihazırda gerçekleştirdiği tüm desteklemelere ek olarak, hayvan yıkama havuzları ve mobil hayvan yıkama araçları gibi uygulamaları faaliyetleri arasına ekleyebilir.
- Hayvancılık Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nün ismi ise Tarımsal Eğitim ve Yayım Müdürlüğü olarak değiştirilerek, yalnızca hayvancılık alanında değil bitkisel üretim ve tarımsal sulama alanlarında da yayım faaliyetleri gerçekleştirilebilir. Bu sayede, Ankara'daki üreticilerin mesleki bilgi ve deneyimleri artırılarak üretim miktarı ve verim gibi önemli parametrelerde de artış sağlanabilir.

Tarım sektöründe pazarlama sorunlarının var olduğu bilinmektedir. Araştırma bölgelerinde de üreticiler ürünlerini pazara ulaştırma konusunda ürün fiyatlarındaki farklar, nakliye masrafları ve pazar ya da hedef kitleye ulaşamama gibi çeşitli sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Örneğin Ayaş ilçesinde sebze yetiştiriciliği yapan üreticiler, ürünlerini tarlalarının kenarlarında ya da yol kenarlarında ya da seyyar olarak sattıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada kooperatiflerin önemi ortaya çıkmaktadır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan tüm üreticilerin yalnızca %40,91'i bir kooperatife üyedir. ABB, çeşitli kooperatiflerle iş birliği içerisinde çalışmaktadır, hatta Başkent Market adında bir kooperatif market bile kurmuştur. Ancak, pazarlama sorunları halen devam etmektedir. Bu nedenle ABB, kooperatifleşmeyi artırmak için maddi ve manevi desteklerde hatta çeşitli pozitif ayrımcılıklarda bulunmalıdır. Örneğin, hızla artan teknolojik gelişme ve değişmelere uyum sağlamak isteyen tarım sektörü ve özellikle sebze yetiştiricileri, drone ile ilaçlama konusunda yoğun talepleri olduğunu iletmışlerdir. ABB ve kooperatiflerin iş birliğiyle çeşitli anlaşmalar gerçekleştirilebilir ve tarımsal ilaçlamada kullanılmak üzere müşterek drone ilaçlama makineleri alınarak kooperatif üyelerinin kullanımına sunulabilir. Bu sayede, yeni teknolojilere, doğru zaman ve şekilde ulaşım sağlanabilir, üretim ve verim artışı ile maliyet düşüşü görülebilir ve kooperatifleşme de hızla önem kazanabilir. Tüm bu tarımsal destekleme faaliyetleri ve diğer tarımsal uygulamalar gerçekleştirilirken, üreticilere bireysel olarak ulaşmaya çalışmaktansa kooperatifler aracılığıyla ulaşılması sayesinde, ABB'nin tarımsal hizmet maliyetlerini azaltırken, aynı zamanda aynı hedefler doğrultusunda bir araya gelen kooperatifler sayesinde doğru hedef kitleye ulaşılmasını da sağlayabilir.

Tarımsal desteklemelerin üretim, verimlilik ve işletme gelirinе olan olumlu etkileri, özellikle Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin sağladığı desteklerin üreticiler üzerindeki katkısını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Üreticilerin büyük bir çoğunluğu, bu desteklemelerin hem üretim miktarını hem de verimliliği artırdığını belirtirken, bu artışın gelirlerine de yansıdığını ifade etmiştir. Ancak, araştırma sonuçları, tarımsal desteklemelerin gelir artışına olan etkisinin özellikle düşük gelir seviyesine sahip olan, küçük arazi işletmelerine sahip çiftçiler ve tarım dışı geliri olmayan kesimlerde daha belirgin olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, desteklemelerin etkinliğini artırmak adına belirli hedef gruplarına yönelik daha spesifik politika ve uygulamaların geliştirilmesi

gerektiğini ortaya koymaktadır. Tarımsal desteklemelerin düşük gelirli ve küçük arazi sahibi işletmelere daha odaklı bir şekilde sunulması, bu kesimlerin üretim kapasitelerinin ve gelir düzeylerinin daha fazla iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, desteklemelerin ödenme/dağıtım zamanlaması ve destekleme türlerinin bölgesel yapıya ve amaçlara daha iyi hizmet edecek şekilde planlanması, desteklemelerin üreticilerin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesi ile daha etkili sonuçlar elde edilebilir. Eğitim, yaş veya tarım dışı gelir gibi değişkenlerin üretim ve verim artışında doğrudan etkili olmadığı göz önüne alındığında, desteklemelerin tüm üreticiler için erişilebilir ve ihtiyaç odaklı planlanmasının tarımsal kalkınmaya olan katkısını artıracığı düşünülmektedir. Ayrıca, gelir seviyesi düşük olan üreticilere yönelik desteklemelerin yanı sıra, küçük arazi sahibi ve tarım dışı geliri olmayan üreticilerin, üretim kapasitelerini artırmaya yönelik özel teşvikler ve eğitim programları geliştirilmesinin etkili olabileceği ileri sürülebilir.

Sonuç itibarıyla, Ankara Büyükşehir Belediyesinin tarımsal kalkınmaya yönelik olarak gerçekleştirdiği destekleme faaliyetlerinin, işletmelerin üretim, pazarlama ve finansman yapıları üzerinde önemli etkileri olduğu tespit edilmiştir. Kısa vadeli sonuçlar oldukça umut verici olmakla birlikte, artık uzun vadeli programlara daha fazla odaklanılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de kırsal kalkınma amacıyla pek çok proje gerçekleştirilmiş, ancak çoğu ya başarısız kalmış ya da yönetimlerin ömrü ile sınırlı kalmıştır. Bu nedenle, büyükşehir belediyelerinin yürüttüğü çalışmalar hem kırsal bölgelerin hem de Türkiye'nin uzun vadeli kalkınması açısından büyük önem taşımaktadır. Gelecek süreçte, projeler çeşitlendirilerek, özellikle üretici ve kooperatiflerin daha etkin bir şekilde iş birliği yapması sağlanarak, çok sayıda paydaşın dahil olduğu bir sistem içerisinde, uzun vadeli projelere sürekli olarak odaklanılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akkaya, M. A. (2020). *Kırdan kente göçün azaltılmasında genç çiftçi desteğinin rolü ve etkisi: Ankara ili Polatlı ilçesi araştırması* (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü). Ankara Üniversitesi.
- Aksoy, A., & Yavuz, F. (2012). Çiftçilerin küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini bırakma nedenlerinin analizi: Doğu Anadolu bölgesi örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 27(2), 76-79.
- Anonim. (2005). Guideline for local government support of agriculture-related development: Croatia local government reform project (LGRP) II. Draft submitted (LGRP II). USAID Contract No. 160-C-00-03-00104-00. Urban Institute Subcontract, 4(1), 40-56.
- Anonim. (2024). Polatlı Ticaret Borsası 2016 yılı faaliyet raporu. <https://www.polatliborsa.org.tr/wp-content/uploads/pdf/2016-yili-istatistik-raporlari.pdf>
- Anonim. (2023). Ankara Büyükşehir Belediyesi Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı. <https://www.ankara.bel.tr/teskilat-semasi/kirsal-hizmetler-dairesi-baskanligi-135>
- Anonim. (2024). Ayaş Brifing 2017. Tarım ve Orman Bakanlığı Ankara İl Tarım ve Orman Müdürlüğü <https://ankara.tarimorman.gov.tr/belgeler/aya%25c5%259f%2520brifing%25202017.doc>
- Anonim. (2024). Çubuk Brifing 2017. Tarım ve Orman Bakanlığı Ankara İl Tarım ve Orman Müdürlüğü <https://ankara.tarimorman.gov.tr/belgeler/%25c3%2587ubuk%2520brifing%25202017.docx>
- Anonim. (2024). Başkent Tarım. <https://baskenttarim.ankara.bel.tr/>
- Anonim. (2024). Petrol ve akaryakıt fiyat sorgulama. <https://bildirim.epdk.gov.tr/bildirim-portal/faces/pages/tarife/petrol/illeregorepetrolakaryakitfiyatsorgula.xhtml>
- Anonim. (2024). Polatlı Brifing 2017. <https://ankara.tarimorman.gov.tr/belgeler/polatli%25c4%25b1%2520brifing%25202017.docx>
- Atalay, İ. (2023). Ankara ili Polatlı ilçesinde faaliyet gösteren sulama kooperatiflerinde su kullanımının değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü). Ankara Üniversitesi.

- Aydın, F., & Koçak, E. (2019). Polatlı ilçesi tarım coğrafyası. 101. Congress Book Series, 285.
- Aytüre, S. (2017). Şereflikoçhisar ekonomisi ve sorunları. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), 30-47.
- Başer, U., Bozoğlu, M., & Mennan, H. (2023). Çiftçilerin tarım sigortası yaptırılmalarını etkileyen faktörler. Akademik Ziraat Dergisi, 12(1), 77-82.
- Bayramoğlu, Z., Oğuz, C., Arısoy, H., & Karakayacı, Z. (2014). Türkiye’de uygulanan tarımsal desteklerin tarım işletmelerinin ekonomik sürdürülebilirliğine etkisi: Konya ili örneği. TÜBİTAK 1002, 113K455 no’lu proje kesin sonuç raporu. <https://www.researchgate.net/publication/338864257>
- Bitgin, H. E., & Aslan, E. (2023). Yerel yönetimlerin tarım politikaları üzerine bir değerlendirme: Gaziantep ili örneği. Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi.
- Bulut, B. (2020). Türkiye’de uygulanan tarımsal destekleme politikalarının üretim etkisi. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.
- Ceyhan, V., Türkmen, H., Yıldırım, Ç., & Canan, S. (2021). Samsun ili tarım işletmelerinin sigortalabilir risklerinin belirlenmesi ve tarım sigortası yaptırma durumu. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 58(4), 569-579. <https://doi.org/10.20289/zfdergi.846806>
- Eken, B. (2022). Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin tarımsal faaliyetlerdeki rolü ve kooperatiflerle iş birliği: İzmir Büyükşehir Belediyesi örneği. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Erkuş, A., & Demirci, R. (1996). Tarımsal işletmecilik ve planlama. Ankara Üniversitesi Yayın No: 1435, Ziraat Fakültesi Ders Kitabı No: 417.
- Gökçe, S., Titiz, T., Özden, F., & Işın, F. (2022). İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin kırsal kalkınmaya yönelik hizmet kalitesinin değerlendirilmesi: Bergama ve Ödemiş ilçeleri örneği. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 59(3), 513-527. <https://doi.org/10.20289/zfdergi.1021553>
- Güzel, İ. H. (2020). Yerel yönetimlerin kırsal kalkınmaya etkileri: Ankara, Konya, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyeleri örneği. International Journal of Disciplines Economics; Administrative Sciences Studies, 6(24), 1105-1113.
- Kalanlar, Ş. (2005). Ankara ili Ayaş ilçesi sebze işletmelerinde damla sulamanın benimsenmesi ve yayılması üzerine bir araştırma (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Kızıloğlu, R. (2017). Üreticilerin tarım sigortası yaptırmasını etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Konya ili Akşehir ilçesi örneği. *Alinteri Journal of Agricultural Sciences*, 32(1), 19-26.
- KKB. (2023). Türkiye tarımsal görünüm saha araştırma raporu. Kredi Kayıt Bürosu (KKB). <https://www.kkb.com.tr/resources/contentfile/tarimsal-gorunum-saha-arastirma-raporu2023.pdf>
- Koçak, E., & Aydın, F. (2020). Polatlı ilçesinde tarımsal problemler ve çözüm önerileri. *Journal of International Social Research*, 13(70).
- Meyer, R. L. (2011). Subsidies as an instrument in agricultural finance: A review. Joint Discussion Paper – Issue. The World Bank, BMZ, FAO, GIZ, IFAD, and UNCDF. No. 07590-000-00-WSI-01.
- Pérez-Méndez, J. A., Pérez-Urdiales, M., & Robias, D. (2019). Evaluating the effect of subsidies for rural development on agri-food and forestry firms: Technical progress and efficiency. *Applied Economic Analysis*, 27(80), 150-167. <https://doi.org/10.1108/AEA-06-2019-0004>
- Söylemez, A., Ay, H. M., & Güneş Ay, N. (2023). Local governments and activities for rural development and agricultural support: Case of Manisa Metropolitan Municipality. *Journal of Society, Economics and Management*, 4(Special), 110-120.